

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Komparace pozice rumunského a litevského premiéra v
době vlády prezidentů Klausa Iohannise a Daliy**

Grybauskaitė

Diplomová práce

Autor práce: Kristýna Karásková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2.1.2024

Kristýna Karásková

Bibliografický záznam

Karásková K. (2023): *Komparace pozice rumunského a litevského premiéra v době vlády prezidentů Klause Iohannise a Daliy Grybauskaité*. Diplomová práce (Mgr.) 79 s. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Rozsah práce: 185 299 znaků

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá komparací pozic premiérů Rumunska a Litvy v době vlády prezidentů Klause Iohannise a Daliy Grybauskaité. Práce se zabývá jak ústavní, tak praktickou pozicí premiérů obou zemí. Obě země jsou součástí postsovětského prostoru a prošly si demokratickou tranzicí. Zároveň Rumunsko i Litva jsou země s přímo voleným prezidentem a potenciálně spadají do kategorie semiprezidentských režimů. Pozice premiéra v těchto zemích je kvůli přítomnosti přímo voleného prezidenta specifická. V práci byla využita komparativní metoda, konkrétně typ tzv. *kontrastu kontextů*. Tato teorie napomáhá porozumět určitému fenoménu skrze jeho kontext. Cílem práce je tedy poukázat a porozumět podobnostem a rozdílům v postavení premiéra, v praxi a v ústavě, těchto potenciálně semiprezidentských zemí. Práce také upozorňuje na jiné institucionální prvky, které využívají premiéři k vyvažování prezidentské role. Pozornost je věnována i fenoménu kohabitace a postavení premiéra v kohabitaci s nestranickým prezidentem.

Abstract

The diploma thesis deals with the comparison of the positions of the Prime Ministers of Romania and Lithuania during the reign of Presidents Klaus Iohannis and Dalia Grybauskaité. The work deals with the constitutional and practical position of the prime ministers of both countries. Both countries are part of the post-Soviet space and have gone through a democratic transition. At the same time, Romania and Lithuania are countries with a directly elected president and potentially fall into the category of semi-presidential regimes. The position of prime minister in these countries is specific due to the presence of a directly elected president. The work applied a comparative method, specifically a type of so-called *contrast of contexts*. This theory helps to understand a certain phenomenon through its context. The aim of the work is therefore to point out and understand the similarities and differences in the position of the prime minister, in practice and in the constitution, of these potentially semi-presidential countries. The work also points out to other institutional elements that prime ministers use to balance the presidential role. Attention is also paid to the phenomenon of cohabitation and the position of the prime minister in cohabitation with a non-party president.

Klíčová slova

semiprezidencialismus, koabitace, pozice premiéra, premiér Rumunska, premiér Litvy, Rumunsko, Litva

Key words:

semipresidentialism, cohabitation, position of the Prime Minister, Prime Minister of Romania, Prime Minister of Lithuania, Romania, Lithuania

Title:

Comparison of the position of the Romanian and Lithuanian Prime Ministers during the reigns of Presidents Klaus Iohannis and Dalia Grybauskaitė

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce PhDr. Josefu Mlejnkovi, Ph.D., za cenné rady při zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1. Semiprezidencialismus	2
1.1. Definice semiprezidencialismu M. Duvergera	3
1.2. Definice semiprezidencialismu R. Elgieho	6
1.3. Definice semiprezidencialismu M. Brunclíka a M. Kubáta	6
1.4. Kohabitace	7
1.5. Kvantitativní měření prezidentských pravomocí	8
2. Postavení premiérů ve východní Evropě	10
2.1. Postavení premiéra vůči členům vlády	11
2.2. Modely rozhodování vlády	12
2.3. Rozpuštění vlády	12
3. Metodologie práce	12
4. Semiprezidencialismus v Rumunsku	14
4.1. Specifika rumunského semiprezidencialismu	15
5. Rumunská ústava	15
5.1. Ústavní vymezení pozice rumunského prezidenta a premiéra	16
5.2. Vztahy s parlamentem	19
6. Shrnutí pozice premiéra před nástupem Klause Iohannise (do roku 2014)	20
6.1. Pozice premiéra v 1. a 2. funkčním období Iona Iliesca (1990 - 1996)	20
6.2. Pozice premiéra za vlády prezidenta Emila Constantinesca (1996 – 2000)	22
6.3. Pozice premiéra ve 3. funkčním období Iona Iliesca (2000 – 2004)	23
6.4. Pozice premiéra v období vlády prezidenta Traiana Băsesca (2004 – 2014)	23
7. Pozice premiéra Victora Ponty do prezidentských voleb 2014	25
8. Premiéři za vlády Klause Iohannise	28
8.1. Victor Ponta 2014 -2015	28
8.2. Dacian Cioloș (2015 – 2016):	29
8.3. Sorin Grindeanu (2017):	29
8.4. Mihai Tudose (2017 – 2018)	30
8.5. Viorica Dăncilă (2018 – 2019)	31
8.6. Ludovic Orban (2019 – 2020)	32
8.7. Florin Cîțu (2020 – 2021)	32
8.8. Nicolae Ciucă (2021 – červen 2023)	33
8.9. Shrnutí pozice premiéra za vlády Klause Iohannise	34
9. Semiprezidencialismus v Litvě	36
9.1. Specifika litevského semiprezidencialismu	37

10. Litevská ústava	37
10.1. Ústavní postavení litevského prezidenta a premiéra	38
10.2. Vztah s parlamentem	40
11. Shrnutí pozice premiéra do prezidentství Dalií Grybauskaité (do roku 2009)	42
11.1. Postavení premiéra za vlády prezidenta Brazauskase (1993 – 1998)	42
11.2. Postavení premiéra při prvním funkčním období prezidenta Adamkuse (1998 – 2003)	44
11.3. Postavení premiéra za vlády prezidenta Paksase (2003 – 2004)	47
11.4. Postavení premiéra ve druhém funkčním období prezidenta Adamkuse (2004 – 2009)	48
12. Pozice premiéra za vlády prezidentky Daliy Grybauskaité	50
12.1. Andrius Kubilius (2009 – 2012).....	51
12.2. Algirdas Butkevičius (2012 – 2016)	51
12.3. Saulius Skvernelis (2016 – 2020)	53
12.4. Shrnutí pozice premiéra za vlády Daliy Grybauskaité	55
13. Komparace ústavního postavení litevského a rumunského premiéra	57
14. Komparace postavení litevského a rumunského premiéra v praxi za vymezené období	63
Závěr	68
Summary	71
Seznam zdrojů	76
Literatura	76
Internetové zdroje.....	80
Seznam příloh.....	88

Úvod

Rumunsko a Litva jsou země s přímo voleným prezidentem, které lze považovat za potenciálně semiprezidentské systémy. Obě země mají podobnou historickou zkušenost, jsou součástí postsovětského prostoru a prošly si demokratickou tranzicí. Rumunsko i Litva měli alespoň částečně zkušenost s liberálním režimem před nástupem komunismu.

V Rumunsku se na konci 80. let 20. století objevují demokratické tendence, které po protirežimních nepokojích vedly k pádu komunismu. Demokratickou ústavou přijatou v roce 1991 Rumunsko zvolilo systém s přímo voleným prezidentem, který má značné pravomoci v oblasti exekutivy. Navíc je Rumunsko země s historickou zkušeností vlády silné osobnosti, lze hovořit až o kultu osobnosti Nicolae Ceaușesca.

I v Litvě se koncem 80. let 20. století objevují demokratické tendence, kdy Sajudis (Litevské společenské hnutí) porazil v parlamentních volbách Komunistickou stranu Litvy a poté započal proces ekonomických a politických změn. Následně se rozpoutala diskuze o podobě demokratické ústavy a postavení litevského prezidenta. Přijatá ústava z roku 1992 je výsledkem kompromisu a zavádí přímo voleného prezidenta se značnými pravomocemi v exekutivě.

Pozice premiéra je v obou zemích kvůli přítomnosti přímo voleného prezidenta specifická. R. Elgie označuje za semiprezidentské systémy takové, kde „*všeobecně zvolený prezident, na stanovené funkční období, koexistuje s premiérem a vládou, kteří jsou závislí na důvěře parlamentu*“ (Elgie 2004; 317). Premiéři tak získávají nelehkou pozici, kdy proti přímo volenému prezidentovi se značnými exekutivními pravomocemi mají vyvažovat prezidentovu roli v systému. Se semiprezidentskými systémy úzce souvisí i pojem *kohabitace*, stav rozdělené většiny. V kohabitaci jsou premiér a prezident z různých stran a prezidentova role je v systému omezena. Prezident ztrácí schopnost prosazovat vlastní návrhy ve prospěch premiéra.

Tato diplomová práce se zabývá právě specifickým postavením premiéra těchto potenciálně semiprezidentských zemí. Zabývá se jednak ústavním postavením premiéra obou zemí, ale i jeho postavením v praxi. Cílem je postavení premiéra komparovat a porozumět podobnostem a rozdílům v postavení premiéra¹. Ke komparaci praktického

---

¹ Cíle práce a výzkumné otázky jsou více přiblíženy v kapitole Metodologie.

postavení premiérů bylo zvoleno období vlády Klause Iohannise v Rumunsku a Daliy Grybauskaité v Litvě. Pozornost je věnována i fenoménu kohabitace.

Práce se zabývá specifikací politických režimů Litvy a Rumunska, kdy poukazuje na jejich zvláštnosti a specifika. Nutností je i pochopení teoretického pojetí semiprezidencialismu. Následně se věnuje rozboru ústav Rumunska a Litvy se zaměřením na postavení premiéra a jeho vztahů s prezidentem, vládou a parlamentem. Poté práce shrnuje praktické postavení premiérů do vybraného období pro komparaci a následně se blíže věnuje praktické analýze postavení premiérů za vlády Klause Iohannise a Daliy Grybauskaité. Analýza praktického postavení premiérů je zaměřena především na vztah premiéra s prezidentem, parlamentem a vládou. Praktická část je zakončena komparací ústavního a praktického postavení premiérů.

1. Semiprezidencialismus

S pojmem semiprezidencialismus nebo poloprezidentský režim se poprvé setkáváme ve Francii 60. let v souvislosti s nástupem Charlese de Gaulla do role prezidenta Francie. Semiprezidencialismus bývá označován za případ reformy parlamentního režimu, na základě omezení moci zákonodárského sboru a posílení exekutivní moci, především role prezidenta. Vztahy mezi jednotlivými složkami moci dostávají nové formy. Vznik semiprezidencialismu souvisí s opozicí vůči parlamentarismu čtvrté Francouzské republiky, prezidentova moc je ale posílena natolik, že systém nemůžeme označit jako parlamentní (Hloušek a kol. 2011; 94 – 95).

Právě spor mezi Charlesem de Gaullem, který usiloval o posílení prezidentských pravomocí, na základě čehož chtěl zajistit dobré fungování politického systému, a parlamentem, který měl naopak strach ze zneužití příliš mnoha prezidentských pravomocí. Semiprezidencialismus je tak kompromisem mezi oběma účastníky sporu. Francie a Ústava páté Francouzské republiky je prototypem modelu poloprezidentského režimu² (Perottino 2005; 74 – 75).

Sartori poloprezidentský režim označuje za „smíšené řešení“. Systém mezi prezidencialismem a parlamentarismem, který nese určité znaky obou systémů (Sartori 2001; 128). Exekutivní moc se dělí mezi prezidenta a premiéra. Každý má určitou legitimitu, která se

---

² Státy se zesíleným postavením prezidenta nebo státy, které bychom mohli označit jako poloprezidentské, se objevují již dříve, jedná se o případ meziválečného Finska a výmarského Německa (Hloušek a kol. 2011; 94).

liší. Oba aktéři jsou v systému závislí jeden na druhém a model semiprezidencialismu funguje na jejich součinnosti (Říchová 2002; 79).

Samotné definování poloprezidentského systému vyvolává, vzhledem k nejasnosti ukotvení, v akademickém prostředí řadu diskuzí. Semiprezidentské režimy definuje celá řada autorů³. Někteří autoři mají zcela odlišné pohledy či dokonce pochybují o samotné existenci tohoto systému⁴. V této práci poukáží na příklady tří z nich.

1.1. Definice semiprezidencialismu M. Duvergera

M. Duverger poskytuje první systematickou definici modelu semiprezidencialismu. Definici semiprezidentského systému představuje v knize: *A New Political System Model: Semipresidential Government* z roku 1980 a téma poloprezidentských režimů se díky němu dostává do čela akademické diskuze. Definice se užívá dodnes, řada autorů ji však neuznává (Brunclík a Kubát 2017; 18).

Dle M. Duvergera je poloprezidentský režim takový, který splňuje tyto 3 podmínky:

- „Prezident republiky je volen všeobecným volebním právem⁵.
- Prezident disponuje celkem značně rozsáhlými pravomocemi.
- Proti němu stojí premiér a ministři, kteří drží výkonnou moc, nicméně jsou závislí na podpoře parlamentu.“ (Duverger 1980; 166).

Přestože je Duvergerovo vymezení poloprezidentského systému základem dalších definic, čelí značné kritice. Kritizováno je např. střídání parlamentní a prezidentské fáze, o které v knize hovoří. Toto střídání by fakticky popíralo existenci poloprezidentského systému (Hloušek a kol. 2011; 96). Akademici se tak dělí na ty, kteří definici uznávají (např. G. Sartori), na akademiky navazující na Duvergerův koncept, definici formulují odlišně (R. Elgie), a na ty, kteří tuto definici úplně odmítají (např. Shugart a Carey) (Brunclík a Kubát 2017; 18).

---

³ Definováním modelu semiprezidencialismu se zabývali např. G. Sartori, J. Linze, J. Cheibub, M. Shugart a J. Carey (Brunclík a Kubát 2017; 19 – 30).

⁴ Autorem, který pochybuje o existenci modelu poloprezidencialismu a vnímá tento model pouze jako variantu parlamentarismu nebo prezidencialismu, je např. Vladimír Klokočka (Brunclík a Kubát 2017; 27).

⁵ Myšleno jako přímá volba (Hloušek a kol. 2011; 96).

Duverger představil také tzv. *transformační mřížku* (tabulku), na základě které lze odvodit praktické postavení prezidentů v semiprezidentských režimech. V tabulce klade důraz na faktor soudržnosti parlamentní většiny a situaci prezidenta ve vztahu k této většině. Následným křížením těchto faktorů získáme praktickou pozici premiéra v různých možnostech (Novák 1997; 213).

<i>Vztahy prezidenta a většiny</i>		<i>PREZIDENT</i>			
		<i>Vůdce většiny</i>	<i>Opozičník</i>	<i>Člen většiny</i>	<i>Neutrální</i>
<i>S</i>	Monolitická	Absolutní monarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
<i>k</i>		1	5	9	13
<i>u</i>					
<i>t v</i>	Koalice s domin. stranou	Omezený monarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
<i>e ě</i>		2	6	10	14
<i>č t</i>	Vyvážená koalice	Diarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
<i>n š</i>		3	7	11	15
<i>á i</i>					
<i>Kvazi většina</i>		Omezený monarcha	Regulátor	Symbol	Regulátor
		4	8	12	16
<i>Absence většiny</i>		x	x	x	Diarcha 17

x = situace logicky nemožná

(Novák 1997; 214)

Faktor soudržnosti parlamentní většiny je reprezentován skutečnou většinou, kvzivětšinou a absencí většiny. Skutečná většina je obvykle stabilní a homogenní vláda, která vládne obvykle po celé funkční období. Tvoří ji strana či aliance stran, které mají více než polovinu poslanců, shodují se na základních cílech a disciplinovaně hlasují. Dělí se na monolitickou, kdy je tvořena jednou stranou, případně se k jedné velké straně váže malá strana. Dále typem skutečné většiny je koalice s dominantní stranou, která je nerovná a jedna strana v ní dominuje, a na vyváženou koalici, kdy žádná ze stran není převažující. Kvzivětšina nastává v situaci, kdy jedna strana je blízko k získání poloviny parlamentních křesel, ale potřebuje určitou formu podpory jiné strany. Absence většiny představuje situaci, kdy se různé většiny trvale neshodují (Novák 1997; 213-214).

Faktor vztahu prezidenta k parlamentní většině se dělí na vůdce většiny, opozičníka, člena většiny a neutralnost. Odpovídají vztahu prezidenta s parlamentními stranami. Vůdce většiny je lídr většiny, kvazivětšiny nebo jedné ze stran většinové koalice. Opozičník patří k opoziční straně, jako leader či sympatizant. Prezident jako člen většiny je buď členem většiny nebo jejím sympatizantem, ale není jejím lídrem, tudíž se jeho situace mění. Neutrální prezident je bez politické příslušnosti nebo může být politicky angažován, ale neexistuje zde většina (Novák 1997; 214-215).

Následným „křížením“ těchto faktorů Duverger definuje postavení prezidenta v praxi. Absolutní monarcha je prezident, který je lídrem monolitické většiny (pole 1). Prezident disponuje svými ústavními pravomocemi a také pravomocemi premiéra a vlády, poněvadž vládu drží většinová strana. Omezený monarcha odpovídá poli 2 a 4. V případě, že je prezident vůdce koalice s dominantní stranou (pole 2), je jeho role omezena, protože stačí neúčast či nekázeň několika poslanců a prezident tak nemůže prosadit svou vůli. Pokud je prezident vůdce kvazivětšiny (pole 4) je ještě více omezen. Roli hraje také to, do jaké míry ovládá prezident svou stranu. V případě, že je prezident diarcha (pole 3 a 17) jsou jeho manévrovací schopnosti velmi omezené a musí se o moc dělit. V situaci v poli 3 je prezident lídr strany tvořící vládní většinu, prezidentova strana však nemá dominující postavení v rámci koalice (případně žádná ze stran koalice koalici nedominuje). Druhá situace v poli 17 je charakteristická absencí parlamentní většiny, prezident je objektivně neutrální. Může určitou stranu upřednostňovat či být členem určité strany, ale nepatří ani k opozici ani k většině, protože ty reálně neexistují. Dvojvládí pak vzniká ve smyslu, že parlament má moc blokovat rozhodnutí a svrhnout vládu, není však schopen vládu podporovat a udržet, a naopak prezident nemůže trvale jednat místo vlády (Novák 1997; 215-216).

Prezident jako regulátor (pole 5 až 8 a 13 až 16) zaručuje plynulé či řádné fungování režimu. Prezident regulátor může vykonávat pouze ústavně dané pravomoci a ani tyto není schopen vykonávat plně. Pravomoci týkající se vládní činnosti jsou redukovány tím, že je prezident izolován od většiny nebo jeho opozicí k ní. V případech 5 až 8 je prezident součástí opozice, jeho autorita tak značně klesá a vede k umírněnosti. V případech v polích 13 až 16 jsou neutrální prezidenti nezávislí na většině i opozici. Nemají tendenci stavět se proti většině a ta se k nim také nestaví nedůvěřivě, prezident tak má větší manévrovací prostor. Poslední situace prezidenta jako symbolu (pole 9 až 12) je charakteristická pro prezidenty, kteří jsou

pouze členy či sympatizanti většinové strany. Ke stavu symbolu přispívá disciplína ve straně, která prezidentovi brání, aby se stavěl proti nařízením vůdce strany. Pokud jsou prezidenti členy většiny, opozičníky nebo neutrálními, jejich moc klesá s tím, jak se soudržnost většiny posiluje (Novák 1997; 217-218).

1.2. Definice semiprezidencialismu R. Elgieho

R. Elgie je autorem, který navazuje na Duvergerovu koncepci. Uznává existenci poloprezidentského režimu, jeho definice je však odlišná. Skupina těchto autorů se označuje jako „post-duvergerovci“⁶ (Brunclík a Kubát 2017; 24).

Dle R. Elgieho představuje semiprezidencialismus situaci kdy:

- „všeobecně zvolený prezident, na stanovené funkční období, koexistuje s premiérem a vládou, kteří jsou závislí na důvěře parlamentu.“ (Elgie 2004; 317).

Jedná se o zjednodušenou definici, která ignoruje problematickou část „*celkem značně rozsáhlých pravomocí*“. Elgie ji vnímá jako příliš neurčitou a subjektivní. Dle Elgieho lze vynecháním pravomocí prezidentů v praxi určit tento systém na základě studia ústavy daného státu (Elgie 2004; 317). Do skupiny poloprezidentských systémů lze tak zařadit státy se silnými i slabými prezidenty v praxi (Brunclík a Kubát 2017; 25).

1.3. Definice semiprezidencialismu M. Brunclíka a M. Kubáta

Autory Brunclíka a Kubáta můžeme označit jako „duvergerovce“. Jedná se o skupinu autorů, kteří uznávají definici Duvergera a navazují na ni. V jejich definici semiprezidencialismu se snaží vyřešit problém „*celkem značně rozsáhlých pravomocí*“, jež považují za klíčový (Šedo 2018; 79). Sami formulaci vnímají jako neurčitou a příliš obecnou, proto se snaží ji upřesnit. Definici Elgieho odmítají (Brunclík a Kubát 2017; 40).

Brunclík a Kubát definují semiprezidencialismus následovně:

- „prezident je volen ve všeobecných volbách na pevně dané funkční období;
- výkonná moc je dvouhlavá, přičemž obě její složky (prezident a premiér) se podílejí na reálném vládnutí, tj. prezident kromě toho, že je hlavou státu, je rovněž

---

⁶ Ostatní autoři označující se jako post-duvergerovci však nepředkládají vlastní definice modelu. Přijímají definici Elgieho a označují ji jako všeobecně přijímanou (Brunclík a Kubát 2017; 26).

držitelem samostatných výkonných pravomocí, přičemž jeho mocenské postavení kolísá (osciluje), a to v závislosti na politických podmínkách;

- premiér (a s ním vláda) se odvozuje současně od prezidenta i parlamentu, dle ústavy je ale politicky odpovědný pouze parlamentu a může tedy fungovat jen s jeho souhlasem či alespoň tolerancí;
- prezident je nezávislý na parlamentu a není politicky odpovědný, může však parlament rozpustit.“ (Brunclík a Kubát 2017; 50).

„*Celkem značně rozsáhlé pravomoci*“ jsou tedy vyřešeny na základě znaku, který odlišuje parlamentní a semiprezidentský systém. Je jím pravomoc rozpustit parlament na základě samostatného rozhodnutí prezidenta (Šedo 2018; 79).

1.4. Kohabitace

Jev typicky se objevující v prostředí semiprezidentských režimů je tzv. *kohabitace*. Semiprezidencialismus je definován přítomností dvouhlavé exekutivy, přičemž postavení prezidenta osciluje v závislosti na politických podmínkách (většinou v parlamentu) (Sartori 2001; 132).

V případě sjednocené většiny má prezident převahu nad premiérem⁷ (prezidentova strana má většinu v parlamentu, tj. premiér je ze stejné politické strany) a prezident může vládnout dle ústavních zvyklostí. Pokud je však většina rozdělená, převahu má premiér podporovaný vlastní většinou v parlamentu (v parlamentu má většinu strana opoziční vůči prezidentovi, tj. premiér je z opoziční politické strany). Nastává stav kohabitace (Sartori 2001; 132 – 133).

Při kohabitaci prezident ztrácí schopnost prosazovat vlastní vůli ve prospěch premiéra. Při kohabitaci je role prezidenta v systému minimalizovaná. Premiér je však nadále omezen formální i neformální vahou prezidenta. Semiprezidentské státy se snaží omezit vznik kohabitace. Nástrojem k tomu omezení je například sjednocení funkčního období prezidenta a parlamentu (Hloušek a kol. 2011; 98 – 99).

---

⁷ Toto platí, pro semiprezidencialismy definované Duvergerem, kdy prezident má „*celkem značně rozsáhlé pravomoci*“. Naopak v definici Elgieho není na míru pravomocí kladen důraz, proto předchozí tvrzení pro takto definované semiprezidencialismy neplatí obecně.

1.5. Kvantitativní měření prezidentských pravomocí

Kvantitativní měření prezidentských pravomocí na základě teorie L. K. Metcalf je založeno na sestavení seznamu prezidentských pravomocí a přiřazením číselných hodnot těmto pravomocím skrze jejich hodnotovou váhu. Teorie Metcalfové se týká všeobecně postavení prezidentů, lze ji použít v semiprezidentských i prezidentských systémech. Metcalf pracuje se dvěma skupinami pravomocí: legislativních a tzv. nelegislativních, které dle jejich síly hodnotí na škále 0-4.

V oblasti legislativních pravomocí Metcalf definuje tyto:

Právo veta (celého zákona)

1. Bez možnosti přehlasování (4 b.)
2. Přehlasovatelné mimořádnou většinou (3b.)
3. Přehlasovatelné absolutní většinou všech členů komory (2 b.)
4. Přehlasovatelné prostou většinou (1 b.)
5. Bez práva veta (0 b.)

Právo veta (části zákona)

1. Bez možnosti přehlasování (4 b.)
2. Přehlasovatelné mimořádnou většinou (3 b.)
3. Přehlasovatelné absolutní většinou všech členů komory (2 b.)
4. Přehlasovatelné prostou většinou (1 b.)
5. Bez práva veta části zákona (0 b.)

Dekretální pravomoc

1. Vyhrazené oblasti, bez možnosti zrušení (4 b.)
2. Prezident má dočasnou dekretální pravomoc s několika omezeními (2 b.)
3. Omezená pravomoc vydávat dekrety (1 b.)
4. Bez dekretální pravomoci nebo jen po schválení parlamentem (0 b.)

Výhradní vydávání zákonů (ve vyhrazených oblastech)

1. Bez možnosti změny parlamentem (4 b.)
2. S omezenou možností změny parlamentem (2 b.)

3. S neomezenou možností změny parlamentem (1 b.)
4. Bez pravomoci vydávat zákony ve vyhrazených oblastech (0 b.)

Rozpočtové pravomoci

1. Prezident sestavuje rozpočet, který nemůže být měněn (4 b.)
2. Parlament může navýšit, ale nesmí snížit částky v jednotlivých kapitolách (3 b.)
3. Prezident stanovuje výdajový limit, v jehož rámci parlament provádí změny (2 b.)
4. Parlament může navýšit výdaje pouze pokud současně navýší i příjmy (1 b.)
5. Neomezená pravomoc parlamentu sestavovat a měnit rozpočet (0 b.)

Návrh referenda

1. Neomezený (4 b.)
2. Omezený (2 b.)
3. S kontrasignací příslušného ministra (1 b.)
4. Bez pravomoci navrhopvat referenda (0 b.)

Soudní přezkum zákonů

1. Prezident má výlučnou pravomoc navrhopvat soudní přezkum zákonů (4 b.)
2. Prezident, vláda nebo většina v parlamentu smí dávat podnět na soudní přezkum (2 b.)
3. Prezident, vláda nebo menšina v parlamentu dávají podnět na soudní přezkum (1 b.)
4. Prezident nemá pravomoc dávat podnět na (nebo není) soudní přezkum zákonů (0 b.)

V oblasti nelegislativních pravomocí se jedná o tyto:

Formování vlády

1. Prezident jmenuje ministry bez potřeby potvrzení parlamentem (4 b.)
2. Prezident jmenuje ministry se souhlasem parlamentu (3b.)
3. Prezident jmenuje vládní ministry, kteří jsou předmětem potvrzení parlamentem (2 b.)
4. Prezident nominuje premiéra, který potřebuje důvěru parlamentu; premiér dosazuje (příp. se souhlasem prezidenta) ostatní ministry (1 b.)
5. Prezident nemůže jmenovat ministry nebo jen na doporučení parlamentu (0 b.)

Odvolání vlády

1. Prezident může odvolávat ministry podle svého uvážení (4 b.)

2. Prezident může odvolat ministra jen se souhlasem parlamentu (3b.)
3. Prezident může odvolat ministra, ale jen za určitých podmínek (2 b.)
4. Prezident může odvolat ministra, ale jen na návrh premiéra (1 b.)
5. Ministři mohou být odvoláni jen parlamentem vyslovením nedůvěry (0 b.)

Vyslovení nedůvěry

1. Parlament nemůže vyslovit nedůvěru nebo odvolat vládu či ministry (4 b.)
2. Parlament může vyslovit vládě nedůvěru, ale prezident může odpovědět rozpuštěním parlamentu (2 b.)
3. Parlament má právo pouze konstruktivního vyslovení nedůvěry vládě /většina v parlamentu musí navrhnout alternativní vládu/ (1 b.)
4. Parlament má neomezenou možnost vyslovit nedůvěru vládě (0 b.)

Rozpuštění parlamentu

1. Bez omezení (4 b.)
2. Omezeno frekvencí nebo určitým bodem v rámci volebního období (3 b.)
3. Vyžaduje nové prezidentské volby (2 b.)
4. Jen jako reakce na konkrétní události (1 b.)
5. Bez pravomoci rozpustit parlament (0 b.)

(Metcalf 2000; 669)

2. Postavení premiérů ve východní Evropě

V rámci východní Evropy je délka setrvání vládních kabinetů a jejich premiérů ve funkci kratší než na západě. Empirické studie tedy vedly k závěru, že „*typický východoevropský předseda vlády v postkomunistickém období málokdy zůstal ve funkci dost dlouho na to, aby upevnil svou autoritu, natož aby ovládl národní politiku*“ (Baylis 2007; 82). Postavení východoevropských premiérů je považováno za slabé. Baylis jako hlavní příčinu vidí volatilitu postkomunistických stranických systémů (Baylis 2007; 82. Laurențiu 2021; 2 – 3).

Vliv na oslabení či posílení postavení premiéra mají prezidenti těchto států. V prostředí východní Evropy bývá postavení prezidenta silné a vede k častým konfliktům s premiérem, které oslabují jeho roli. Týká se to zejména semiprezidentských systémů (Baylis 2007; 89). Tzv. intra-exekutivní konflikt, tedy konflikt mezi premiérem a prezidentem, je hlavním důvodem

nestability vlád. V semiprezidentském režimu má prezident často vliv na premiéra při nominačním procesu, tak na jeho setrvání v úřadu (Laurențiu 2021; 2 – 3).

Setrvání premiéra v čele vlády závisí na vzájemném vztahu s třemi klíčovými aktéry: jejich vlastními politickými stranami, dalšími parlamentními politickými stranami a prezidentem státu. Pokud je premiér zároveň vůdcem své parlamentní strany, tento vztah je stabilnější. Premiéři v čele své parlamentní strany ve funkci setrvávají déle. Pozice premiéra je však také závislá na souhlasné většině parlamentu a prezidenta (Grotz a Kukec 2021; 12 – 13).

Pozice premiéra nezávisí pouze na těchto třech aktérech, důležitý je také souběh okolností. Premiér může kompenzovat svou slabou pozici vůči jednomu z aktérů, silnou pozicí vůči jinému aktérovi. V semiprezidentských systémech se setkáme s případy, kdy premiér úspěšně odolával tlaku prezidenta z opoziční strany díky podpoře své vlastní politické strany či koaličních spojenců (Grotz a Kukec 2021; 12 – 13).

2.1. Postavení premiéra vůči členům vlády

G. Sartori přináší pohled na vnitřní uspořádání vlády a charakterizuje premiérovo postavení uvnitř vlády. Celý koncept je založen na sdílení moci a prolínivosti moci mezi aktéry.

Sartori charakterizuje předsedu vlády ve vztahu k členům vlády jako:

- „prvního nad nerovnými
- prvního mezi nerovnými
- prvního mezi rovnými“ (Sartori 2001; 112).

Vylučuje zde koncentraci moci v rukou jednoho aktéra (*primus solus*), jako *primus solus* je označován americký prezident, kdy vláda je jeho osobním kabinetem. *První nad nerovnými* nemůže být sesazen parlamentním hlasováním, je to hlavní představitel výkonné moci. Vládne ministrům, jen on má vliv na výběr a jejich výměnu. Bývá i vůdcem vládní strany. Typicky se jedná o premiéra Velké Británie. *První mezi nerovnými* zůstává premiérem i při obměně ministrů, může ministry měnit ale sám nesmí být vyměněn. Nemusí být vůdcem vládní strany. Typicky se jedná o německého kancléře. *První mezi rovnými* při vyjádření nedůvěry odchází

ministry, nad členy vlády má slabou kontrolu a často musí akceptovat ministry i bez svého souhlasu. Je to klasický premiér v parlamentním zřízení⁸ (Sartori 2001; 112).

2.2. Modely rozhodování vlády

Vláda stranická je taková, kde jsou ministři podřízeni dobře organizované politické straně. *Byrokratická vláda* (technokratická) zastupuje přesvědčení, že nejlepší způsob jak vládnout je skrze odborníky a státní úředníky. *Legislativní vláda* nastane v případě, že je exekutiva omezena legislativní mocí. Rozhodnutí přijímá zákonodárce, vláda je pouze implementuje. *Vláda vládního kabinetu* předpokládá silnou vládu, která přijímá kolektivní rozhodnutí závazné pro všechny její členy. V případě vlády vládního kabinetu mají ministři skutečnou politickou moc. *Premiérské vládě* dominuje premiér, činnost a rozhodnutí vlády podléhá jeho rozhodnutí. *Ministerská vláda* je taková, kde ministři nezávisle rozhodují ve svých politických oblastech. K tomuto modelu je nutný předpoklad silné vlády (Paloheimo 2003; 220 – 221).

2.3. Rozpuštění vlády

Častým jevem vyskytujícím se u poloprezidentských režimů je snaha rozpustit vládu proti vůli vládního kabinetu a premiéra. Důvodem jsou značné pravomoci tamních prezidentů v oblasti odvolání vlády, či minimálně jejich politický vliv. V případě Litvy a Rumunska existují ústavní omezení rozpuštění vlády, nicméně to neznamená, že prezident v praxi nevyužije svůj politický vliv/nátlak, aby dosáhl odvolání premiéra/vlády. Zájmy prezidenta obvykle mají vliv na způsob a načasování odvolání vlády či premiéra (Schleiter a Morgan-Jones 2009; 499).

3. Metodologie práce

Pro účely vypracování diplomové práce byla zvolena metoda komparativní analýzy. Komparativní studie se zabývá studiem příkladů určitého jevu. Zkoumá alespoň dva případy a provádí jejich srovnávací analýzu. Konkrétně byl zvolen empiricky zaměřený druh komparativní studie tzv. *kontrast kontextů*. Cílem kontrastu kontextů je především analýza zkoumaných případů, než-li tvorba teoretických závěrů, cílem není tvorba nových zobecnění. Kontrast kontextů odkrývá specifické rysy jednotlivých případů a napomáhá jim lépe

---

⁸ Sám Sartori vnímá jako nejlepší možnost premiéra jako prvního nad nerovnými či prvního mezi nerovnými. Postavení premiéra prvního mezi rovnými vnímá jako příliš slabé, protože nemá moc nad svými ministry a občas si je nemůže sám vybírat (Sartori 2001; 113).

porozumět. Tento druh komparativní metody, tedy vychází z porozumění zkoumaných příkladů, ne z jejich vysvětlení (Karlas 2008; 67).

Práce se zabývá komparací postavení litevského a rumunského premiéra dle ústavy a v praxi za vybrané časové období. Cílem je porozumět postavení premiéra a poukázat na rozdíly v jeho postavení v Rumunsku a v Litvě.

Ke komparaci ústavního postavení premiérů využijeme jako ukazatele: pravomoci prezidenta vůči premiérovi a naopak, pravomoci premiéra vůči vládě (čili proces sestavování, odvolání a řízení vlády). Jedná se například o proces formování vlády, závislost na důvěře parlamentu, možnost odvolání premiéra a vlády. Na základě těchto údajů bude možné odpovědět na výzkumnou otázku č.1: *Jaké jsou podobnosti a rozdíly v ústavním postavení premiérů obou zemí? Který premiér má dle ústavy silnější postavení?*

Komparace postavení premiérů v praxi je ohraničena obdobím vlády Klause Iohannise v Rumunsku a vlády Daliy Grybauskaitė v Litvě. V této části jsou využity ukazatele vztahu prezidenta k vládní většině, postavení premiéra v rámci vládní většiny, stabilita/soudržnost vládní většiny. Následně bude možné odpovědět na výzkumnou otázku č.2: *Který premiér má silnější postavení v praxi? Liší se postavení premiérů dle ústavy a praxe?*

Pozornost je také věnována fenoménu kohabitace, stranické příslušnosti aktérů a dalším ukazatelům ovlivňujících politickou praxi. Přičemž práce se snaží odpovědět na otázky č. 3: *Dokáží si premiéři v období kohabitace vybudovat silnější postavení?*, na otázku č. 4: *Jaký vliv bude mít na postavení premiéra nestranický prezident?* a č. 5: *Využívají premiéři v praxi k vyvažování role prezidenta jiné institucionální prvky, jako jsou politické strany či vláda?*

Pro zpracování práce je nutné si nejprve semiprezidentský režim definovat. Práce vychází z Duvergerovy definice semiprezidencialismu (Duverger 1980), přičemž v práci jsou pro komplexní uchopení problému poloprezidentských systémů představeny i definice jiných autorů (Elgie 2004; Brunclík a Kubát 2017). Při zkoumání ústavního postavení premiérů byly využity především Ústavy daných států, aby bylo možné tyto pravomoci ohodnotit byla použita teorie L. K. Metcalf pro měření prezidentských pravomocí (Metcalf 2000), ze které byla následně odvozena míra premiérských pravomocí. Pro komparaci praktického postavení premiérů práce využívá Duvergerovu transformační mřížku (Novák 1997), která odvozuje postavení prezidentů v semiprezidencialismech na základě vztahu prezidenta s parlamentem.

I zde, jako v případě teorie Metcalfové, bylo schéma zaměřené na postavení prezidentů upraveno jako nástroj pro analýzu postavení premiéra. Ke komparaci vztahu premiéra a vlády je využita Sartoriho teorie o postavení premiéra uvnitř vlády (Sartori 2001). Práce také pracuje s analýzou řady mediálních článků, které využívá k reflexi politické reality a reálných vztahů mezi politickými aktéry.

4. Semiprezidencialismus v Rumunsku

V roce 1989 začala v Rumunsku vlna nepokojů proti tvrdému diktátorskému režimu Nicolae Ceaușesca. Revoluce definitivně vypukla v prosinci 1989, kdy byl Ceaușescu i s manželkou popraven, podíl na rychlém převratu pravděpodobně měl i rozkol mezi armádními elitami. Pořádek v zemi obnovila Fronta národní spásy, jejíž levé křídlo ovládl Ion Iliescu, bývalý komunistický pohlavár (Rosůlek 2008; 199 – 200).

Po svržení komunistické diktatury se v Rumunsku rozproudila debata nad podobou nového demokratického systému. Hlavním aktérem moci se stala Fronta národní spásy (FSN). Jejím hlavním cílem bylo zrušit staré mocenské struktury a nahradit je novou ústavou splňující demokratické principy. FSN přijímala zákony, které byly následně v roce 1991 přežaty do ústavy. Nejdůležitější z nich byla dohoda o volebním zákoně z roku 1990, která však překračovala rámec principů konání voleb. Lze ji označit jako tzv. „*mini ústavu*“. Určovala přímou volbu prezidenta a zároveň tuto funkci obnovovala, funkce prezidenta byla totiž v procesu změn na krátký čas zrušena⁹ (Rosůlek 2004a; 314 – 315).

Schválením rumunské ústavy v roce 1991 byl přijat model semiprezidentského systému. Rumunská ústava zavádí přímo voleného prezidenta, který disponuje zahraničněpolitickými a vnitropolitickými pravomocemi. Prezident sdílí pravomoci s premiérem (Rosůlek 2004a; 314 - 315). Je inspirována ústavou páté Francouzské republiky. Existují však pochybnosti, zda se jednalo o nejlepší řešení, či šlo o pragmatický tah politických elit, včetně bývalých komunistických funkcionářů (Gilia 2013; 92). Například vzhledem k tomu, že s podobným typem systému nemělo Rumunsko historickou zkušenost (Javůrek 2008; 102).

---

⁹ Prezidentský úřad byl v procesu změn de facto zrušen, protože dekret z prosince 1989 rozpustil všechny bývalé mocenské struktury diktátorského režimu. Funkce prezidenta byla znovu zavedena až volebním zákonem z roku 1990, vzpomínaná „*mini ústava*“ (Javůrek 2008; 101).

Revizí ústavy v roce 2003 byla stvrzena tranzice rumunského demokratického režimu. Výslovně se zde stanovuje oddělení složek moci, a jsou tak stvrzeny poloprezidentské prvky režimu (Gilia 2013; 93).

4.1. Specifika rumunského semiprezidencialismu

Problémem rumunského semiprezidencialismu je častý výskyt *kohabitace*. Kohabitace se zde objevuje i v případě, že prezident a premiér jsou ze stejné politické strany. Příčinou je vnitřní rozštěpení politických stran, či koaliční vláda s převahou strany, která není blízká prezidentovi. Příkladem je soužití prezidenta Constantinesca a předsedy vlády Vasileho z konce 90. let, kteří oba pocházeli z Demokratické konvence. Za vlády všech dosavadních prezidentů se kohabitace objevila (Protsyk 2005; 149). Při revizi ústavy v roce 2003 bylo prodlouženo volební období prezidenta ze čtyř na pět let, volební období prezidenta a parlamentu se tedy liší, a to i přestože synchronizace volebních období těchto institucí bývá využívána k zamezení vzniku kohabitací (Rosůlek 2008; 203).

Riziko pro správné fungování semiprezidentského systému představuje tzv. *intra-exekutivní konflikt*. Jedná se o konflikt mezi prezidentem a předsedou vlády (a vládou), jde o boj o nadvládu nad výkonnou mocí. Tento konflikt je pro semiprezidentské země bývalého východního bloku, zejména pro Rumunsko, častým až běžným jevem. Konflikt většinou vyústí v politickou nestabilitu či patovou situaci. V Rumunsku se jedná asi o nejznámější konflikt mezi prezidentem T. Basescem a premiérem V. Pontou v roce 2012 (Sedelius a Mashtaler 2012; 110 – 111). Časté konflikty mezi ústavními činiteli oslabují ústavní půdu a důvěru občanů. K nalezení řešení se pravidelně musel zapojit ústavní soud. Poukazuje to na nedostatečné řešení pravomocí v rumunském ústavním systému. Dle Gilii lze pozorovat až selhání semiprezidentského modelu (Gilia 2013; 95).

5. Rumunská ústava

Současná rumunská demokratická ústava byla přijata v prosinci roku 1991 a následně schválena referendem. Pro přijetí ústavy hlasovalo 77 % obyvatel. V roce 2003 došlo k revizi ústavy. Revize však neměla výrazný dopad na institucionální nastavení systému či na postavení prezidenta, lze ji spíše vnímat jako zachování prvků semiprezidentského režimu. Mění například funkční období prezidenta ze čtyř na pět let, čímž byl odstraněn souběh volebních období prezidenta a parlamentu (Rosůlek 2004a; 315). O tomto kroku lze uvažovat jako o

oslabení akceschopnosti systému, který bude náchylnější ke vzniku kohabitace. V Rumunsku je však problémem vnitřní štěpení politických stran, ke vzniku kohabitace dochází i v případě, že jsou prezident a vládní většina ze stejného politického tábora.

5.1. Ústavní vymezení pozice rumunského prezidenta a premiéra

Prezident je volen v přímých volbách na základě všeobecného volebního práva na dobu pěti let, nikdo nesmí zastávat prezidentskou funkci vícekrát než dvakrát po sobě. Prezident je volen na základě dvoukolového většinového volebního systému. K vítězství v prvním kole musí kandidát získat nadpoloviční většinu hlasů, pokud takový kandidát neexistuje, koná se kolo druhé. Do druhého kola postupují pouze dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. Ve druhém kole se prezidentem stává kandidát s více hlasy. Výsledek prezidentské volby je nutno potvrdit Ústavním soudem (čl. 81, čl. 82; President of Romania).

Dle ústavy by prezident během výkonu své funkce neměl být členem žádné politické strany, nemá právo vykonávat žádný veřejný či soukromý úřad (čl. 84; Ibid). Institut nadstranickosti se v rumunském politickém systému jeví jako prakticky nepoužitelný. Prezident k prosazení svých požadavků potřebuje v parlamentu většinu. Běžnou praxí také je, že politické strany do prezidentské volby nominují kandidáta ze svých řad. Zvolený prezident se pak při prosazování svých zájmů, v parlamentu opírá právě o tuto stranickou organizaci.

Dle rumunské ústavy předseda vlády stojí v čele vlády a řídí vládní činnosti, koordinuje činnost jejích členů při dodržení pravomocí a povinností, které jim přísluší (čl. 107; President of Romania). Členy vlády jsou předseda vlády, ministři a další členové (čl. 102; Ibid.) Kandidáta na premiéra vybírá prezident po konzultaci s parlamentními stranami. Ústava předpokládá, že kandidát na premiéra vzejde z politické strany, která dosáhla absolutní většiny v parlamentu. Pokud taková strana neexistuje, je to kandidát ze stran zastoupených v parlamentu (čl. 85, čl. 103; Ibid.). Ústava hovoří pouze o zmíněné konzultaci, tudíž finální rozhodnutí je na prezidentovi. Prezident by však měl jmenovat kandidáta, který má reálnou šanci získat důvěru parlamentu. Jmenování premiéra je pro prezidenta jedna z nejdůležitějších pravomocí, může ovlivnit složení budoucí vlády, se kterou bude v systému působit (Rosůlek 2008; 205).

Vláda je odpovědná parlamentu (čl. 108; Ibid.). Kandidát na premiéra se tedy musí do deseti dnů od svého jmenování ucházet o důvěru parlamentu v navrhovanou vládu a vládní program. K vyslovení důvěry je nutná většina hlasů poslanců a senátorů. Předseda vlády spolu

s vládou a dalšími členy vlády skládá přísahu do rukou prezidenta Rumunska (čl. 103; Ibid.). Pokud tímto způsobem není premiér ustaven, prezident znovu na základě politických konzultací navrhne kandidáta na premiéra, může zvolit znovu tutéž osobu (Rosůlek 2004b; 307). Pokud parlament neschválí nejméně dva prezidentské návrhy na post premiéra či hlasování o důvěře neproběhne do šedesáti dnů od její první žádosti, má prezident, po konzultaci s předsedy obou komor a předsedy parlamentních klubů, právo rozpustit parlament a vyhlásit nové volby. Parlament může být rozpuštěn maximálně jednou za rok. Prezident tohoto práva pozbývá, pokud do konce jeho funkčního období zbývá šest měsíců a méně. V Rumunsku prezident může rozpustit parlament a vyhlásit nové volby po dvou neúspěšných prohlášeních důvěry (čl. 89; The Constitution of Romania).

Na návrh premiéra prezident jmenuje a odvolává jednotlivé členy vlády. Pokud se při tomto procesu změní politická struktura vlády, je nutný souhlas parlamentu (čl. 85; Ibid.). Ohledně tohoto článku ústavy v Rumunsku došlo k nejasnostem, kdy nebylo jasné, zda prezident může odmítnout premiérova kandidáta na člena vlády. Situaci vyřešil ústavní soud, který v roce 2007 rozhodl, že prezident toto právo má, odmítnout kandidáta však může pouze jednou. Premiér nesmí nominovat stejnou osobu dvakrát (Stan a Zaharia 2009; 1092).

Vláda vykonává své funkční období až do dalších parlamentních voleb. Pokud však dojde k rezignaci premiéra či premiér není schopen vykonávat svoji funkci po dobu delší než 45 dnů, je vláda rozpuštěna. Dále také, pokud je vládě vyslovena nedůvěra většinou hlasů senátorů a poslanců, je vláda rozpuštěna (čl. 110; Ibid.).

Prezident nemůže odvolat premiéra. Neodvolatelnost premiéra byla do Ústavy Rumunska zanesena až s její novelizací v roce 2003. Do té doby byly pravomoci prezidenta v oblasti odvolání premiéra nejasné (Rosůlek 2008; 205). Nicméně k opodstatnění odvolání premiéra prezidentem by zde mohl být použit čl. 109 ústavy, který hovoří o právu prezidenta domáhat se zahájení trestního stíhání vůči členům vlády a premiérovi za činy spáchané během výkonu funkce. Začátkem tohoto trestního stíhání může být premiér či jiný člen vlády suspendován z rozhodnutí prezidenta (čl. 109; Ibid.). Pokud premiér není schopen svůj úřad vykonávat či rezignuje, prezident může jmenovat prozatímního premiéra z řad ostatních ministrů. Prozatímní premiér vykonává funkci do formace nové vlády, či dokud původní premiér není znovu schopen úřad vykonávat. Maximálně však může prozatímní premiér setrvat ve funkci po dobu 45 dnů (čl. 107; President of Romania).

V oblasti zahraniční politiky má prezident právo uzavírat mezinárodní smlouvy sjednané vládou, následně je ratifikuje parlament. Na návrh vlády akredituje a odvolává diplomatické velvyslance (čl. 91; Ibid). Je vrchním velitelem ozbrojených sil a předsedá Radě obrany. Vyhláší se svolením parlamentu částečnou nebo úplnou mobilizaci. Vyhláší výjimečný stav, který musí být následně schválen parlamentem (čl. 92, čl. 93; Ibid). Rumunský prezident také jmenuje soudce, státní úředníky a tři z devíti členů ústavního soudu. Propůjčuje vyznamenání, uděluje milost, čestné tituly a vysoké vojenské hodnosti (čl. 94; Ibid).

Pozice premiérů dle ústavního rámce lze odvodit na základě teorie měření kvantitativních pravomocí prezidenta L. K. Metcalf, v logice čím silnější prezident, tím slabší premiér. V oblasti legislativních pravomocí obdržel rumunský prezident celkem 6 bodů. Právo veta (celého zákona) je v Rumunsku přehlasovatelné prostou většinou (1 b), přehlasování prostou většinou však v realitě není pro vládu nic složitého. Co se týče veta části zákona, prezident tuto pravomocí pozbývá (0 b). V oblasti dekretální pravomoci je nutné prezidentův dekret schválit parlamentem (0 b). Rumunský prezident nemá právo výhradního vydávání zákonů, nemá ani právo legislativní iniciativy (0 b), právo iniciovat vznik zákona je připsáno vládě a posiluje to tak pozici premiéra. V oblasti tvorby rozpočtu je rumunský parlament prakticky neomezený (0 b), což posiluje pozici premiéra. Naopak v případě návrhu referenda je prezident velmi silný a je zde neomezen (4 b). Prezident má také možnost předat zákon k soudnímu přezkumu, může to udělat také vláda či menšina v parlamentu (1 b). Rumunský prezident obdržel hodnocení 6 bodů, nejedná se však o pravomoci, do kterých by nemohla vstoupit vláda, příp. premiér a prezidenta omezit (přehlasováním prostou většinou či nutným souhlasem parlamentu), s výjimkou návrhu referenda. Naopak v oblastech, kde prezident byl hodnocen 0 body, poměrně značně vzrůstá vliv vlády a premiéra, tudíž je pozice premiéra v této oblasti poměrně silná.

V případě nelegislativních pravomocí byl rumunský prezident ohodnocen 3 body. V rámci formování vlády má právo prezident nominovat premiéra, ten však musí získat důvěru parlamentu a má právo dosazovat ostatní ministry, prezident má právo odmítnout premiérova nominanta pouze jednou (1 b). Prezidentovi v této oblasti zůstává nemalý vliv. Prezident má právo odvolat ministra pouze na návrh premiéra (1 b), v rumunské ústavě je také zavedena neodvolatelnost premiéra prezidentem z vlastní iniciativy, čímž je jeho pozice značně posílena. Parlament má v Rumunsku neomezenou možnost vyslovit vládě nedůvěru (0 b) a prezident do

této činnosti nemůže dle ústavy zasahovat. I v oblasti rozpuštění parlamentu je rumunský prezident poměrně omezen, rozpustit parlament může pouze jako reakci na konkrétní událost (1 b). Prezidentova pozice v oblasti nelegislativních pravomocí je, až na výjimku vlivu na výběr osoby premiéra (přičemž by měl dle ústavy navíc výběr nominanta konzultovat s parlamentními stranami), celkem oslabená. Premiéra má do jisté míry volnou ruku v oblasti výběru vlády a neměl by být ohrožen iniciací nedůvěry či rozpuštění parlamentu ze strany prezidenta, jeho pozice je v této oblasti poměrně silná. Obecně lze však říci, že premiérova pozice v oblasti legislativních pravomocí je mírně slabší než-li v pravomocích nelegislativních. Stále však jeho pozice v legislativní i nelegislativní oblasti zůstává poměrně silná a můžeme ho tedy řadit k silnějším premiérům.

5.2. Vztahy s parlamentem

Vláda má právo legislativní iniciativy. V případě legislativní iniciativy týkající se státního rozpočtu je poskytnutí informací parlamentu povinné (čl. 111; Ibid.). Legislativní iniciativa vlády v oblasti smluv či mezinárodních dohod, organických zákonů musí být nejprve schválena v poslanecké sněmovně (čl. 73; Ibid.).

Rumunský prezident má nemalý vliv na činnost vlády a parlamentu. Prezident sice nemá legislativní iniciativu, ale jeho podpis je vyžadován u každého schváleného zákona (čl. 77; Ibid.), a je tak důležitou součástí procesu schvalování zákonů. Prezident má právo vrátit zákon parlamentu k přezkoumání pouze jednou. Po konzultaci s vládou má prezident právo vyhlásit referendum (Rosůlek 2004b; 306. čl. 77, čl. 90; Ibid.). Rumunský prezident má právo vydávat dekrety. V oblasti zahraniční, obranné politiky a mimořádných opatření podléhají spolupodpisu premiéra (čl. 100; Ibid)

Obě komory parlamentu schvalují personální složení vlády a její programové prohlášení formou vyjádření důvěry či nedůvěry (čl. 102; Ibid.). Poslanecká sněmovna a senát mohou na společném zasedání odvolat důvěru poskytnutou vládě návrhem na vyslovení nedůvěry většinou hlasů poslanců a senátorů. Pokud návrh na vyslovení nedůvěry neprojde, nemohou poslanci a senátoři, kteří jej podepsali, v průběhu téhož zasedání předložit další (čl. 113; Ibid.).

Každý člen vlády (včetně premiéra) je politicky odpovědný za činnost a jednání vlády (čl. 109; Ibid.). Činnost vlády podléhá kontrole parlamentu. Ministři i premiér mají vůči

parlamentu politickou odpovědnost. Parlament a prezident mají právo domáhat se trestního stíhání členů vlády a premiéra za činy spáchané během výkonu funkce. Premiér či člen vlády je následně po dobu stíhání zbaven funkce z rozhodnutí prezidenta. Rozhodnutí o nevině je v kompetenci Vrchního precedenčního soudu (čl. 109; Ibid.).

Ústava Rumunska připouští také možnost odvolání prezidenta z jeho funkce, za vážné porušení ústavy. Návrh na suspendování musí být iniciován nejméně jednou třetinou všech poslanců a senátorů a prezident musí být ihned informován. Schválení suspendace následně proběhne skrze členy Poslanecké sněmovny a Senátu na jejich společném zasedání, jemuž předcházela konzultace s Ústavním soudem. Pro schválení uvedeného aktu je potřeba získat většinu hlasů poslanců a senátorů (čl. 95; Ibid). Po schválení suspendace prezidenta, je otázka o setrvání prezidenta v úřadu předložena v referendu maximálně do třiceti dnů od schválení suspendace. V případě, že občané schválí suspendaci prezidenta, musí prezident podat demisi, jinak může v úřadu setrvat (čl. 95; Ibid).

V Rumunsku existuje také institut impeachmentu, který se vztahuje na obvinění prezidenta z velezrady. Institut impeachmentu byl do ústavy přidán s její revizí z roku 2003. Návrh na impeachment prezidenta musí být iniciován minimálně dvěma třetinami všech poslanců a senátorů. Značný rozdíl je také v tom, že o schválení impeachmentu rozhoduje kasační soud. Otázka impeachmentu také nepodléhá referendu a pokud je prezident kasačním soudem uznán vinným, musí z funkce odstoupit (čl. 96; Ibid).

6. Shrnutí pozice premiéra před nástupem Klause Iohannise (do roku 2014)

Následující kapitola poskytuje shrnutí postavení premiérů do roku 2014, tedy před nástupem Klause Iohannise do prezidentského křesla. Kapitola zhodnotí reálnou pozici premiérů za vlády Ioana Iliesca, Emila Constantinesca a Traiana Băsesca. Na první pohled je však zřejmé, že prezidentská pozice je oproti té premiérské mnohem více stabilní. Za vlády tří prezidentů se totiž na premiérském křesle vystřídalo okolo deseti premiérů. Kapitola tak obecně shrne postavení premiérů za vlády daných prezidentů, s poukázáním na konkrétní příklady upevnění pozice, konfliktu s prezidentem a další.

6.1. Pozice premiéra v 1. a 2. funkčním období Iona Iliesca (1990 - 1996)

Do čela Rumunska byl v roce 1990 zvolen Ion Iliescu, bývalý komunista a šéf vítěze prvních svobodných voleb Fronty národní spásy (FSN). Za vlády prezidenta Iliesca bylo pro

premiéry všeobecně těžké vybudovat si v politickém systému autoritu, zejména protože vládním strukturám dominovali bývalí komunisté věrní Ionu Iliescovi a jeho FSN (později Demokratická fronta národní spásy (FDSN)) (Maršák 2006; 201). V období 1990 – 1996 se setkáváme zejména se slabými premiéry, kteří podléhali vlivu prezidenta a jejich strany, v politickém systému se nedokázali prosadit.

Po volbách 1990 Iliescu do čela vlády zvolil Petre Romana, spolustraníka FSN. FSN v čele s premiérem Romanem utvořila jednobarevnou většinovou vládu. Premiér Roman však zůstal pod silným vlivem FSN a parlamentní většiny. Tuto vládu lze považovat za stranickou, kde měl Roman velmi slabou pozici (Laurențiu 2021; 8). K oslabení funkce premiéra dochází již při střetech premiéra Romana a prezidenta Iliesca (intra-exekutivní konflikt) ohledně ekonomických a politických reforem, ze kterých vychází Iliescu vítězně. Ve chvíli, kdy se Roman pokusil upevnit svoji pozici skrze liberálnější křídlo FSN, prezident Iliescu ho donutil opustit funkci kvůli sociálním nepokojům¹⁰ (Laurențiu 2021; 8).

Zároveň důkazem oslabení úřadu premiéra je i technokratický kabinet Theodora Stoiojana, který vládl do voleb 1992 (Rosůlek 2008; 204). Stoiojan byl pod plným vlivem prezidenta Iliesca. Iliescu měl kompletní moc nad vládním rozhodováním a parlamentní většinou, přestože vláda byla sestavena ze široké vládní koalice. Iliescův vliv neoslabil ani konflikt uvnitř FSN¹¹ (Laurențiu 2021; 8).

Od roku 1993, kdy Iliescu ještě více posílil svou pozici vůči vládě, do jejího čela prosadil technokrata bez stranické příslušnosti a bývalého komunistu, který mohl být snáze ovládnut Nicolae Văcăroia. Premiér navíc vládl jednobarevné menšinové vládě, která si byla nucena zajistit podporu od ideově nepropojených stran. Podporující strany se také kabinetu pokusily vyjádřit nedůvěru. Úřad premiéra ještě více oslabuje (Rosůlek 2008; 204. Maršák 2006; 201 – 202). V letech 1993 až 1996 byla v Rumunsku častá vláda pomocí vládních dekretů, díky kterým Iliescu plně ovládal vládní rozhodování a prosazoval svůj vliv (Rosůlek 2004b; 300).

Léta 1990 až 1996 lze charakterizovat jako etapu vlády postkomunistů s dominancí prezidenta Iona Iliesca. Premiéři se v tomto období příliš nestřídali, byli to nestraníci nebo

---

¹⁰ Jedná se o známé nepokoje horníků, které do Bukurešti svolal sám Iliescu za cílem tlaku na Romanovu vládu (Gherghina 2013; 264 – 265).

¹¹ FSN se rozpadla na Demokratickou frontu národní spásy (FDSN) pod vedením Iliesca, později se přejmenovala na Sociálně demokratickou stranu Rumunska (PDSR), a na Frontu národní spásy pod Romanovým vedením, která se později přejmenovala na Demokratickou stranu (PD) (Rosůlek 2008; 210).

členové politické strany neformálně vedené Iliescem a v systému měli slabou pozici (Javůrek 2008; 105).

6.2. Pozice premiéra za vlády prezidenta Emila Constantinesca (1996 – 2000)

Volby roku 1996 přináší v Rumunsku změnu moci. Iliescu a jeho Rumunská strana sociální demokracie (PDSR), bývalá Demokratická fronta národní spásy (FDSN) byli odstaveni od moci. Prezidentem se stává Emil Constantinescu, člen pravicové koalice Demokratická konvence Rumunska (CDR)¹², která vyhrála parlamentní volby (Maršák 2006; 202). V tomto období je hlavní překážkou účinného vládnutí premiérů extrémně široká vládní koalice, kterou je nemožno udržet stabilní.

Do čela široké koalice CDR a Maďarského demokratického svazu v Rumunsku (UDMR) a Sociálně demokratického svazu (USD¹³) byl prezidentem vybrán Victor Ciorbea (Laurențiu 2021; 9). Ciorbea vládl silně heterogenní koalici¹⁴ a brzy se začaly objevovat konflikty mezi premiérem a dalšími stranami. Pro premiéra bylo velmi obtížné udržet stabilní vládní koalici (Popescu 2003; 327). Docházelo k přeskupování vlády, ostatní strany se snažily Ciorbeu odvolat. Prezident Ciorbeu podpořil, ten měl však v politickém systému celkově slabou pozici a po dlouhodobém nátlaku rezignoval (Gallagher 2005; 168).

Novým premiérem byl zvolen Radu Vasile, generální tajemník Křesťansko-demokratické národní rolnické strany (PNTCD). Vasile utvořil vládu ze stejných koaličních partnerů (široká koalice). Po převzetí funkce však Vasile začal přeskupovat svoji podporu mimo PNTCD (Laurențiu 2021; 10). Jeho nekompromisnost a získání veřejné popularity se vyvinulo v intra-exekutivní konflikt s prezidentem (Gallagher 2005; 171). Constantinescu se pokusil Vasileho odvolat, ten však rezignaci odmítl. Prezident požádal proto vládní ministry, aby rezignovali. Také vydal dekret, ve kterém Vasileho odvolal. Vasile si byl vědom, že k odvolání premiéra nemá prezident ústavní pravomoc, proto odmítal odstoupit a několik dní vládl vládě bez ministrů. Potom, co ho odmítla nadále podporovat vládní Národně liberální strana (PNL) a po tlaku veřejnosti, Vasile rezignoval (Gherghina 2013; 265).

---

¹² Základem CDR po vítězství ve volbách 1996 byly Křesťansko-demokratická národní rolnická strana (PNTCD), Národně liberální strana (PNL) a Národní liberální strana-Demokratická konvence (PNL-CD) (Maršák 2006; 206).

¹³ USD byla koalice Rumunské sociálně demokratické strany (PSDR) a Romanovy Demokratické strany (PD) (Maršák 2006; 211).

¹⁴ Sama CDR byla složena z mnoha politických stran, v roce 1991 tvořila CDR koalice 14 pravicových stran. V CDR docházelo k neustálé fragmentaci a celkově sama koalice byla velmi nestabilní (Maršák 2006; 205 – 206).

Do voleb 2000 byl jako předseda vlády zvolen nestraník Mugur Isărescu, který vládl znovu stejně složené široké koalici. Zde vidíme analogii k prezidentu Iliescovi, který se také po zkušenosti intra-exekutivního konfliktu s premiérem Romanem rozhodl jmenovat nestraníky. Celkově Isărescovu vládu můžeme označit jako technokratickou, který měla za cíl přípravu voleb (Laurențiu 2021; 10).

Za prezidentství Emila Constantinesca dochází k částečnému posílení premiéřské funkce, Constantinescu dával svým premiérům mnohem větší autonomii. Nicméně neváhal vybočit mimo rámec ústavy, pokud šlo o odvolání premiéra. Častým střídáním premiérů docházelo k oslabení pozice premiéra. Navíc se premiéři museli potýkat se silnou fragmentací uvnitř vládní koalice i uvnitř jejich zastřešující strany, což jejich pozici značně oslabovalo. Středně silnou pozici uvnitř politického systému si vybuodoval Radu Vasile, který se pokusil opřít svoji autoritu o politické strany, a vzdorovat tak prezidentovi, nicméně poté, co ztratil jejich podporu, musel rezignovat.

6.3. Pozice premiéra ve 3. funkčním období Iona Iliesca (2000 – 2004)

Volby roku 2000 znamenaly návrat post-komunistů, k moci se znovu dostává prezident Iliescu a jeho levicová PDSR, která dominuje politickému systému (Popescu 2003; 325). Premiérem menšinové vlády je zvolen Adriana Năstase, vůdce umírněnějšího křídla PDSR, reálně však silně loajální k prezidentu Iliescovi. Většina členů vládní koalice byli bývalí členové mocenské základny prezidenta Iliesca z let 1990 – 1996. Koalice byla stabilní, Năstase si nad ní dokázal vybudovat pevnou kontrolu (premiéřská vláda). Zůstal však pevně navázán na prezidenta Iliesca¹⁵. Lze říci, že premiéřská funkce v období vlády Adriana Năstaseho částečně posiluje, je však komplikována věrností prezidentu Iliescovi (Laurențiu 2021; 9). Năstaseho pozice v systému je proto hodnocena jako středně silná.

6.4. Pozice premiéra v období vlády prezidenta Traiana Băsesca (2004 – 2014)

V roce 2004 se prezidentem stává kandidát nově vzniklé aliance „Právo a spravedlnost¹⁶“ (DA) Traian Bănescu (Stan 2005; 12). V období jeho vlády pozorujeme posílení

---

¹⁵ Ten ho údajně vnímal jako svého budoucího nástupce, i přes občasné konflikty ohledně směřování PDSR (Laurențiu 2021; 9).

¹⁶ Jednalo se o volební uskupení mezi PNL a PD. DA se umístila na druhém místě (Stan 2005; 12).

premiérské funkce v období kohabitace. Naopak v období souhlasných většin lze pozorovat dominanci prezidenta v systémech až ovládnutí premiérské role.

Băsescu tak při jmenování nového premiéra upřednostnil kandidáta DA, i přestože to nebyl vítěz voleb. Byla tak utvořena minimální vítězná koalice, s četnými ideologickými rozdíly (Stan 2005; 12). Premiérem byl zvolen Calin Popescu-Tariceanu, hlavní představitel DA. Prezident byl však s touto koalicí nespokojen a pokoušel se vyvolat předčasné volby (Gross a Tismaneanu 2005; 151). To vedlo ke vzniku intra-exekutivního konfliktu. Premiér odmítl prezidenta podpořit. Popescu-Tariceanu odvolal ministry ze své vlády a chtěl je nahradit jemu bližšími straníky, ty však prezident odmítl jmenovat (Stan a Zaharia 2009; 1092).

Prezident naléhal na rezignaci premiéra. I přesto dokázal Popescu-Tariceanu posílit svou autoritu v systému skrze protiprezidentskou koalici utvořenou v parlamentu, a dokonce se pokusil svrhnout prezidenta (kohabitace). Vláda Popescu-Tariceanu spolu s PSD obvinila prezidenta z protiústavního jednání a zahájila proces suspendace. Băsescu byl obviněn z porušování ústavy, kdy se měl dopustit nahrazování moci vlády, soudů a parlamentu, otevřeného politického stranictví¹⁷ a manipulace veřejného mínění proti dalším státním institucím. I přestože ústavní soud nenalezl jasné důkazy o porušení ústavy, prezident byl parlamentem suspendován z funkce. Prezident suspendaci napadl u ústavního soudu, ten však jeho odvolání zamítl (Gherghina a Miscoiu 2013; 673 - 675).

Následně se konalo celostátní referendum, které je v Rumunsku nutné k finálnímu odvolání prezidenta. Ve veřejném referendu byl však Băsescu uznán nevinným a znovu nabyl prezidentské funkce, v referendu Băsescu podpořilo 74,48 % hlasujících. Nakonec i přes neúspěšný pokus o impeachment vládl premiér Popescu-Tariceanu do konce funkčního období, zatímco prezident Băsescu byl v systému izolován (Gherghina a Miscoiu 2013; 673 - 675).

Po volbách v roce 2008 Băsescu jmenoval premiérem blízkého straníka z Demokratické liberální strany (PDL)¹⁸ Emila Boca, ten vládl nejprve nesourodé Velké vládní koalici mezi PSD a PDL a poté menšinové vládě PDL. Lze se setkat i s tvrzením, že skutečnou hlavou vlády byl prezident Băsescu (Stan a Zaharia 2009; 1098). Proti Bocově vládě byl vyvolán i úspěšný proces

---

¹⁷ Od rumunského prezidenta je dle ústavy vyžadována nadstranícká role (Gherghina a Miscoiu 2013; 673 - 675).

¹⁸ Bývalá PD.

vyjádření nedůvěry¹⁹, kdy Bocova vláda nakonec padla. Boc však měl silnou podporu prezidenta, proto ho Băsescu po svém znovuzvolení prezidentem znovu jmenoval premiérem. Třetí menšinovou vládu premiéra Boca lze označit za stabilní, v systému si však nedokázal vybudovat autoritu (Laurențiu 2021; 11). Po sociálních nepokojích namířených proti jeho vládě už nad ním Băsescu nemohl dále držet ochrannou ruku a Boc musel rezignovat (The Guardian 2012).

Băsescu následně pověřil sestavením nové vlády technokrata Mihaie Răzvana Ungureana. Ten však pokračoval v nepopulárních ekonomických opatřeních. Brzy se vůči němu postavili členové menšinové vlády a jeho vládě byla vyslovena nedůvěra (The World 2012. The Guardian 2012).

7. Pozice premiéra Victora Ponty do prezidentských voleb 2014

Pro komplexní pochopení pozice premiéra Victora Ponty je nutné se podrobněji věnovat i období jeho vlády před nástupem Klause Iohannise do role prezidenta. Za bližší zkoumání stojí i první „konflikt“ mezi Pontou a Iohannisem, a to při souboji v prezidentských volbách. Výše zmíněné události jistě formovali Pontovu pozici ve vztahu k prezidentovi Iohannisovi.

V roce 2012 byl po pádu technokratického kabinetu prezident Băsescu nucen jmenovat premiérem opozičního politika. Byl tak jmenován premiér Victor Ponta z opoziční Sociálně liberální unie (USL). V Rumunsku tak dochází k období kohabitace, jak se později ukáže velmi vyostřené kohabitace (Reuters 2012). Ponta složil menšinovou vládu složenou ze Strany sociální demokracie (PSD) a USL. USL byla účelově vytvořena počátkem roku 2011 spojením PNL a Konzervativní strany (PC), aby sjednotila opozici proti Băsescovi a tehdejšímu premiéru Bocovi (Gherghina a Miscoiu 2013; 673 – 675).

První intra-exekutivní konflikt vypukl již záhy po jmenování Ponty premiérem. Týkal se otázky, kdo bude reprezentovat Rumunsko na summitu Evropské rady 2012 (The Wall Street Journal 2012). Dle ústavy touto pravomocí disponuje prezident. Ponta si však svou cestu do Bruselu nechal schválit parlamentem a rozhodl se zemi zastupovat sám. Băsescu předložil stížnost ústavnímu soudu proti chování premiéra Ponty. Ústavní soud rozhodl, že z titulu své

---

¹⁹ Bylo to vůbec poprvé od roku 1990, kdy padla rumunská vláda poté, co nedokázala vyhrát hlasování o nedůvěře (The Sydney Morning Herald 2009).

funkce je oprávněn Rumunsko reprezentovat prezident. Ponta však kompletně rozhodnutí ústavního soudu ignoroval, zařídil zpoždění vydání jeho rozhodnutí a do Bruselu odcestoval. Na summit nakonec odjeli oba státníci, mezi s sebou si rozdělili některé funkce na summitu (Šisler 2012. euobserver 2012).

Victor Ponta také zahájil přesouvání státních institucí pod svou kontrolu, zahájil čistky ve státních institucích a justici. Uchýlil se i k dalším autoritářským krokům, zajistil si pravomoc vydávat dekrety s platností zákona. V červnu 2012 například vyšlo najevo, že Ponta opsal část své dizertační práce. CNATDCU²⁰ prokázala, že se premiér Ponta dopustil plagiátorství. Pontovi podřízená Národní etická rada, do jejíž čela Ponta jmenoval ministryni Ecaterinu Andronescu, však uvedla, že Pontova dizertace není plagiátem. Ponta následně využil celé situace a nechal rozpustit CNATDCU a také nařkl z celého obvinění prezidenta Băsesca. Dalším příkladem je zbavení funkcí předsedů obou komor parlamentu a následné nahrazení zástupci PNL, či nahrazení vedení veřejnoprávní televize TVR (Šisler 2012).

Vrcholem intra-exekutivního konfliktu byl premiérem iniciovaný proces impeachmentu. Ponta viděl vhodnou příležitost jak se prezidenta zbavit. Premiér vydal dekret, který odebíral ústavnímu soudu pravomoc posuzovat soulad parlamentem vydaných předpisů s ústavou. K usnadnění procesu odvolání prezidenta také Ponta vydal dekret, který snižoval povinnou účast na referendu potřebného k odvolání prezidenta. To však neprošlo ústavním soudem. Ponta ale i přesto nechal ustanovení v platnosti, až po ostré kritice Evropské unie Ponta ustoupil a oba dekrety byly zrušeny (Gherghina a Miscoiu 2013; 675). V červenci 2012 o impeachmentu hlasoval parlament, který odvolání schválil. Referendum však nebylo uznáno platným kvůli nedostatečnému počtu hlasů a pokus o impeachment byl neúspěšný. Nicméně Pontův kabinet vládl až do řádných voleb v prosinci 2012 a prezident Băsescu byl v systému zcela izolován (BBC 2012. France24 2012).

Premiér Victor Ponta si za krátkou dobu dokázal utvořit silnou pozici uvnitř parlamentu, zejména díky silnému koaličnímu spojení, ale také autoritářským krokům a ostrému vyhranění vůči prezidentovi. I přes neúspěšný pokus o impeachment prezidenta vládl až do konce funkčního období a dominoval celému systému.

---

²⁰ Národní komise pro ověřování pravosti akademických titulů, diplomů a certifikátů

Vítězem voleb 2012 se stala vládní koalice Victora Ponty. USL tak utvořila většinovou vládu spolu s Národní unií pro pokrok Rumunska (UNPR) (BBC 2012b). Băsescu tak byl znovu nucen jmenovat premiérem Victora Pontu, ten měl podporu silné vládní většiny ale i silnou podporu veřejnosti.²¹ Oba státníci se zavázali odložit dlouhodobý spor a uzavřeli tzv. *Kohabitační pakt*. Kohabitační pakt rozděloval pravomoci mezi premiérem a prezidentem, měl regulovat kohabitaci, aby již znovu nedošlo k vyostřeným intra-exekutivním konfliktům. Vztahy Ponty a Băsescu zůstaly vyostřené až do konce volebního období prezidenta Băsescu v roce 2014. Oba se vzájemně obviňovali z porušování paktu. Prezidentova pozice však byla příliš slabá na to, aby mohl premiérovi vzdorovat (BBC 2012c. BalkanInsight 2013).

Až v únoru 2014 došlo k dalšímu většímu intra-exekutivnímu konfliktu mezi Pontou a Băsescem. Po rozpadu vládní koalice Ponta utvořil menšinovou vládu UDMR.²² Băsescu požadoval po nové vládě vyjádření důvěry absolutní většinou a vládu odmítl jmenovat. Dle ústavy však při obměně vlády stačí souhlas prosté většiny parlamentu. Ponta byl však přesto v silné pozici, požádal parlament o vyslovení důvěry a důvěru získal. Dokázal tak udržet pevnou kontrolu nad parlamentní většinou, celková situace poukazuje na slabou pozici prezidenta Băsescu (Reuters 2014).

Počátek úpadku premiéra Victora Ponty můžeme začít pozorovat v momentě, kdy Ponta neúspěšně kandidoval na post prezidenta Rumunska. Předcházelo tomu význačný pohyb na politické scéně, kdy se rozpadla Pontova USL²³. Nově vzniklá Křesťansko-liberální aliance (ACL) – spojení PNL a PDL – postavila jako prezidentského kandidáta Klause Iohannise (Šisler 2015).

Ponta byl zpočátku favoritem voleb. Stal se i vítězem prvního kola prezidentských voleb²⁴ (Aktuálně.cz 2014). Pontova vláda byla obviněna z manipulace voleb tím, že nezajistila dostatečné množství volebních místností pro Rumuny žijící v zahraničí,²⁵ proti Pontově vládě vypukly protesty. Ve druhém kole se stal překvapivým vítězem kandidát opozice, podporovaný

---

²¹ Proti prezidentovi Băsescovi se po neúspěšném pokusu o odvolání zvedla vlna demonstrací (Šisler 2012).

²² Pontova USL, tvořena levicovou PSD, středovou PNL a středopravou PC se rozpadla. Důvodem byly koaliční neshody ohledně zdanění příjmů, odmítnutí premiéra Ponty jmenovat Klause Iohannise ministrem vnitra (Šisler 2015).

²³ Ponta nadále působil jako předseda PSD (Šisler 2015).

²⁴ Držel si stabilní podporu okolo 40 % (Aktuálně.cz 2014).

²⁵ Značná část z nich nestihla odvolit ve vymezeném čase. Voliči v zahraničí také tradičně volí spíše pro pravicové kandidáty (Šisler 2015).

PDL a PNL, Klaus Iohannis. Lze zde pozorovat protestní hlasování proti levicovému Pontovi, který vedl proti Iohannisovi zuřivou nacionalistickou kampaň.²⁶ Znovu se opakovala situace s nedostatkem volebních místností v zahraničí, což poukázalo na záměr Pontovy vlády manipulovat volby ve prospěch premiéra (Šisler 2015)²⁷.

Ponta po porážce ve volbách, i přes výzvy opozice a končícího prezidenta Băsesca, odmítal rezignovat. K Pontově rezignaci vyzíval i Klaus Iohannis, ten také nepřímo vyzval strany podílející se na vládní koalici (PC, UNPR a UDMR) k jejímu opuštění. Pontova pozice porážkou ve volbách jistě oslabil, nicméně Ponta odmítl post premiéra opustit²⁸ (Reuters 2014. BBC 2014).

8. Premiéři za vlády Klause Iohannise

8.1. Victor Ponta 2014 -2015

V reakci na porážku Ponty v prezidentských volbách navíc v lednu 2014 opustila vládní koalici UDMR (Reuters 2014b). Ponta však dokázal vládní většinu udržet stabilní. Našel nového koaličního partnera Alianci liberálů a demokratů (ALDE) a upevnil svou moc nad vládní většinou. V Rumunsku tak nadále pokračuje období kohabitace (Laurențiu 2021; 12).

Soužití premiéra Ponty s prezidentem Iohannisem se postupně zhoršovalo. V srpnu 2015 zahájil protikorupční úřad stíhání Victora Ponty ve věci praní špinavých peněz a daňových úniků. Prezident Iohannis Pontu opakovaně vyzíval k rezignaci. Premiér Ponta však rezignaci a veškerá obvinění odmítl, označil je za politicky motivovaná. Opřel se o stabilní parlamentní většinu²⁹, ustál vyjádření nedůvěry a prezident byl tak vůči premiérovi bezmocný (BBC 2015. BBC 2015b. Reuters 2015).

Celá situace se však obrátila po požáru v nočním klubu v Bukurešti, který vyvolal sociální nepokoje. Veřejné mínění se zcela postavilo proti premiérovi Pontovi, ale i proti hlavním politickým stranám, které byly zapleteny do korupčních skandálů (Reuters 2015b). Premiér Victor Ponta nakonec pod tlakem veřejnosti rezignoval (BBC 2015c).

---

²⁶ Ponta se změřil na Iohannisův etnický původ. Klaus Iohannis je původem etnický Němec (Šisler 2015).

²⁷ V květnu 2020 Victor Ponta oznámil, že bude kandidovat v prezidentských volbách 2024 (Romania-Insider.com 2020).

²⁸ Nutné je však zmínit, že neúspěch premiéra jako kandidáta v prezidentských volbách, neznamená dle rumunské ústavy důvod k rezignaci na premiérský post.

²⁹ Ponta prohlásil, že pouze parlament může rozhodnout o jeho setrvání ve funkci (BBC 2015).

Victora Ponta můžeme vnímat jako silného premiéra, který si upevnil svou pozici skrze stabilní vládní většinu, ale i skrze ovládnutí jiných institucí a dosazování osob jemu spřízněných. Ponta dominoval oběma kohabitacím, v případě intra-exekutivního konfliktu si udržel svoji pozici a prezidentovi vzdoroval.

8.2. Dacian Cioloș (2015 – 2016):

V listopadu 2015 úspěšně Klaus Iohannis prosadil technokratickou vládu vedenou nezávislým Dacianem Ciološem, bývalým členem Evropské komise (BalkanInsight 2016). Parlamentní strany schválily technokratickou vládu a soustředily se na přípravu voleb. Hlavní dominantní strana v parlamentu PSD se rozhodla zůstat v opozici. Premiér Cioloș se v politickém systému příliš neprojevil, jeho vláda si vzala za cíl přípravu řádných parlamentních voleb 2016 (Reuters 2016). Pozice premiéra Ciološe byla slabá, byl sice podporován prezidentem, neměl však podporu vládní většiny. Vládl do konce volebního období díky tomu, že se ostatní dominantní strany soustředily na přípravu voleb.

8.3. Sorin Grindeanu (2017):

Strategie PSD se nakonec při volbách 2016 vyplatila. Přes sociální nepokoje a korupční skandály minulé vlády PSD, se podařilo PSD vyhrát parlamentní volby 2016. Utvořila většinovou vládu s ALDE, podporovanou UDMR (minimální vítězná koalice) (SeeNews 2017). V Rumunsku tak znovu nastává období kohabitance, kdy prezident Iohannis stojí proti nepřátelské většině a opozičním premiérům.

Pro správné pochopení pozic následujících premiérů Sorina Grindeana, Mihaie Tudose a Viorici Dăncily v politickém systému, je potřeba nejprve představit Liviu Dragneu. Liviu Dragnea se v roce 2015, po rezignaci Victora Ponty, stal předsedou PSD a zároveň i jejím hlavním hybatelem. Dragnea byl však stíhán za volební podvod při referendu. Zákon z roku 2001 ale zakazuje obsazení ministerských funkcí kandidátem odsouzeným soudem, a proto se sám Dragnea premiérem stát nemohl³⁰. Do premiérského křesla tedy byli zvoleni jemu blízké osoby, na které Dragnea mohl uplatnit svůj vliv a fakticky řídit premiérský úřad. Nastává období tzv. skryté vlády (Fondation Robert Schuman 2016. Romania-Insider.com 2019).

---

³⁰ Premiérem nemohl být zvolen ani Victor Ponta, který byl obviněn z praní špinavých peněz (Fondation Robert Schuman 2016).

V prosinci 2016 nejprve navrhl Liviu Dragnea po konzultaci s prezidentem jako premiérku Sevil Shhaidehovou, jeho blízkou přítelkyni a politického nováčka³¹. Jeho návrh byl však prezidentem Iohannisem zamítnut, jednalo se o první případ, kdy prezident odmítl jmenovat navrženého premiéra³² i přes silnou většinu v parlamentu. Údajným důvodem zamítnutí nominace byly obavy, že by Shhaidehová byla „loutkou“ Dragnei a obavy ohledně jejího muslimského pozadí³³. V reakci na zamítnutí Shhaidehové předseda Dragnea uvažoval o impeachmentu prezidenta (BBC 2016). K impeachmentu nakonec nedošlo, ze situace je však zřejmé, že již v tuto dobu byl reálným hybatelem Liviu Dragnea.

Premiérem byl jmenován Sorin Grindeanu, straník PSD. Navržený Dragneou, včetně zbytku vlády (SeeNews 2017). Jeho pozice však byla velmi slabá, v premiérském úřadu vydržel pouze po dobu šesti měsíců. Pouze do té doby, dokud se podvoloval předsedovi PSD Dragneovi. Grindeanu byl kritizován za to, že nedokázal dostatečně rozvolnit protikorupční pravidla, zejména pro potřeby předsedy PSD. Oficiálním důvodem však bylo, že vláda neplní svůj program, proti čemuž se však Grindeanu ohradil. Zároveň obvinil Dragneu ze snahy centralizovat moc. Následně proti jeho vládě byl vyvolán proces vyjádření nedůvěry, který iniciovala sama PSD, ten skončil úspěšně a Grindeanu musel odstoupit (Reuters 2017).

8.4. Mihai Tudose (2017 – 2018)

Na návrh PSD byl novým premiérem jmenován člen PSD Mihai Tudose, který stanul v čele většinové vlády PSD a ALDE (SeeNews 2017). Brzy po převzetí funkce se však projevil neshody mezi Tudosem a předsedou Dragneou. Tudose po třech měsících v úřadu odvolal dvě ministryně, které čelily obvinění z korupce, obě velmi blízké předsedovi PSD Dragneovi³⁴ (DW 2017). Napětí vyvrcholilo po konfliktu premiéra s ministryní vnitřní Carmen Dan. Dan požadovala po premiérovi odvolání šéfa rumunské policie, což Tudose odmítl a požadoval rezignaci ministryně vnitřní (POLITICO 2018). V reakci na konflikt s blízkou spojenkyní Dragnei, PSD přestala podporovat premiéra Tudose a ten byl donucen rezignovat (BBC 2018). Ve chvíli,

---

³¹ Shhaidehová byla považována za politicky nezkušenou. Její jediná politická zkušenost byla jako ministryně místního rozvoje po dobu šesti měsíců (BBC 2016).

³² Kandidáta na premiéra vybírá prezident po konzultaci s parlamentními stranami. Kandidát na premiéra by měl vzejít z politické strany, která dosáhla absolutní většiny v parlamentu (čl. 103; Ibid.).

³³ Manžel Shhaidehové mohl být považován za bezpečnostní hrozbu, na sociálních sítích vyjadřoval podporu syrskému prezidentu Bashar al-Assadovi (BBC 2016).

³⁴ Jednalo se o ministryni místního rozvoje Sevil Shhaidehovou a o ministryni pro dotace z EU Rovanu Plumb (DW 2017).

kdy se Tudose přestal podřizovat Dragneovi a pokusil se získat kontrolu nad složením vlády byl nucen úřad opustit kvůli ztrátě podpory PSD, primárně však z rozhodnutí Liviu Dragnei.

8.5. Viorica Dăncilă (2018 – 2019)

Do čela vlády PSD a ALDE byla zvolena první rumunská premiérka Viorica Dăncilă. Dăncilă byla blízkým spojencem Liviu Dragney a plně se řídila jeho pokyny. Vedla vládu i v době, kdy byl předseda PSD uvězněn³⁵ a pokoušela se prosadit změnu zákonů, které by rozvolnily kriminalizaci trestných činů korupce (BBC 2018b. Romania-Insider 2018). Převzala vedení PSD a po uvěznění předsedy PSD se formálně distancovala od dřívějšího jednání Dragnei, reálně mu však stále zůstala silně loajální (Reuters 2019. POLITICO 2019).

K intra-exekutivnímu konfliktu mezi prezidentem a premiérkou došlo ohledně rozkolu v zahraniční politice. Premiérka neinformovala prezidenta o státní návštěvě Izraele a o chystaných změnách v zahraniční politice, kdy do Jeruzaléma mělo být přemístěno velvyslanectví (The Times of Izrael 2018). Prezident premiérku veřejně vyzval k rezignaci. Tlak prezidenta však neměl žádný vliv. Premiérka Dăncilă za sebou měla pevnou koaliční většinu a odmítla rezignovat (Romani-Insider 2018c). K jejímu pádu došlo až po rozpadu koalice PSD a ALDE v srpnu 2019. Dăncilă ztratila parlamentní většinu a proti vládě byl vyvolán proces vyjádření nedůvěry, který vyvolala opoziční PNL. ALDE se rozhodla nedůvěru podpořit a Dăncilă musela rezignovat (BBC 2019).

Premiéři Grindeanu, Tudose a Dăncilă vládli v nelehké situaci tzv. skryté vlády, kdy hlavním hybatelem byl předseda PSD Dragnea. Grindeanu a Tudose v úřadu setrvali pouze dokud plnili příkazy Dragnei. Pokusili se předsedovi PSD vzdorovat, ale z funkce byli odstraněni. Premiérka Dăncilă, která Dragneovi byla silně loajální, se formálně postavila do čela PSD, vzdorovala prezidentu Iohannisovi. Po rozpadu parlamentní většiny se již u moci nedokázala udržet.

Viorica Dăncilă se stala i kandidátkou na prezidentku za PSD. Prezidentské volby pro Dăncilă skončily prohrou a uvnitř PSD se začaly objevovat hlasy pro její rezignaci i z čela strany, ke které posléze došlo. V prezidentských volbách v listopadu 2019 obhájil svůj post dosavadní prezident Klaus Iohannis (DW 2019).

---

³⁵ Dragnea byl odsouzen za zneužití pravomocí. V době kdy byl předsedou rady okresu Teleroman, měl fiktivně zaměstnat na sociálním úřadě dva členy PSD (Romania-Insider 2018b).

8.6. Ludovic Orban (2019 – 2020)

Po pádu třetí vlády PSD došlo ke vzájemné dohodě ostatních parlamentních stran (mimo PSD), že nová vláda bude tvořena opoziční PNL. Vzniká tak menšinová vláda PNL s podporou UDMR aUSR. Tato silně heterogenní většina byla poprvé nakloněna znovuzvolenému Klausu Iohannisovi (Laurențiu 2021; 13). Iohannis jmenoval premiérem Ludovice Orbana, předsedu PNL (FINANCIAL TIMES 2019).

Již po třech měsících v úřadu byla Orbanově vládě vyslovena nedůvěra. Proces iniciovala PSD, která v parlamentu stále držela relativní většinu. Důvodem měly být změny ve volebním zákoně, které by PSD způsobily pokles vlivu na místní úrovni (Radio Free Europe/Radio Liberty 2020). Klaus Iohannis však podpořil premiéra Orbána a znovu ho po pádu vlády jmenoval premiérem. Orban utvořil menšinovou vládu a získal důvěru parlamentu. Nakonec jeho kabinet vládl až do řádných parlamentních voleb roku 2020. Jeho vládu totiž podpořily i opoziční strany, včetně PSD, zejména kvůli nutnosti funkčního státu v době pandemie koronaviru (AP 2020).

Pozice premiéra Orbana se jeví jako velmi komplikovaná. Stál v čele menšinové vlády, která byla navíc velmi heterogenní a čelil nepřátelské většině PSD. Měl podporu prezidenta Iohannise, ale u moci ho pravděpodobně držel konsensus parlamentních stran na nutnosti akceschopné vlády v době koronaviru.

8.7. Florin Cîțu (2020 – 2021)

Po parlamentních volbách v prosinci 2020 vznikla většinová vláda v čele s PNL, spolu s UDMR aUSR-PLUS³⁶. Do jejího čela byl zvolen Florin Cîțu³⁷, člen PNL, který se později stal i předsedou PNL (POLITICO 2020).

Již v září 2021 došlo, kvůli koaličním neshodám PNL aUSR-PLUS ohledně investičního programu rozvoje rumunských osad, k politické krizi. Premiér Cîțu silně podporoval tento program, za což byl ostře kritizován ze stranyUSR-PLUS, jejíž ministři bojkotovali jednání vlády. Cîțu v reakci na bojkot vlády odvolal ministra spravedlnosti Steliana Iona zUSR a na jeho místo jmenoval člena PNL (BalkanInsight 2021).USR-PLUS se rozhodla zahájit jednání o vystoupení

---

³⁶USR-PLUS je volební alianceUSR a Strany svobody, jednoty a solidarity (PLUS) (Romanian-Insider.com 2020b).

³⁷Klaus Iohannis původně na premiérský post chtěl znovu prosadit Ludovice Orbana. Ústavní soud však rozhodl, že by jmenování Ludovice Orbana, kterému byla dvakrát vyslovena nedůvěra, vedlo k institucionálnímu konfliktu, proto Iohannis od prosazení Orbana upustil (Romania-Insider.com 2020c).

z vlády a vyslovení nedůvěry. Jednání však byla odložena kvůli volbě předsedy PNL a stížnosti premiéra Cîțu k ústavnímu soudu na pozadí žádosti o nedůvěru. Prezident Iohannis se také postavil proti jednání USR-PLUS (Reuters 2021).

Premiér Cîțu byl nakonec zvolen předsedou PNL, což ještě snížilo šanci na sjednocení koalice (Reuters 2021b). Proti křehké menšinové vládní koalici (PNL a UDMR) se rozhodla iniciovat proces vyjádření nedůvěry i hlavní opoziční strana PSD, ten již skončil úspěšně³⁸ a vláda premiéra Cîțu padla (DW 2021). Florin Cîțu nedokázal udržet kontrolu nad parlamentní většinou a koaličními partnery, vleklá politická krize způsobila pád jeho vlády.

8.8. Nicolae Ciucă (2021 – červen 2023)

Po dlouhých jednáních ohledně nominace nového premiéra a po několika neúspěšných pokusech o nominaci předsedy vlády³⁹, došlo ke spolupráci PNL a PSD (velká koalice) s podporou UDMR. V čele většinové vlády usedl premiér Nicolae Ciucă, čímž byla ukončena vleklá politická krize (Popovici 2021; 4).

Vládu se premiérovi podařilo složit až na druhý pokus. Poprvé nedokázal zajistit dostatečnou podporu v parlamentu pro menšinovou vládu (PNL a UDMR). Prezident Iohannis však jmenoval Ciucă premiérem podruhé⁴⁰. Vláda byla sestavena právě díky spolupráci s PSD a utvoření velké koalice. Součástí koaliční dohody je tzv. *rotační systém*, kdy se strany dohodly, že v roce 2023 se premiér Ciucă vystřídá s kandidátem za PSD, jeho role v systému je tedy časově omezená (Popovici 2021; 4. Reuters 2021d. POLITICO 2021).

Již v lednu 2022 čelil premiér Ciucă obvinění o plagiátorství jeho disertační práce. Premiér veškeré obvinění popřel, případ plagiátorství se dostal až k soudu, který veškerá obvinění zamítl. Případ měl být však záměrně přiřazen k soudci blízkému k PNL a rozhodnutí soudce tak mělo být politicky ovlivněno (POLITICO 2022; Romania-Insider.com 2022). Premiér Ciucă skandál ustál a zůstal premiérem Rumunska až do sjednané rotace premiérů s PSD, která proběhla v červnu 2023 (Reuters 2023) Na premiérský post byl jmenován předseda PSD

---

³⁸ Poprvé se PSD pokusila premiérovi Cîțu vyjádřit nedůvěru po půl roce u moci, proces byl ale neúspěšný (Reuters 2021c).

³⁹ Na post premiéra byl navržen i bývalý premiér Dacian Cioloș, ten však nedokázal získat parlamentní podporu. Podpořit jeho vládu odmítla i PNL (BalkanInsight 2021b).

⁴⁰ Ciucă již v minulosti byl jmenován premiérem prozatímní vlády po pádu vlády premiéra Orbana, jedná se tedy o jeho třetí premiérský post (Popovici 2021; 4).

Marcel Ciolacu, který dále vede Velkou koalici PSD a PNL, již ale bez podpory UDMR⁴¹ (EURACTIV 2023).

8.9. Shrnutí pozice premiéra za vlády Klause Iohannise

K upevnění pozice Victora Ponty dochází již za vlády prezidenta Băsesca, kdy se mu povedlo vyvolat impeachment prezidenta, který sice skončil neúspěšně, ale prezidenta v systému izoloval. Ponta měl tak v systému dominantní pozici, kterou se nebál upevnit i skrze neinstitucionální prostředky. Svou autoritu upevňoval díky efektivním parlamentním spojenectvím. I přes jeho neúspěch v prezidentských volbách, výzám k odstoupení a řadě skandálů si dokázal udržet silnou pozici v politickém systému. Jeho vláda je charakteristická kohabitací až nesnášenlivostí s prezidentem Băsesem a Iohannisem. Osudným se mu stal až veřejný nátlak a sociální nepokoje, po kterých rezignoval.

Technokratický premiér Cioloș se v politickém systému příliš neprojevil, jeho pozice v systému byla slabá. Jednalo se o první čistě nestrannickou vládu, která měla za cíl přípravu voleb. Dacian Cioloș byl znovu pověřen sestavením vlády v roce 2021, vládu se mu však nepodařilo sestavit.

Premiéři za PSD jmenování po volbách 2016: Grindeanu, Tudose a Dăncilă měli v systému slabou pozici. Jejich vlády a premiérský post byl neformálně ovládán předsedou PSD Dragneou. Grindeanu a Tudose neměli šanci si upevnit svou pozici v systému, vládli velmi krátce, pouze do doby, kdy plnili příkazy Dragney. Ve chvíli, kdy se pokusili vzdorovat, jejich vláda byla svržena vlastní stranou. Jiný případ byla premiérka Dăncilă, ta byla předsedovi PSD silně loajální a provedla kroky k jeho dekriminální. Premiérce Dăncile se podařilo upevnit svou pozici vůči prezidentovi Iohannisovi, po ztrátě parlamentní podpory však byla nucena rezignovat.

Premiér Orban stanul v čele menšinové vlády, které byla brzy vyslovena nedůvěra silnou opoziční PSD. Orban měl podporu prezidenta Iohannise, který ho jmenoval znovu premiérem. Orban tak utvořil novou vládu, která vládla až do řádných voleb. Situaci však ovlivnila coronavirová krize, kdy došlo ke konsensu ostatních parlamentních stran o nutnosti

---

⁴¹ Premiérství Marcela Ciolacu již není součástí této práce.

akceschopné vlády. V systému měl reálně slabou pozici, je pravděpodobné, že jeho setrvání ve funkci značně ovlivnila coronavirová krize.

Premiér Cițu vládl ve stavu souhlasných většin, měl podporu prezidenta Iohannise a vládl většinové koalici. Reálně jeho pozice byla slabá. Cițu nedokázal udržet kontrolu nad svými koaličními partnery, což vedlo k vleklé politické krizi. Po obměně vlády na menšinovou koalici jeho vládu snadno svrhla opozice.

Současný premiér Ciucă stál v čele velké koalice, kterou tvořil s dlouhodobým rivalem PSD. Ke spojení dvou opozičních stran došlo kvůli nutnosti ukončení vleklé politické krize. PNL a premiér Ciucă však museli podniknout řadu ústupků. Premiérství Ciucy bylo předem časově omezeno do roku 2023, kdy premiérský post převzal kandidát za PSD. Tato situace nicméně jistě vedla k vyprofilování slabé pozice premiéra Ciucy, který se rozhodl k předání premiérského křesla PSD, i přes značnou náklonost prezidenta Iohannise.

Dle tzv. Duvergerovy transformační mřížky můžeme odvodit postavení premiéra v praxi na základě vztahu prezidenta k parlamentní většině v závislosti na její soudržnosti, při logice čím silnější prezident, tím slabší premiér. Victor Ponta vládl od roku 2014 menšinové koalici s podporou ALDE, kdy si držel dominantní postavení uvnitř hlavní strany koalice PSD, tuto situaci můžeme tedy označit za tzv. kvazivětšinu. Prezident Iohannis byl v této situaci tzv. opozičníkem, nýbrž je členem opoziční strany PNL. Prezidentovo postavení v praxi se tedy shrnuje na tzv. regulátora, jeho pozice tak vedla k umírněnosti a pozice premiéra byla značně posílena. Situaci premiérství Cioloșe, který vedl technokratickou vládu bez stranické příslušnosti, lze označit jako absenci většiny. Prezident Iohannis byl v této situaci tzv. neutrální. Nastává tak situace, kdy prezident je diarchou. Prezident nemohl jednat místo vlády, ale ani vláda nemůže plně vykonávat svou činnost. Postavení premiéra Cioloșe je tak slabé. Vláda premiéra Grindeanu je tzv. koalice s dominantní stranou, ve které dominovala PSD. Prezident je znovu opozičník a jeho postavení tak znovu zůstává regulátorem. Nicméně i přestože prezidentovo postavení bylo značně oslabeno, premiér Grindeanu byl reálně pod vlivem předsedy PSD Dragney a nedokázal dostát silnému postavení. Prakticky totožná situace nastává při premiérství Tudose a Dăncily. Tudose byl po neshodách s předsedou PSD z premiérského postu odsunut. Premiérka Dăncila měla mírně silnější postavení než předchozí dva premiéři, nicméně i tak byla silně loajální předsedovi PSD, tudíž tuto trojici kvůli vlivu třetí osoby na vládu nelze označit za silné premiéry. S vládou premiéra Orbana nastává vláda

značně heterogenní vlády v čele s PNL, kterou lze označit za kvazivětšinu. Prezident Iohannis je v této situaci členem většiny a jeho postavení můžeme shrnout jako symbol. Disciplína v rámci strany brání prezidentovi stavět se proti rozhodnutím vůdce strany. Premiér Orban ale v rámci většiny neměl silné postavení a ani jeho postavení nelze označit za silné. Obdobná situace nastává i v případě vlády premiéra Cițu, který také vládl velmi křehké vládní koalici. Vláda premiéra Ciucy lze označit za vyváženou koalici, předem však byla dohodnuté časové trvání premiérství Ciucy, který se v roce 2023 vystřídal na premiérském postu s členem PSD. Pozice Iohannise jako člena většiny je shrnuta jako symbol. Pozice premiéra Ciucă zůstala slabá kvůli vleklé politické krizi se podílel na vládě s rivalem PSD a musel tak podniknout řadu ústupků. Nutné je však zmínit, že pokud je prezident symbolem či regulátorem jeho pozice oslabuje s větší soudržností většiny, premiér tak v případě soudržné většiny má šanci vyprofilovat se do silné pozice. Nicméně v případě rumunské reality premiéři vládnou značně nestabilním a nesoudržným většinám, což jim v několika případech prezidenta jako symbolu či regulátora neumožnilo vyprofilovat se do silné pozice.

9. Semiprezidencialismus v Litvě

Za moment počátku demokratické přeměny Litvy lze označit volby do Nejvyššího Sovětu v roce 1989. Klíčovou úlohu v opozici proti komunistickému režimu sehrál Sajudis (Litevské společenské hnutí), který ve volbách 1989 porazil Komunistickou stranu Litvy. Hnutí mělo zásadní vliv na ekonomickou a politickou přestavbu Litvy a zároveň i na její nezávislost. V roce 1990 se konaly první svobodné volby do Nejvyšší rady Litvy (Seimas), ve kterých Sajudis zvítězil. V čele Sajudisu stál profesor Vytautas Landsbergis, který byl jako předseda Nejvyšší rady hlavním reprezentantem Litvy do zvolení prvního prezidenta v roce 1993 (Dančák 1999; 83-85).

V rychlosti změn zrušila Nejvyšší rada platnost komunistické ústavy a reaktivovala ústavu z roku 1938. Ta však byla ústavou autoritářského režimu a jednalo se o čistě symbolický akt, proto byla její platnost pozastavena a přijata byla prozatímní ústava, která byla směsí sovětských a předválečných norem. (Dančák, Kubát 2004; 179). Sovětský svaz proti Litvě zahájil ekonomickou blokádu a došlo i k násilným vojenským střetům. Faktickou suverenitu Litva získala až po porážce Gorbačovova puče a rozpadu SSSR v roce 1991 ((Hrdličková a Waisová 2008; 114).

V rámci diskuze o podobě současného režimu se mísily názory o silném či slabém postavení prezidenta. Sajudis a především jeho předseda Landsbergis prosazoval silnou roli prezidenta s nemalými pravomocemi. Oproti tomu reformovaní komunisté předložili návrh na ustavení parlamentního režimu. Sajudis předložil referendum o otázce postavení silného prezidenta. Referendum bylo však kvůli nízké účasti neplatné. Výsledná ústava z roku 1992 je tak kompromisem obou koncepcí⁴² (Javůrek 2008: 77-78).

9.1. Specifika litevského semiprezidencialismu

Litevský politický systém se vyznačuje jistým specifikem. U litevských politiků lze pozorovat snahu interpretovat tamější politický režim jako parlamentní. Politický režim se zároveň vyznačuje jistou variabilitou. Síla zapojení prezidenta do politického procesu se liší v závislosti na složení Seimas, což pro semiprezidentské systémy není nic neobvyklého. Litevský prezident ale ani v ideálních politických podmínkách, za stavu souhlasných většin, nutně neposiluje svoji roli a aktivity. Příkladem je období vlády prezidenta Brazauskase, který nevyužil podpory vlastní politické strany, která měla většinu v parlamentu, a stal se spíše symbolickou hlavou státu. Setkáme se ale i s případem, kdy byl prezident za stavu kohabitace a přes silný intra-exekutivní konflikt schopen aktivně vládnout a posilovat svoji roli. Jedná se o období vlády prezidenta Adamkuse a premiéra Brazauskase. Litevský politický systém, tedy osciluje mezi semiprezidencialismem a parlamentarismem⁴³ (Řiháková 2007).

10. Litevská ústava

Současná litevská ústava byla přijata v říjnu 1992 a následně schválena v referendu. Pro přijetí se vyslovilo 75 % oprávněných voličů. Přijetím ústavy 1992 byl litevský ústavní vývoj de facto završen. Došlo ještě k revizím ústavy 1996 a 2003, ty však neměly zásadní vliv na fungování systému. Ústavní dodatky z let 1996 a 2003 se týkaly místních samospráv a potřeby sladit právní řád Litvy a Evropské unie (Dančák, Kubát 2003; 180-181).

---

⁴² Litva má historickou zkušenost s oběma koncepcemi. Po osamostatnění Litvy 1918, zde byl parlamentní režim se slabým, nepřímo voleným prezidentem. Po převzetí moci A. Smetonou roku 1926 byl zřízen autoritářský režim s mimořádně silným prezidentem ((Urbanavicius 1999; 150-151).

⁴³ Původ tohoto specifika můžeme vidět již při formování politického režimu. Poloprezidentský režim byl zvolen jako kompromis mezi hlavními politickými aktéry, ne jako efektivní forma vládnutí (Řiháková 2007).

10.1. Ústavní postavení litevského prezidenta a premiéra

Prezident Litvy je volen všeobecným volebním právem na pětileté funkční období, do funkce může být zvolena tatáž osoba pouze dvě po sobě jdoucí volební období. Dle ústavy se prezidentem může stát občan Litevské republiky, který se zde narodil a žil zde alespoň tři předchozí roky (čl. 78; The Constitution of the Republic of Lithuania). Tato podmínka je zde zavedena v kontextu Pobaltí, žije zde velký počet ruských imigrantů z dob SSSR a zabraňuje jim být zvolen. Podmínka alespoň tříletého pobytu zase znevýhodňovala reemigranty, kteří se do Litvy vrátili po pádu komunismu (Urbanavicius 1999; 154).

Prezident je volen skrze většinový volební systém. Již v prvním kole může být prezident zvolen, pokud se zúčastnila alespoň polovina všech voličů a kandidát získal nadpoloviční většinu. Také pokud získal jednu třetinu hlasů všech voličů je prezident zvolen v prvním kole. Pokud žádný takový kandidát neexistuje, koná se kolo druhé, kam postupují dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů. Ve druhé kole se prezidentem stává kandidát, který získá vyšší počet hlasů⁴⁴ (čl. 81; Ibid).

I litevská ústava vyžaduje po prezidentu dodržování nadstranické pozice. Zvolený prezident musí pozastavit svou činnost v politických stranách a organizacích do zahájení nové kampaně k volbě prezidenta republiky (čl. 83, Ibid).

Litevská vláda se skládá z ministrů a premiéra, který stojí v čele vlády (čl. 91, čl.97; Ibid). Prezident jmenuje se souhlasem Seimas předsedu vlády a pověří ho sestavením vlády, následně schvaluje její složení (čl. 84; Ibid). Litevský prezident má přímý vliv na formování vlády, na post premiéra může navrhnout kandidáta dle svého uvážení a předložit jej ke schválení Sejmu. V oblasti jmenování ministrů záleží čistě na prezidentovi, zda návrh premiéra přijme či ne (Javůrek 2008; 94-95).

Prezident má také právo předsedu vlády se souhlasem Sejmu odvolat. Má právo na návrh premiéra odvolávat ministry (čl. 92; Ibid). Ohledně výkladu čl. 92 došlo k určitým nejasnostem, čl. 92 totiž uvádí, že vláda podává rezignaci do rukou prezidenta po volbách do parlamentu a po volbách prezidenta. Znamenalo by to, že prezident by měl po svém zvolení jedinečnou šanci navrhnout nového premiéra a případně odstranit nepřátelskou vládu.

---

⁴⁴ Pokud na prezidenta kandidují pouze dva kandidáti a ani jeden nesplní podmínku k výhře v 1. kole, volba se opakuje (čl. 81; Ibid).

Ústavní soud v roce 1998 rozlišil mezi „rezignací“ a „vrácením pravomocí“ prezidentovi, dle výkladu ústavního soudu mandát vlády zaniká po volbách do Sejmu (nutnost rezignace). Po prezidentských volbách její mandát nezaniká, vláda pouze vrací své pravomoci prezidentovi (nerezignuje). Prezident může navrhnout jednání o důvěře vládě, pokud je vyslovena nedůvěra, musí vláda rezignovat. Rozhodnutí ústavního soudu omezuje pravomoci prezidenta vůči vládě⁴⁵ (Urbanavicius 1999; 156-157).

Vláda musí podat demisi, když dvakrát po sobě nezíská souhlas s programem od Sejmu, je jí nebo premiérovi vyslovena nedůvěra, pokud premiér odstoupí či zemře, po volbách do Sejmu. Dle litevské ústavy lze vyslovit nedůvěra konkrétnímu ministrovi, demise premiéra znamená demisi celé vlády. Demisi premiéra či ministra přijme prezident (čl. 101; Ibid).

Prezident má právo vydávat dekrety, ty však musí být spolupodepsány předsedou vlády, který za ně nese odpovědnost (čl. 85; Ibid). Doménou prezidenta republiky je dle ústavy zahraniční politika. Nastoluje hlavní témata zahraniční politiky, ve spolupráci s vládou politiku provádí, podepisuje mezinárodní smlouvy a jmenuje diplomatické zástupce (čl. 84; Ibid). Litevský prezident jmenuje se souhlasem Sejmu vysoké státní úředníky, navrhuje kandidáty na členy Nejvyššího soudu a Apelačního soudu, vybírá také jejich předsedy. Navrhuje na schválení Sejmu tři kandidáty na členy Ústavního soudu, na úřad Státního kontrolora, guvernéra Litevské banky. Se souhlasem parlamentu jmenuje velitele armády a tajné služby, vyhláší výjimečný a válečný stav. Má také právo udělovat občanství Litevské republiky, udělovat státní vyznamenání a milost (čl. 84; Ibid).

Pozice premiérů dle ústavního rámce lze odvodit na základě teorie měření kvantitativních pravomocí prezidenta L. K. Metcalf, v logice čím silnější prezident, tím slabší premiér. V oblasti legislativních pravomocí byl prezident ohodnocen 4 body. K přehlasování prezidentského veta (celkový zákon) je potřeba absolutní většina všech poslanců (2b), nemá právo vetovat část zákona (0 b). Přehlasování prezidentského veta je tak pro vládu a premiéra o něco složitější, nýbrž potřebuje absolutní většinu. Prezident Litvy disponuje pravomocí vydávat dekrety, musí být však kontrasignovány premiérem (1 b). Prezident nemá právo vydávat zákony ve vyhrazených oblastech (0 b), náleží mu však spolu s vládou a Sejmem

---

⁴⁵ Rozhodnutí ústavního soudu však pravděpodobně bylo politicky motivované. V roce 1997 vládla vláda konzervativců s pravicovým Vlasteneckým svazem. Jejich kandidát neuspěl v prvním kole prezidentské volby, tudíž se vláda bála o ztrátu pozice a tlačila na reinterpetaci čl. 92 (Urbanavicius 1999; 156-157).

zákonodárná iniciativa. Oblast rozpočtových pravomocí plně náleží parlamentu a prezident na něj dle ústavy nemá vliv (0 b). Litevský prezident nemá právo navrhnout referendum (0 b), tato pravomoc náleží parlamentu. Prezident, ale i vláda či menšina v parlamentu, má právo předat zákon k soudnímu přezkumu (1 b). Litevský prezident získal v legislativní oblasti 4 body a pravomoci, ve kterých získal ohodnocení vyšší než 0, lze považovat za velmi důležité a mají tedy značný vliv na pozici premiéra. Premiérova pozice v legislativní oblasti je tedy značně omezena.

V rámci nelegislativních pravomocí byl prezident ohodnocen 3 body. V oblasti formování vlády, prezident nominuje premiéra, který musí být schválen Sejmem a následně si vybírá své ministry, prezident má však právo volně ministry odmítat (1 b). Prezidentův vliv na sestavení vlády je tedy značný a premiér je ve výběru ministrů dost omezen. Prezident může odvolat ministra pouze na návrh premiéra, ani premiér není odvolatelný pouze z iniciativy prezidenta (1 b). Parlament má také neomezenou možnost vyslovit nedůvěru vládě (0 b) a prezident do tohoto procesu nesmí zasahovat. Právo rozpustit parlament připadá litevskému prezidentu jen jako reakce na konkrétní událost (1 b). V tomto případě je také potřeba zohlednit skutečnost, že prezidentovi následně „hrozí“ možnost vyvolání předčasných prezidentských voleb nově zvoleným parlamentem. Při zhodnocení pravomocí, za které prezident získal 3 body, lze říci že litevskému premiérovi připadá stále vcelku velký manévrovací prostor a jeho pozice je tak poměrně silná. Je omezen v případě formace vlády, po sestavení vlády, ale potom prezidentovi už příliš nástrojů jak do vlády zasahovat nezbývá (ministři jsou odvolatelní jen na návrh premiéra, vláda závisí pouze na důvěře parlamentu). Obecně lze však říci, že v legislativní oblasti je premiér značně slabší než-li v oblasti nelegislativní. Jeho pozici, v závislosti na slabé legislativní oblasti a poměrně silné nelegislativní oblasti, lze tedy spíše zařadit k slabším premiérům.

10.2. Vztah s parlamentem

Vláda je závislá na schválení parlamentem. Do 15 dnů od jmenování musí premiér představit na zasedání Sejmu složení kabinetu a program vlády. Složení kabinetu musí být předem schváleno prezidentem. Vláda je schválena, pokud se souhlasně vysloví většina poslanců Sejmu. V případě nepřijetí vlády, musí premiér do 15 dnů představit nový program vlády (čl. 92; Ibid). Pokud dojde k obměně více jak poloviny ministrů, musí vláda znovu obdržet souhlas parlamentu (čl. 101; Ibid)

Vláda je dle ústavy odpovědná Sejmu. Čl. 96 hovoří o dvojí odpovědnosti ministrů, kteří jsou odpovědní Sejmu a prezidentu republiky. Přímo podřízení jsou premiérovi a prezident může odvolat ministra pouze na návrh premiéra (čl. 96; Ibid). Členové parlamentu mají právo interpelovat premiéra a členy vlády. Pokud se Sejm usnese nadpoloviční většinou všech hlasů, že odpověď nebyla uspokojivá, může vyjádřit premiérovi či danému ministru nedůvěru (čl. 61; Ibid).

Právo zákonodárné iniciativy náleží členům Sejmu, prezidentu republiky a vládě (čl. 68; Ibid). Přijatý zákon vstoupí v platnost až poté, co ho podepíše prezident republiky (čl. 70; Ibid). Prezident má právo vrátit zákon Sejmu k opětovnému projednání, pokud takto neučiní do deseti dnů je zákon platný i bez podpisu prezidenta. Vetovaný zákon s dodatky prezidenta může parlament přijmout či jej přehlasovat nadpoloviční většinou všech poslanců. Prezident má také právo předložit zákon k přezkumu Ústavnímu soudu (čl. 71; Ibid).

Litevský prezident má právo vyhlásit předčasné volby do Sejmu. Lze to ve čtyřech případech: 1) pokud Sejm nepřijme rozhodnutí o novém programu vlády do 30 dnů od jeho předložení, 2) pokud dvakrát po sobě nevysloví souhlas s programem vlády, 3) na návrh vlády, pokud jí Sejm vyslovil nedůvěru, 4) Sejm sám rozhodne o předčasných volbách kvalifikovanou většinou. Prezident nemůže vyhlásit předčasné volby do Sejmu, pokud jeho funkční období končí dříve než za šest měsíců a pokud od minulých předčasných voleb neuplynulo alespoň šest měsíců (čl. 58; Ibid). Situace 2, 3 a 4, prezidentovi dávají možnost bránit vládu rozpuštěním parlamentem. Posilují exekutivu na úkor parlamentu (Dančák a Kubát 2004; 186).

Litevská ústava navíc obsahuje prvek politické odpovědnosti prezidenta, který pokud předčasně rozpustí parlament, může čelit nové prezidentské volbě. Nově zvolený Sejm může rozhodnout o předčasných prezidentských volbách 3/5 většinou všech poslanců (čl. 87; Ibid). Čl. 87 je považován za historické dědictví, prezident dle ústavy z roku 1922 byl politicky odpovědný parlamentu (Urbanavicius 1999; 160).

Prezident republiky může být odvolán z funkce pouze pro hrubé porušení ústavy, porušení slibu či pokud se dopustil trestného činu. O jeho odvolání rozhoduje Sejm souhlasem 3/5 všech poslanců (čl. 86; Ibid). K proceduře impeachmentu v Litvě došlo i v praxi. V roce 2003 byl z porušení ústavy a ohrožení bezpečnosti státu obviněn prezident Paksas, impeachment

prezidenta byl schválen parlamentem a Paksas byl odvolán z funkce (Dančák a Kubát 2004; 184-185).

11. Shrnutí pozice premiéra do prezidentství Dalií Grybauskaité (do roku 2009)

Následující kapitola shrne postavení premiérů do roku 2009, tedy před nástupem Dalií Grybauskaité do prezidentského křesla. Kapitola zhodnotí reálnou pozici premiérů za vlády prezidentů Algirdase Brazauskase, Valdase Adamkuse a Rolandase Paksase. Do roku 2009 se v premiérském křesle vystřídal okolo deseti premiérů. Jistou stabilizaci premiérské funkce lze pozorovat od roku 2001, od vlády Brazauskase v premiérském křesle. Kapitola tak obecně shrne postavení premiérů za vlády daných prezidentů, s poukázáním na konkrétní příklady upevnění pozice, konfliktu s prezidentem a další.

11.1. Postavení premiéra za vlády prezidenta Brazauskase (1993 – 1998)

Na podzim roku 1992 v parlamentních volbách zvítězila Litevská demokratická strana práce (LDDP), v jejímž čele stál reformní komunista Algirdas Brazauskas. Jednalo se o reformní komunisty a LDDP byla nástupnickou stranou Komunistické strany Litvy (LKP). LDDP drtivě porazila Sajudis⁴⁶ a zároveň vytvořila vhodné podmínky pro prezidentskou volbu, ve kterých LDDP zastupoval právě Brazauskas⁴⁷. Vítězem prezidentských voleb začátkem roku 1993 se stal Brazauskas, který získal 60,2 % hlasů a byl zvolen již v prvním kole. Post-komunistická LDDP ovládla exekutivní i legislativní větev systému (Buchowski 2020; 199-200. Dančák 1999; 100-101).

Po zvolení do funkce prezident Brazauskas rezignoval na pozici předsedy LDDP a vůdcem strany se stal Adolfas Šleževičius. Šleževičius byl v březnu 1993 jmenován premiérem a vládl jednobarevné vládě LDDP. Premiér Šleževičius měl silnou podporu veřejnosti a až do korupčního skandálu roku 1995 disponoval silnou pozicí v politickém systému, což mu nepochybně usnadňovala shodná většina a také to, že prezident Brazauskas se rozhodl ustoupit a v systému nehrát aktivní roli. Hlavní postavou politického systému byl premiér

---

⁴⁶ LDDP získala 73 mandátů ze 141, Sajudis získal pouze 30 křesel (Buchowski 2020; 199).

⁴⁷ Vytautas Landsbergis, hlavní představitel Sajudisu, se rozhodl, po porážce v parlamentních volbách a neúspěchu referenda 1992 o pravomocích prezidenta, prezidentských voleb neúčastnit. Podpořil pravicového kandidáta S. Lozoraitise, litevského velvyslance ve Spojených státech (Buchowski 2020; 199).

Šleževičius, kdy lze pozorovat až příklon k parlamentnímu modelu (Urbanavicius 1999; 163. Řiháková 2007).

V roce 1995 se však rozpoutala vládní krize. Ohledně vládních činitelů kolovala podezření z korupčních skandálů. Vrcholem bylo když koncem prosince 1995 litevská národní banka rozhodla o pozastavení činnosti dvou komerčních bank a o dva dny dříve premiér Šleževičius a další člen vlády vybrali z banky své soukromé vklady. Opozice požadovala rezignaci premiéra, ten odmítl a trval na své nevině. V této situaci se projevil aktivní přístup prezidenta Brazauskase. Brazauskas inicioval kroky k odstoupení premiéra. Odmítl přijmout rezignaci ministra zahraničí a ministra obrany, kteří již nechtěli nadále působit ve vládě premiéra Šleževičiuse, a trval na rezignaci premiéra (intra-exekutivní konflikt). Šleževičius nadále odmítal rezignovat. Brazauskas inicioval kroky k návrhu parlamentu na vyslovení nedůvěry premiérovi. Politickým nátlakem přiměl původně pro premiéra nakloněný parlament k vyslovení nedůvěry. Prezident Brazauskas překročil rámec svých pravomocí, zároveň zavedl v této věci jistý precedens. Brazauskas dokázal, že dokáže mobilizovat silnou podporu v parlamentu (Buchowski 2020; 207-208. Urbanavicius 1999; 162, INDEPENDENT 1996).

Jako nového premiéra Brazauskas navrhl Mindaugase Stankevičiuse, který již působil v předchozí vládě. Byl tak sestaven nový kabinet LDDP v čele s premiérem Stankevičiusem. Hlavním úkolem vlády bylo překonání vládní krize a udržení vlády do dalších parlamentních voleb, které následovaly za sedm měsíců. Prezident Brazauskas nevyužil situace, kdy mohl znovu posílit svou pozici a rozhodl se ustoupit do pozadí, jako tomu bylo za předchozí vlády (Řiháková 2007).

Po parlamentních volbách 1996 vystřídala levicovou vládu LDDP středopravá vládní koalice Vlasteneckého svazu – Litevských konzervativců (TS-LK)⁴⁸ a Litevské křesťanskodemokratické strany (LKDP) (Hloušek 2000). V politickém prostoru dochází k zásadní změně, nastává období kohabitace. Premiérem byl jmenován Gediminas Vagnorius, který spolu s předsedou Sejmu Landsbergisem začal dominovat politickému systému. Premiér s předsedou Sejmu se opírali o absolutní většinu v parlamentu a dokonce převzali část prezidentových pravomocí v zahraniční politice, především v otázce reprezentace státu

---

⁴⁸ TS-LK je nástupnická strana Sajudisu vytvořená Landsbergisem a Vagnoriusem (Řiháková 2007).

v zahraničí. Prezident Brazauskas za stavu kohabitace neusiloval o významnější postavení a přijal pasivní roli. Nakonec v říjnu 1997 oznámil, že podruhé v prezidentských volbách již nebude kandidovat⁴⁹ (Urbanavicius 1999; 165).

Za vlády prezidenta Brazauskase pozorujeme dominanci premiérské funkce. Prezident Brazauskas se rozhodl nevyužít příležitosti stát se dominantní postavou v politickém systému a utvořit tak tradici silného prezidentství, přestože mu to jeho postavení vůdce parlamentní většiny a značná veřejná popularita nabízela, a přijal v systému spíše pasivní roli. Premiéři za jeho vlády se stali ústřední postavou politického systému. Výjimkou je zásah prezidenta Brazauskase do dění při vládní krizi 1995, kdy inicioval rezignaci premiéra Šleževičiuse.

11.2. Postavení premiéra při prvním funkčním období prezidenta Adamkuse (1998 – 2003)

V prosinci 1997 se konaly prezidentské volby. Ve druhém kole zvítězil kandidát podporovaný Litevskou unií středu (LCS), Valdas Adamkus (Dančák 1999; 115). V rámci předvolební kampaně se však objevila otázka ohledně interpretace Ústavy ve smyslu formování vlády po prezidentských volbách. Tuto diskuzi ostře rozproudil nakonec neúspěšný kandidát na prezidenta Paulauskas. Sám Adamkus se po svém zvolení pokoušel na post premiéra prosadit jemu nakloněného premiéra. Vláda premiéra Vagnoriuse se proto rozhodla obrátit na Ústavní soud. Ústavní soud rozhodl, že mandát vlády je závislý na důvěře Sejmu, volba nového prezidenta není podnětem k rezignaci vlády. Vláda je povinna vrátit své pravomoci do rukou nově zvoleného prezidenta (dle čl. 92 Ústavy), nicméně neztrácí svůj mandát a prezident je pověřen znovu pověřením současného premiéra (Řiháková 2007).

Vztahy prezidenta Adamkuse a premiéra Vagnoriuse se se zpočátku jevily jako harmonické v oblasti domácí i zahraniční politiky⁵⁰. Premiér s podporou prezidenta převzal kontrolu nad TS-LK, původně vedenou Landsbergisem. Postupně ale jejich vztah přešel až do nepřátelské roviny a pozice premiéra značně utrpěla. Situaci nenapomohly ani střety mezi

---

⁴⁹ Brazauskas jako svého nástupce doporučil Arturase Paulauskase, bývalého státního zástupce. Vzhledem k prezidentově popularitě měla jeho podpora pro Paulauskase velký význam. V prvním kole voleb měl Paulauskas výrazný náskok nad V. Adamkusem (Dančák 1999; 115).

⁵⁰ Vagnorius a Adamkus se například shodli na zrušení tří ministerstev a personálních obměnách ministerských postů (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 163).

prezidentem Adamkusem a předsedou parlamentu Landsbergisem⁵¹. Celková situace vyústila v rezignaci premiéra Vagnoriuse, kterého prezident Adamkus donutil z funkce odstoupit (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 163, Hloušek 2000, Řiháková 2007).

Ke konfliktu mezi premiérem a prezidentem došlo v souvislosti s ruskou finanční krizí. Premiér Vagnorius nezohlednil dopady krize na litevskou ekonomiku a ocitl se v přímém střetu s prezidentem (intra-exekutivní konflikt). Prezident Adamkus v televizním projevu vyjádřil nedůvěru premiérovi a odmítl s ním nadále spolupracovat. Podnítl tím vyvolání procesu hlasování o nedůvěře vládě. Vagnorius obvinil prezidenta Adamkuse ze snahy budovat prezidentský režim. Parlament sice potvrdil premiéra Vagnoriuse ve funkci, ale tlak ze strany prezidenta a předsedy parlamentu Landsbergise, který se účelově spojil s prezidentem, byl příliš silný a Vagnorius na funkci premiéra rezignoval (Sedelius 2006; 147 – 148, Norkus 2008; 790).

Do čela většinového kabinetu TS-LK a LKDP byl jmenován, prezidentem nominovaný, Rolandas Paksas (Hloušek 2000). Vztah premiéra Paksase a prezidenta byl značně rozporuplný. Prezident obviňoval premiéra z prohlubování ekonomické krize, na druhou stranu nepřátelský vztah Paksase a Landsbergise přiměl premiéra v mnohých ohledech ke spolupráci s prezidentem Adamkusem. Jedním z hlavních sporů byl prodej litevské rafinérie. Premiér Paksas nepodporoval prodej rafinérie americké společnosti, Paksas zastával zájmy Ruska, kde měl řadu obchodních zájmů. Premiér se nakonec z vlastního přesvědčení rozhodl k rezignaci⁵² (Protsyk 2005; 739, Reuters 1999, Norkus 2008; 790).

Novým premiérem byl jmenován Andrius Kubilius, který vládl většinové vládě TS-LK a LKDP. Cílem vlády bylo překonání vládní a ekonomické krize. Mezi Kubiliusem a Adamkusem nedocházelo ke větším konfliktům. Hlavním důvodem bylo bezesporu vyvažování vlivu Landsbergise uvnitř TS-LK, právě díky sporu uvnitř strany. To však vedlo k tomu, že prezident Adamkus těchto sporů využil k prosazování svého vlivu a aktivní politice, čímž oslaboval premiérovu roli (Řiháková 2007, Matsuzato a Gudžinskas 2006; 163).

---

⁵¹ Podmětem se stalo jmenování státního kontrolora, dle konzervativců (TS-LK) prezident jmenoval kandidáta s nedostatečným ekonomickým vzděláním. Prezident kandidáta opakovaně jmenoval až nakonec byla volba odložena na neurčito (Hloušek 2000).

⁵² Rezignace premiéra Paksase lze vnímat jako populistický krok, zajistil si tím velkou popularitu občanů. Kauza prodeje litevské rafinérie hýbala litevskou společností, která byla proti prodeji americké společnosti (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 162).

Vzhledem k nárůstu protizápadní a populistické rétoriky ve společnosti přišel prezident Adamkus v roce 2000 s prosazováním tzv. *Nové politiky*. Jednalo se změnu rozložení tradičních stran a zejména o překonání protizápadních nálad ve společnosti⁵³. Prezident Adamkus zorganizoval proprezidentskou volební koalici pravého středu (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 164).

Parlamentní volby 2000 nepřinesly většinové vítězství žádné politické strany. Největší úspěch zaznamenala levicová LDDP spolu s Litevskou sociálně-demokratickou stranou (LSDP) vedenou Brazauskasem. Koalice však nedokázala sestavit parlamentní většinu a odešla do opozice (Hloušek 2000). Na post premiéra byl nominován Rolandas Paksas, který vedl menšinovou koalici „*Nová politika*“, ta se již od počátku jevila jako velmi chatrná⁵⁴. Mezi premiérem a prezidentem došlo ke konfliktu po nesouhlasu prezidenta s populistickou politikou Paksase a opětovnými problémy s prodejem litevské rafinérie, což vedlo k odchodu NS z vlády. Premiér Paksas se v této situaci rozhodl rezignovat (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 164 - 165).

Prezident Adamkus se na premiérský post pokoušel prosadit Eugenijuse Gentvilase a udržet tak koalici „*Nové politiky*“. Adamkus odmítal jmenovat zástupce levice Brazauskase novým premiérem. Gentvilas však nedokázal sestavit koaliční většinu⁵⁵ a prezident Adamkus jmenoval Brazauskase novým premiérem, ten za sebou měl silnou většinovou podporu v parlamentu. Nastává období kohabitace, které je provázeno spory mezi premiérem a prezidentem, zejména v ekonomické oblasti. Prezident Adamkus se v rámci kohabitace úspěšně prosazoval a jeho popularita stoupala (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 165, Buchowski 2020; 209-210).

Prezident Adamkus ve svém prvním funkčním období vystupoval jako značně aktivní prezident. Snažil se dominovat politickému systému, často se dostával do konfliktu s premiéry a dalšími ústavními činiteli, vybudoval proprezidentskou koalici uvnitř Sejmu. Výše uvedené

---

⁵³ Ty souvisely jednak s prodejem litevské rafinérie americké společnosti, ale i se vzestupem Sociálních liberálů (NS) vedených Arturasem Paulaskasem, kteří zaznamenali velký úspěch v komunálních volbách. NS se profilovala na anti západní politice (Řiháková 2007). NS se stala součástí Nové politiky, cílem prezidenta Adamkuse bylo zabránit spojení NS s tradiční levicí po parlamentních volbách (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 164).

⁵⁴ Součástí byli NS, LCS, Litevská liberální unie (LLS) a Moderní křesťansko-demokratická unie (MKDS) (Řiháková 2007).

⁵⁵ NS se sloučili se sociální demokracií (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 165).

kroky vedly k tomu, že pro premiéry za jeho vlády bylo těžké vybudovat si v systému silnou pozici. Kohabitace s premiérem Brazauskasem na závěr jeho funkčního období se vyznačovala nejvyšší přítomností intra-exekutivního konfliktu.

11.3. Postavení premiéra za vlády prezidenta Paksase (2003 – 2004)

Ke konci roku 2002 se konaly prezidentské volby. Obhájit svůj mandát se pokusil předchozí prezident Adamkus. Ve druhém kole byl však překvapivě poražen bývalým premiérem Rolandasem Paksasem⁵⁶ (Norkus 2008; 791). Prezident Paksas po svém zvolení znovu jmenoval premiérem Brazauskase⁵⁷ a jeho vládu. Nový prezident Paksas nemohl politickému matadorovi Brazauskasovi příliš konkurovat, navíc nepřátelský vztah Paksase a Sejmu, kvůli častým změnám jeho politické příslušnosti, vyvolával další konflikty.⁵⁸ Vztah premiéra a prezidenta byl celkově poznamenán Paksasovou snahou vyrovnat se velmi populárnímu premiérovi, přičemž využil řadu populistických kroků (Sedelius 2006; 149-150).

Již v říjnu 2003 vyšla na povrch obvinění prezidenta, která ho spojovala s ruským organizovaným zločinem. K prošetření obvinění byla Sejmem sestavena speciální vyšetřovací komise, která dospěla k závěru, že prezident Paksas se dopustil porušení Ústavy. Premiér Brazauskas naléhal na prezidentovu rezignaci, ten však rezignaci a veškerá obvinění odmítal⁵⁹ (Norkus 2008; 791 – 792).

Proti hlavě státu byla zahájena procedura impeachmentu na základě návrhu Sejmu. Paksas byl obviněn z porušování ústavy a ohrožení bezpečnosti státu. Jednalo se o styky Paksase a ruského podnikatele Jurije Borisova, který sponzoroval Paksasovu prezidentskou kampaň, jako protislužbu mu měl Paksas udělit litevské občanství na základě vydání zvláštního dekretu. Vyšetřovací komise také potvrdila závažné obvinění v otázce ohrožení národní bezpečnosti. Paksas se dopustil vyrazení státního tajemství v případě sledování a odposlechů

---

⁵⁶ Paksas po své rezignaci založil pravostředovou Liberálně demokratickou stranu (LDP), která ho v prezidentských volbách podporovala (Dančák a Kubát 2004; 194). Paksas při své kampani využil populistické rétoriky a akcentu boje proti tradičním zkorumpovaným politikům, kteří ho svrhli a nedovolili mu pomáhat litevskému lidu (Norkus 2008; 791).

⁵⁷ Samotného Brazauskase jeho spolustraníci nabádali ke kandidatuře na prezidenta. Brazauskas se ale mnohem lépe cítil v roli premiéra (Buchowski 2020; 210).

⁵⁸ Jednalo se o spory ohledně dělby státní moci, vedení kontrolních úřadů. Paksas se v rámci zahraniční politiky snažil prosadit pro východní kurz (Sedelius 2006; 149-150).

⁵⁹ Paksas obvinění označoval za opoziční konspiraci, hledal podporu zejména u voličů ve venkovských oblastech skrze populistickou rétoriku (Řiháková 2007).

Borisova bezpečnostní službou.⁶⁰ Prezident Paksas nadále jakoukoliv vinnu odmítal. V dubnu 2004 byl na základě rozhodnutí Sejmu prezident Paksas odvolán z funkce⁶¹ (Norkus 2008; 792, Simion 2013; 209).

Dočasným prezidentem se stal předseda Sejmu Paulauskas, tedy do konání předčasných prezidentských voleb. Odvolaný prezident Paksas se však rozhodl pro svou kandidaturu v předčasných prezidentských volbách. Situaci musel vyřešit Ústavní soud, který rozhodl o zákazu kandidatury prezidenta, odvolaného na základě ústavní žaloby, do veřejných funkcí vyžadující složení slibu (Simion 2013; 209).

Krátké období vlády prezidenta Paksase je charakteristické řadou konfliktů s vládou a Sejmem, také jeho snahou aktivně se zapojit do politiky. V tomto období dochází k posílení pozice premiéra Brazauskase, kterému jistě dopomohl nepřátelský postoj parlamentu vůči prezidentovi. Mizí jakýkoliv konsensus mezi vládou, Sejmem a prezidentem. Vrcholem prezidentské krize byl úspěšný impeachment prezidenta Paksase. Paksas je prvním litevským prezidentem, který byl odvolán na základě procedury impeachmentu.

11.4. Postavení premiéra ve druhém funkčním období prezidenta Adamkuse (2004 – 2009)

Po impeachmentu prezidenta Paksase byly vypsány předčasné prezidentské volby. Vítězem předčasných voleb se stal Valdas Adamkus, který zahájil druhé volební období. V říjnu 2004 se konaly parlamentní volby, které se vyznačují posílením populismu na litevské politické scéně. Ve volbách zvítězila populistická Strana práce (DP)⁶². Prezident Adamkus vystupoval proti utvoření středolevé koalice, zejména kvůli účasti DP. I přes Adamkusův nesouhlas vznikla vláda středolevé koalice složená z NS, LSDP, DP a Unie rolníků (VDNS) v čele s premiérem Brazauskasem⁶³, nastává období kohabitace (Hrdličková a Waisová 2008; 117, Park 2010; 168 -169).

---

⁶⁰ Firma Almax Jurije Borisova zároveň měla být napojena na ruskou zpravodajskou službu a snažila se ovlivňovat litevskou prezidentskou kancelář (Dančák a Kubát 2004; 184 – 185).

⁶¹ Pro odvolání Paksase hlasovalo 86 poslanců, což je o jeden hlas více než je potřebná 3/5 většina poslanců, která je nutná k impeachmentu prezidenta (Norkus 2008; 792).

⁶² Jedná se o stranu původem ruského milionáře Viktora Uspaskiche, která apeluje na změnu, snížení rozdílů mezi obyvatelstvem a zvyšování sociálních dávek (Park 2010; 168 -169)

⁶³ Postoj znovu jmenovaného premiéra Brazauskase se však od jeho předchozího vystupování značně odlišoval. Brazauskas se ve veřejných projevech stal arogantním a zaměřoval se na utužování vazeb s vlivnými lobbisty a podnikateli, distancoval se od postoje „osoby lidu“ (Park 2010; 169).

Díky vysoké roztříštěnosti stran v Sejmu mohl prezident Adamkus, i přes rozdílnou politickou orientaci vlády, dobře prosazovat své politické záměry. Zejména v oblasti zahraniční politiky lze kohabitaci označit jako nekonfliktní. Na post ministra zahraničí byl jmenován A. Valonis, který se v důležitých zahraničně-politických otázkách s prezidentem shodoval (Sedelius 2006; 129). Fragmentace stran v Sejmu také vedla k častým koaličním sporům, zejména mezi premiérem a předsedou DP Uspaskichem. Brazauskas se v těchto případech obracel na prezidenta Adamkuse, který mu pomáhal vyvažovat vliv DP a Uspaskiche (Matsuzato a Gudžinskas 2006; 169).

Na Brazauskasovu vládu se navíc začala valit vlna kritiky spojená z řadou skandálů členů vlády, Brazauskasova popularita rapidně klesala. V roce 2005 se objevilo podezření, že ministr hospodářství Uspaskich je zapojen do korupčních skandálů a údajně zfalšoval vysokoškolský titul. Prezident Adamkus aktivně přispěl k rezignaci ministra. Adamkus ho při vystoupení v televizi veřejně vyzval k rezignaci. Uspaskich podal demisi a rezignoval (The Baltic Times 2006). Objevila se i aféra týkající se premiéra Brazauskase v souvislosti s privatizací hotelu, který vlastnila jeho manželka. Prezident chtěl premiéra odvolat, neměl však podporu v parlamentu a od odvolání premiéra ustoupil⁶⁴ (The Baltic Times 2006b).

Vládní krize se vyhroutil v červnu 2006, kdy prezident Adamkus vyjádřil nedůvěru několika ministrům za DP. Ministři se měli podílet na manipulaci se státními financemi a přerozdělování fondů EU. Členové vlády za DP podali rezignaci, v této situaci se premiér Brazauskas rozhodl podat demisi, kterou prezident přijal (Buchowski 2020; 211; The Baltic Times 2006c).

Novým premiérem se stal sociální demokrat Gediminas Kirkilas, který stál v čele menšinového kabinetu s neformální podporou TS-LK. Prezident vládu přijal bez větších námitek, zejména kvůli neúčasti DP.⁶⁵ TS-LK ke konci roku 2007 přestala Kirkilasovu vládu podporovat. Po dlouhých vyjednáváních našel Kirkilas nového koaličního partnera v podobě NS, jeho kabinet se stal většinovým. Kabinet vládl až do řádných parlamentních voleb 2008,

---

⁶⁴ Brazauskas nakonec nebyl v kauze ovlivňování privatizace hotelu Draugyste obviněn a případ byl uzavřen s verdiktem, že k újmě státu nedošlo (The Baltic Times 2006b).

⁶⁵ Ještě předtím Adamkus na post premiéra nominoval sociálního demokrata Balcytise, ten však nedokázal získat podporu parlamentu (The Iris Times 2006).

postoj prezidenta Adamkuse k vládě lze označit jako neutrální (The Baltic Times 2006d, The Baltic Times 2007).

Parlamentní volby 2008 přinesly vítězství pravicových stran. Adamkus jako premiéra nominoval Andriuse Kubiliuse, člena vítězné TS-LK. Kubilius vytvořil středopravou většinovou koalici. Ve vztahu s prezidentem nedošlo mezi Adamkusem a Kubiliusem k žádným výrazným konfliktům, jednalo se o krátké období před koncem volebního období prezidenta Adamkuse (BBC 2012d).

V rámci svého druhého funkčního období prezident Adamkus znovu vystupoval jako aktivní hráč. Aktivně prosazoval svoji politiku při kohabitaci s premiérem Brazauskasem, mířenou proti populistické DP. Dochází k oslabení pozice premiéra Brazauskase kvůli řadě skandálů spojených s DP a vyvažováním populistické strany, ke kterému Brazauskas musel využít pomoc prezidenta.

12. Pozice premiéra za vlády prezidentky Daliy Grybauskaité

V roce 2009 se konaly prezidentské volby. Zpočátku se jako hlavní favorit volby jevil Algirdas Butkevičius, lídr sociálních demokratů. Do prezidentské volby se zapojila oficiálně nezávislá kandidátka Dalia Grybauskaité⁶⁶. Grybauskaité dříve působila jako ministryně financí v Brazauskasově vládě, do povědomí veřejnosti se výrazně zapsala poté, co zastávala pozici Evropské komisařky pro finanční plánování. Byla známá jako tvrdá vyjednaváčka s přezdívkou „Iron Lady“ nebo „Steel Magnolia“. Grybauskaité si u litevské společnosti díky tomu dokázala získat obrovskou popularitu, neboť volby 2009 probíhaly v době ekonomické krize a voliči v ní spatřovali naději na zlepšení situace⁶⁷. Grybauskaité při volbě podporovala i vládní TS-LK. Grybauskaité se stala vítěžkou prezidentských voleb, vyhrála již v prvním kole, kdy získala přes 69 % hlasů. Stala se tak první ženou, která v historii Litvy zastávala úřad prezidenta republiky (Buchowski 2017; 94 – 95, France24; 2009).

---

⁶⁶ Grybauskaité pocházela z reformního prostředí bývalé komunistické strany transformovaného v sociální demokracii, jejím mentorem byl Brazauskas (Buchowski 2017; 95).

⁶⁷ Grybauskaité v kampani využila důraz na vlastní ekonomické kompetence, tvrdé zásahy proti oligarchii a boj s ekonomickou a politickou krizí (Buchowski 2017; 95).

12.1. Andrius Kubilius (2009 – 2012)

Po prezidentských volbách Grybauskaitė znovu jmenovala do funkce premiéra Andriuse Kubiliuse, který vládl většinové středopravé koalici. Brzy se však objevil konflikt ohledně personálního složení Kubiliusovy vlády, kdy si prezidentka vynutila výměnu dvou ministrů. Kubilius vládl velmi křehké koalici, již na začátku roku 2010 ztratila většinu, což značně oslabovalo jeho pozici v politickém systému. Kvůli rozštěpení koaliční Strany národního vzkříšení (TPP) odešla část poslanců podporující Kubiliusovu vládu. Premiér byl proto nucen si získat alespoň tichou podporu Litevského rolnického lidového svazu (LVLS) (Buchowski 2017; 96 – 97).

Prezidentka Grybauskaitė také vyjádřila veřejně svou nedůvěru v ministra zahraničí Vygaudase Ušackase, poté co se na veřejnosti objevily informace o tajné americké věznici na území Litvy. Ministr následně rezignoval (POLITICO 2010). V roce 2012 premiér Kubilius znovu ztratil většinu v Sejmu, nicméně díky podpoře prezidentky vládl až do řádných voleb (Buchowski 2017; 97).

Prezidentka Grybauskaitė využila slabosti středopravé vlády a podnikla kroky směrem k prezidentizaci litevského systému. V průběhu vlády Kubiliuse prezidentka opakovaně zasahovala do rozhodnutí vlády ohledně personálního složení, ale i v ekonomických a sociálních otázkách. Celkovou situaci navíc komplikovala skutečnost, že se Litva potýkala s ekonomickou a finanční krizí, která vládu značně oslabovala. Premiér však s prezidentkou byli v určité symbióze, kdy prezidentka zasahovala do vládních záležitostí a na druhou stranu držela nad premiérem ochranou ruku (Buchowski 2017; 96 – 97, Norkus 2013; 18).

12.2. Algirdas Butkevičius (2012 – 2016)

Vítězem parlamentních voleb 2012 se stali sociální demokraté (LSDP), na post premiéra byl jmenován Algirdas Butkevičius, který chtěl utvořit vládní koalici s populistickou DP. Prezidentka se však ostře vymezila proti vládě, jejíž členem by byla DP.⁶⁸ Butkevičius se pokoušel najít kompromis, snažil se nahradit kontroverzní kandidáty, to ale pro prezidentku nebylo dostačující. Grybauskaitė se pokusila napadnout legitimitu parlamentních voleb u Ústavního soudu a snažila se prosadit „*velkou koalici*“ konzervativců a sociálních demokratů. Butkevičius však ke koaliční spolupráci pozval Volební akci Poláků v Litvě – Alianci křesťanských

---

⁶⁸ Lídr DP a někteří další členové byli obviněni z finanční zpronevěry (Buchowski 2017; 102).

rodin (LLRA-KŠS), čímž v Sejmu získal ústavní většinu a teoretickou možnost sesadit prezidentku skrze proceduru impeachmentu⁶⁹. Z tohoto důvodu nakonec Grybauskaitė schválila Butkevičiusův kabinet.⁷⁰ V Litvě tak nastává období kohabitace (Reuters 2012b; The Baltic Times 2013, Norkus 2013; 18).

V období kohabitace docházelo k častým střetům mezi prezidentkou a vládou. Grybauskaitė například kritizovala ministra zahraničí Linase Linkevičiuse, který při státní návštěvě Polska vyjádřil lítost za přijetí zákona omezující polskou menšinu žijící v Litvě, který přijal předchozí parlament.⁷¹ Prezidentka ostře zkritizovala ministra s tím, že tyto pravomoci má pouze prezident (15min; 2013). Docházelo k otevřeným konfrontacím premiéra, přestože se premiér snažil těmto sporům vyhýbat. Spor se rozhořel například ohledně energetické bezpečnosti, kdy Butkevičius navrhoval dohodu s ruskou firmou Gazprom, která byla dle Grybauskaitė nevýhodná (EADaily; 2015).

V květnu 2014 se v Litvě konaly prezidentské volby, ve kterých byla prezidentkou znovu zvolena Dalia Grybauskaitė. Grybauskaitė podpořila konzervativní TS-LK, zároveň Grybauskaitė dobře využila mezinárodní situace, kdy vypukla Krymská krize a došlo k zhoršení vztahů s Ruskem. Prezidentka se postavila do role silného ochránce a vůdce Litvy. Před prezidentskými volbami došlo k vyostření vztahů mezi premiérem a prezidentkou. Grybauskaitė vlivem častých sporů s vládou klesala veřejná popularita. Naopak premiér Butkevičius si veřejnou popularitu více získával a uvažoval o kandidatuře na prezidenta.⁷² Vzestup premiérovi popularity vedl k dalším konfliktům s prezidentkou a vyostření kohabitace (BBC 2014b, Reuters 2014c, Buchowski 2017; 108).

Největším zdrojem konfliktů mezi prezidentkou a vládou byla koaliční strana LLRA-KŠS a především její lídr Waldemar Tomaszewski. Prezidentka kritizovala členy LLRA-KŠS za proti litevské postoje a konexím na Rusko. Při příležitosti obnovení kabinetu po jejím znovu zvolení požadovala Grybauskaitė výměnu devíti vládních postů, přičemž odmítala vládu jmenovat pokud nedojde k obměně (Buchowski 2017; 104). Prezidentka například požadovala výměnu

---

⁶⁹ O schválení odvolání prezidenta z funkce rozhoduje Sejm 3/5 většinou všech poslanců (čl. 86; The Constitution of the Republic of Lithuania).

⁷⁰ Kandidáti na ministerské posty byli ze strany prezidentky podrobni podrobným výsledkům ohledně jejich kompetencí, včetně přezkoušení z cizích jazyků (Buchowski 2017; 103).

⁷¹ Poláci žijící na území Litvy již nemohli oficiálně používat původní hláskování jména (15min; 2013).

⁷² Butkevičius nakonec ke kandidatuře na prezidenta nepřistoupil. Sociální demokraté nakonec v prezidentských volbách podpořili Zigmantase Balčytise (BBC 2014b).

náměstkyně ministra energetiky Renaty Cytacké z LLRA-KŠS, která se v minulosti kriticky vyjádřila o prezidentce. Premiér Butkevičius Cytackou odvolal z funkce, nicméně ministr energetiky Jaroslaw Niewierowicz pod tlakem lídra LLRA-KŠS jmenoval Cytackou zpět do funkce. Premiér na situaci zareagoval odvoláním ministra energetiky Niewierowicze. Celá situace nakonec vyústila v roce 2014, kdy EAPL opustila vládní koalici (European Foundation of Human Rights 2014, The Lithuanian Tribune 2014, The Lithuanian Tribune 2015). Ztráta koaličního partnera vedla k oslabení pozice premiéra a více posílila pozici prezidentky, která dlouhodobě kriticky vystupovala proti LLRA-KŠS.

Pozici premiéra a vládní koalice navíc oslabilo vyšetřování několika jejich členů ohledně stavebního podvodu, v němž byl vyslýchán i sám premiér. Proti vládě se navíc postavila i prezidentka, která ji otevřeně obvinila z korupce. Vláda premiéra Butkevičiuse vládla až do konce svého funkčního období, její popularita však značně poklesala vzhledem k různým skandálům⁷³, což se následně projevilo v parlamentních volbách 2016 (The Lithuanian Tribune 2016, Reuters 2016b).

12.3. Saulius Skvernelis (2016 – 2020)

Na podzim 2016 se v Litvě konaly parlamentní volby. Na litevské politické scéně došlo k zásadní změně, vítězem voleb se stala antiestablishmentová strana Litevský svaz zemědělců a zelených (LVŽS) s lídrem Ramūnasem Karbauskisem. Sociální demokraté ve volbách utrpěli značnou porážku a skončili třetí. Businessman Karbauskis se rozhodl ustoupit do pozadí a do premiérského křesla podpořil populárního Sauliuse Skvernelise, který získal veřejnou popularitu jako šéf litevské policie, kdy vedl kampaň proti korupci v ozbrojených složkách. Skvernelis byl jmenován premiérem a utvořil většinovou vládu LVŽS spolu se sociálními demokratickými stranami.⁷⁴ Většina vládních postů, které připadly LVŽS, byly obsazeny nestraníky⁷⁵ (Valentinavicius 2017; 21, Reuters 2016c, Reuters 2016d, DW 2016).

Skvernelis a Karbauskis si s prezidentkou zpočátku udržovaly co nejlepší vztahy a přijali její aktivní roli v politice. Prezidentka se například zapojila do jednání o vládní koalici, zajistila

---

⁷³ Jedním z nich byl skandál Zlaté lžičky, kdy ministerstvo obrany nakoupilo obrovsky předražené příbory pro armádu. Objevila se také podezření o čerpání veřejných prostředků ze státních podniků (Valentinavicius 2017; 28).

⁷⁴ Původně Skvernelis nabídl koaliční dohodu konzervativců, TS-LK však koalici odmítla (Reuters 2016d).

⁷⁵ LVŽS jako silně populistická formace čerpá z nespokojenosti voličů z tradičních stran. Vládní posty tedy měly připadnout profesionálům a nestraníkům. Sám premiér Skvernelis není členem LVŽS, je nestraník (Valentinavicius 2017; 21).

si tak kontrolu nad klíčovými ministerstvy obrany a zahraničí. Následně v této sféře utužovala svůj vliv (Buchowski 2017; 113). Karbauskis, který mířil na roli šedé eminence v pozadí vlády, byl však brzy ve veřejném obrazu značně zdiskreditován poté, co na povrch vyšla obvinění, že udržuje sexuální vztah se spolustraníkem výměnou za materiální výhody.⁷⁶ Premiér Skvernelis se ještě více dostává do popředí vlády, je však diskutabilní do jaké míry Karbauskis zasahoval do vládního dění (Valentinavicius 2017; 31).

V dubnu 2017 si sociální demokraté na post předsedy strany zvolili Gintautase Paluckase, který po zvolení prohlásil, že bude požadovat změnu koaliční dohody s LVŽS. Ve vládní koalici totiž panovaly značné neshody. Sociální demokraté se následně rozhodli vládní koalici opustit. Menšinová vláda premiéra Skvernelise se však spojila z částí sociálně demokratických poslanců, kteří se chtěli vlády nadále účastnit, nicméně ani tak nedosáhla většiny v Sejmu (Reuters 2017b, Reuters 2017c). V roce 2018 premiér Skvernelis získal nové koaliční partnery stranu Pořádku a spravedlnosti (TT) a EAP, jeho kabinet tak znovu získal většinu (Centre for Eastern Studies 2019).

Premiér Skvernelis a Karbauskis se brzy s prezidentkou Grybauskaitė dostali do otevřeného intra-exekutivního konfliktu. První velká konfrontace se týkala ministra zemědělství Markauskase, který byl podezřelý ze zpronevěry financí EU. Prezidentská kancelář nařídila ministrovi rezignovat. Markauskas rezignaci odmítl, proto prezidentka zesílila tlak na premiéra ve veřejné sféře. Premiéra zároveň obvinila ze závislosti na vedení LVŽS. Premiér Skvernelis však odmítal ministra odvolat a veřejně obvinil prezidentku z uzurpace pravomocí (Presidential Power 2018).

Grybauskaitė následně odmítla několik dalších kandidátů na různá ministerstva a sílila v kritice vládní politiky. Grybauskaitė vládu kritizovala za nedostatečně rychlou implementaci reforem. Premiér proto odvolal tři ministry své vlády. Následně se ale rozhořel konflikt ohledně jmenování nové ministryně životního prostředí, kterou prezidentka odmítala jmenovat. Objevily se také neshody ohledně přehodnocování litevsko-ruských vztahů, které prezidentka vnímala jako ostrý zásah do svých pravomocí. Premiér Skvernelis však nakonec ve výše zmíněných problémech alespoň částečně prezidentce ustoupil. Vztahy uvnitř kohabitace premiéra a prezidentky se rapidně zhoršily. Situaci navíc nenapomáhala ani osobní válka

---

⁷⁶ Sám Karbauskis však na veřejnosti udržoval auru ochránce tradiční rodiny a hodnot (Valentinavicius 2017; 31).

prezidentky a lídra LVŽS, kteří se navzájem obviňovali z korupce a odmítali vzájemně jednat (Presidential power 2018, Presidential Power 2018b).

V květnu 2019 se v Litvě konaly prezidentské volby, kterými skončilo funkční období prezidentky Daliy Grybauskaité. Prezidentských voleb se účastnil i tehdejší premiér Skvernelis, který se ale nekvalifikoval pro druhé kolo volby⁷⁷. Novým prezidentem byl zvolen Gitanas Nausėda. Premiér Skvernelis pokračoval ve svém funkčním období až do řádných voleb v říjnu 2020. Ve vládní koalici došlo v květnu 2019 k přijetí nového koaličního partnera Křesťanské unie (KS). V parlamentních volbách 2020 zvítězila konzervativní strana TS-LK, která utvořila vládní koalici v čele s premiérkou Ingridou Šimonyté. LVŽS skončila na druhém místě a odešla do opozice (15min 2020, Reuters 2019b, Reuters 2019c, euronews 2020).

12.4. Shrnutí pozice premiéra za vlády Daliy Grybauskaité

Premiér Kubilius vládl velmi křehké koalici a za přítomnosti aktivistické prezidentky byla jeho pozice značně oslabena, zejména přičiněním prezidentky Grybauskaité. Ta si hned po jeho jmenování vynutila personální změny v jeho vládě a následně v průběhu funkčního období nešetřila kritickými ohlasy k vládě, což premiérovu pozici ještě více oslabovalo. V roce 2012 premiér Kubilius a jeho vláda znovu ztratila většinu v Sejmu, do konce funkčního období vládl díky podpoře prezidentky. Oba v úřadu koexistovali v určité symbióze. Prezidentce slabý premiér v úřadu značně vyhovoval. Grybauskaité za vlády Kubiliuse podnikla kroky k prezidentizaci politického systému (např. skrze zasahování do rozhodnutí vlády) a na oplátku nad premiérem držela ochranou ruku.

Premiér Butkevičius vládl v kohabitaci s prezidentkou Grybauskaité. Butkevičius se dokázal proti krokům prezidentky vymezit a upevnit tak svou pozici. Poté co Grybauskaité odmítla jmenovat vládu, které by se účastnila populistická DP, zajistil si ústavní většinu v parlamentu a donutil tak prezidentku, které hrozila teoretická možnost sesazení z úřadu, ustoupit. Litevský politický systém se v této době pohybuje v parlamentní fázi. V období kohabitace docházelo k častým intra-exekutivním konfliktům. Prezidentka opakovaně kritizovala vládu a snažila se oslabit premiérovu pozici. Butkevičius se ale snažil otevřenému konfliktu vyhýbat a v systému si držel silnou pozici. Vztah premiéra a prezidentky se ještě více

---

⁷⁷ Skvernelis před prezidentskou volbou uvedl, že pokud nevyhraje, rezignuje na premiérské křeslo. Po prohrané volbě ale rezignaci odmítl (Reuters 2019c).

vyostřil před prezidentskou volbou 2014, kdy bylo zjevné, že pozice premiéra je mnohem silnější a zároveň je Butkevičius mnohem populárnější. Ke změně ale dochází po znovuzvolení Grybauskaitė do prezidentského křesla, kdy se vyostřila situace uvnitř vládní koalice. Premiér Butkevičius na nátlak prezidentky odvolal několik členů vlády, což poté vedlo ke ztrátě koaličního partnera a oslabení jeho pozice. Postavení premiéra navíc utrpělo kvůli korupčním skandálům členů vlády.

Pozice premiéra Skvernelise je komplikována přítomností businessmana Karbauskise v pozadí jeho působení v čele vlády. Karbauskise se po vítězství jeho strany LVŽS rozhodl ustoupit do pozadí a na premiérské křeslo „dosadit“ právě Skvernelise, který byl populární u veřejnosti. Skvernelis vládl většinové vládě a zpočátku ustupoval aktivní roli prezidentky v rámci exekutivy. V rámci vládní koalice došlo k menším obměnám, ale premiér si vždy dokázal zajistit většinovou podporu. Mezi premiérem, prezidentkou a zároveň Karbauskisem se však brzy rozhořel intra-exekutivní konflikt a nastává období ostré kohabitace. Prezidentka usilovala o odvolání několika ministrů a obviňovala Skvernelise ze závislosti na vedení LVŽS. Premiér Skvernelis naopak odmítal prezidentce vyhovět a obviňoval ji z uzurpace moci. Vztahy v rámci kohabitace byly velmi vyostřené, premiér nakonec v určitých bodech prezidentce ustoupil, k uklidnění situace ale nedošlo. Prezidentka nadále vedla „válku“ s Karbauskisem, kterého obviňovala z korupčních praktik. Pozici premiéra Skvernelise můžeme označit za slabou zejména kvůli nejasnému napojení na lídra LVŽS. Pokoušel se vzdorovat prezidentce a dokázal si zajistit většinovou podporu, přítomnost „šedé eminence“ v pozadí vlády však jeho pozice silně oslabilo.

Pro premiéry za vlády Grybauskaitė bylo značně složité si vytvořit silnou pozici v systému. Prezidentka se do činnosti vlády zapojovala více než její předchůdci. Běžné pro ni byla častá setkání se členy vlády a udržování pravidelného kontaktu jejich poradců s ministerstvy. Poradci se účastnili jednání vlády a přípravy práce na ministerstvech s cílem vyjádřit postoj prezidentky a proces dle něj ovlivnit. V rámci jejího prezidentství je viditelná snaha aktivně zasahovat do exekutivních pravomocí vlády a mít pod kontrolou spolupráci mezi úřadem prezidenta, premiérem a parlamentem (Raunio a Sedelius 2017; 15). Za silného premiéra lze považovat Butkevičiuse, který vládl v kohabitaci a dokázal si upevnit svou pozici. Jako o silném premiérovi o něm lze mluvit pouze do prezidentských voleb 2014. Po znovuzvolení Grybauskaitė jeho pozice značně oslabilo.

Dle tzv. Duvergerovy transformační mřížky můžeme odvodit postavení premiéra v praxi na základě vztahu prezidenta k parlamentní většině v závislosti na její soudržnosti, při logice čím silnější prezident, tím slabší premiér. Vládu premiéra Kubiliuse můžeme označit jako tzv. kvazivětšinu, vládl křehké menšinové koalici v čele s TS-LK. Prezidentka Grybauskaitė vystupovala jako kandidátka bez politické příslušnosti, lze u ní však spatřovat jistou náklonost k vládní straně TS-LK, můžeme ji tedy označit jako člena většiny. Její postavení lze tedy shrnout jako symbol. Nicméně premiér Kubilius nedokázal upevnit své postavení v rámci vládní koalice a prezidentka velmi často zasahovala do vládní činnosti, Kubilius se tedy vyprofiloval jako slabý premiér. Za vlády premiéra Butkevičiuse se setkáváme s tzv. koalicí s dominantní stranou. Prezidentku lze považovat za tzv. opozičnicka, ostře se vymezovala proti vládní koalici. Její pozice tak shrnuje označení regulátor. Premiér Butkevičius dokázal využít stavu koabitace a posílit tak svoje postavení v politickém systému. Vládu premiéra Skvernelise lze označit jako vyváženou koalici, v rámci ní však Skvernelisovo postavení bylo komplikováno vlivem byznysmena Karbauskise na premiérovu osobu a vládu. Prezidentka je v této situaci v roli opozičnicka a její postavení dle Duvergerovy mřížky lze označit jako regulátor. Prezidentka se však často pokoušela zasahovat do vládní činnosti, proti snahám prezidentky se Skvernelis dokázal vymezit, nicméně jeho pozici nelze označit za silnou kvůli značnému vlivu byznysmena Karbauskise na premiérský post. V případě prezidentky jako regulátora či symbolu její pozice slábne s větší soudržností vládní koalice. Nicméně v litevské realitě prezidentka odmítla roli symbolu či regulátora přijmout a snažila svoji pozici v politickém systému neustále posilovat a zasahovat do činnosti vlády. Pro premiéry v době její vlády bylo obtížné posílit svou pozici a v případě nesoudržné, křehké vládní většiny jejich pozice značně oslabovala.

13. Komparace ústavního postavení litevského a rumunského premiéra

Při komparaci ústavního postavení litevských a rumunských premiérů se budeme především soustředit na jejich pravomoci vůči prezidentovi a naopak a na pravomoci premiéra vůči vládě. Tato část práce se zabývá pravomocemi danými ústavou obou zemí, jejich praktickému využití či nevyužití se věnuje další kapitola. Následující text se snaží odpovědět na výzkumnou otázku č.1: *Jaké jsou podobnosti a rozdíly v ústavním postavení premiérů obou zemí? Který premiér má dle ústavy silnější postavení?*

Pro začátek komparace ústavního postavení premiéra, je nutné zmínit, že ústavy obou států předpokládají nadstranickou pozici prezidenta (čl. 83; The Constitution of the Republic of Lithuania, čl. 84; President of Romania). Prezident nesmí být členem politické strany a neměl by vykonávat žádný jiný veřejný úřad. Ústava by tak měla teoreticky zabránit exekutivním střetům a kohabitaci.

V oblasti výběru a jmenování premiéra jsou oba prezidenti mírně omezeni. Rumunský prezident kandidáta na premiéra vybírá po konzultaci s parlamentními stranami a s přihlédnutím k výsledku voleb. Ústava však hovoří pouze o konzultaci a finální rozhodnutí náleží prezidentovi. Premiér však musí získat důvěru parlamentu (čl. 85, čl. 103; President of Romania). I litevský prezident potřebuje ke jmenování vybraného premiéra souhlas Sejmu (tedy musí mu být vyslovena důvěra). Zvolit navrženou osobu premiéra může dle vlastního uvážení (čl. 84; The Constitution of the Republic of Lithuania). Z výše uvedeného je však jasné, že na výběr osoby premiéra mají prezidenti velký vliv. V případě obou zemí může vítězná strana či potencionální koalice výběr osoby premiéra ovlivnit vyjádřením nedůvěry.

Obě ústavy předpokládají premiéra jako šéfa vlády, který řídí její činnost a sestavuje složení vlády (čl. 107; President of Romania, čl. 91, čl.97; The Constitution of the Republic of Lithuania). Vliv litevského premiéra klesá v oblasti složení vlády, kterou schvaluje litevský prezident a může navržené kandidáty volně odmítat (čl. 84; The Constitution of the Republic of Lithuania). Dle rumunské ústavy je navržené kandidáty na vládní posty nutné prezidentem také schválit, prezident má však právo navrženého kandidáta odmítnout pouze jednou. Premiér již daného kandidáta nemůže vybrat znovu (čl.85; President of Romania). Prezidenti obou zemí tedy na návrh premiéra jmenují a odvolávají členy vlády (čl. 85; President of Romania, čl. 92; The Constitution of the Republic of Lithuania). Oba premiéři jsou však značně omezeni a to možností odmítnutí jmenování ministra prezidentem, více je omezen litevský premiér.

Ústavy obou států zavádějí vládu, která je odpovědná parlamentu. Nový premiér se musí ucházet o důvěru parlamentu, v případě Litvy o schválení vládního programu. Vláda Rumunska získá důvěru souhlasem většiny poslanců a senátorů. Vláda Litvy souhlasem většiny poslanců (Sejm je jednokomorový) (čl. 108; čl.103; President of Romania, čl. 92; The Constitution of the Republic of Lithuania). V případě, že se změní politická struktura vlády (při obměně většiny ministrů), musí rumunská i litevská vláda znovu získat souhlas parlamentu (čl.

85; President of Romania, čl. 101; The Constitution of the Republic of Lithuania). Litevská ústava navíc zavádí dvojí odpovědnost ministrů, ti jsou odpovědní Sejmu a ještě prezidentu republiky, nicméně přímo podřízeni jsou premiérovi a prezident je může odvolat jen na jeho návrh (čl. 96; The Constitution of the Republic of Lithuania). Dle rumunské ústavy jsou ministři odpovědní pouze parlamentu a přímo podřízeni premiérovi (čl. 109; President of Romania). Otázka odpovědnosti vlády parlamentu je v obou zemích srovnatelná. Litevská ústava však přidává poněkud problematickou dvojí odpovědnost, kdy je vláda odpovědná i prezidentovi. Například po prezidentských volbách musí vláda vrátit pravomoci prezidentovi (ale vláda nerezignuje) a premiér musí být formálně znovu jmenován.

Dle rumunské ústavy v případě, že vybraný premiér nezíská důvěru parlamentu, má prezident právo na další návrh premiéra. Může zvolit stejnou osobou. Pokud nejsou schváleny nejméně dva kandidáti na premiéra, prezident má právo po konzultaci s předsedy parlamentu rozpustit parlament a vyhlásit nové volby (čl. 89; President of Romania). I litevská ústava předpokládá, že pokud je dvakrát vysloven nesouhlas s programem nové vlády, má prezident právo rozpustit Sejm a vyhlásit nové volby (čl. 58; The Constitution of the Republic of Lithuania). Prezidenti obou zemí mohou parlament rozpustit pouze pokud jejich funkční období bude trvat déle než šest měsíců. V případě Rumunska maximálně jednou ročně, v případě Litvy po šesti měsících od předchozích předčasných voleb (čl. 89; President of Romania, čl. 58; The Constitution of the Republic of Lithuania). Prezidenti obou zemí mohou bránit vládu skrze riziko rozpuštění parlamentu a předčasných voleb. V případě Rumunska by však této pravomoci mohl prezident zneužít a docílit tak nového složení parlamentu. U litevského prezidenta se tato situace nepředpokládá, nýbrž prezidentovi hrozí teoretická možnost předčasných prezidentských voleb (viz níže).

V případě Litvy však ústava zavádí i politickou odpovědnost prezidenta. Prezident pokud předčasně rozpustí parlament, může čelit předčasným prezidentským volbám. Nově zvolený Sejm může rozhodnout ústavní většinou o předčasných volbách (čl. 87; The Constitution of the Republic of Lithuania).

Co se týče ústavního postavení premiéra Litvy a Rumunska v oblasti jeho odvolatelnosti příliš se neliší. Litevský prezident má právo odvolat premiéra se souhlasem Sejmu, tedy pokud je premiérovi či vládě vyslovena nedůvěra, je rozpuštěna. S rezignací premiéra padá celá vláda. Od rozhodnutí ústavního soudu 1998 byla posílena pozice premiéra. Bylo vyloženo, že vláda

není povinna rezignovat po prezidentských volbách (související s čl. 96 a dvojí odpovědností ministrů), prezident však může navrhnout jednání o důvěře (čl. 92; The Constitution of the Republic of Lithuania). Rumunský prezident nemůže premiéra odvolat z vlastní vůle. Rumunský premiér je povinen rezignovat v případě, že je mu vyslovena nedůvěra a v případě rozpuštění parlamentu či konce volebního období. V případě rezignace premiéra je rozpuštěna celá vláda (čl. 110; President of Romania, Rosulek 2008; 205). Obě ústavy vylučují odvolání premiéra z vlastní vůle prezidenta. Rumunští prezidenti by však k „odstranění“ premiéra mohli využít čl. 109, který hovoří o trestním stíhání premiéra a členů vlády, kdy je zahájením stíhání obviněná osoba z rozhodnutí prezidenta suspendována z funkce. Nově zvolený litevský prezident má možnost vyvolat po prezidentských volbách hlasování o důvěře vlády, což mu dává příležitost k odvolání premiéra, nicméně potřebuje souhlas Sejmu.

Prezidentův vliv na činnost vlády a parlamentu v legislativní oblasti je patrný v obou zemích. Vlády obou zemí mají legislativní iniciativu. Rumunský prezident sice nemá právo legislativní iniciativy, ale jeho podpis je vyžadován u každého zákona. Má právo vrátit zákon k přezkoumání, pouze však jednou. Má právo požadovat jeho přezkum Ústavním soudem. V případě, že je zákon kladně posouzen Ústavním soudem či Senátem je zákon vyhlášen do deseti dnů (čl. 77; President of Romania). Litevský prezident má právo legislativní iniciativy a jeho podpis je vyžadován u každého zákona, má také právo ho vrátit Sejmu k opětovnému projednání. Jeho vrácení je však parlamentem přehlasovatelné nadpoloviční většinou všech poslanců (v případě ústavního zákona 3/5 většinou všech poslanců). Prezident může zákon předložit k přezkoumání Ústavním soudem (čl. 71; The Constitution of the Republic of Lithuania). Vliv rumunského prezidenta na proces schvalování zákonů je slabší. Litevský prezident může sám zákony navrhnout, jeho vetování je přehlasovatelné. Oproti tomu rumunský prezident nemá legislativní iniciativu, musí sice každý zákon podepsat a má právo ho vetovat, ale pouze jednou a zákon může být po opětovném posouzení vyhlášen.

V obou ústavách také existuje možnost odvolání prezidenta. Litevská ústava připouští odvolání prezidenta při hrubém porušení ústavy, slibu či spáchání trestného činu. O odvolání rozhoduje ústavní většinou Sejm (čl. 86; The Constitution of the Republic of Lithuania). Oproti tomu rumunská ústava nabízí dvě možnosti jak prezidenta odvolat, skrze impeachment, který iniciuje parlament a rozhoduje o něm kasační soud, a za vážné porušení ústavy, schválením většinou poslanců a senátorů a následným potvrzením v referendu (čl. 95; čl. 96; President of

Romania). Tyto články ústavy tak posilují pozici premiéra a teoreticky mu dávají možnost při silné většině v parlamentu prezidenta odvolat. V minulosti již v praxi v Rumunsku i v Litvě k těmto případům došlo, v Rumunsku však návrhy neprošly referendem.

V odpovědi na výzkumnou č. 1 bylo na základě výše uvedeného textu identifikováno několik rozdílů v ústavním postavení premiérů Litvy a Rumunska. V případě výběru kandidáta na premiéra má rumunský prezident větší vliv, je velmi málo omezen při výběru. Navíc v případě že vybraný premiér nezíská dvakrát důvěru parlamentu, existuje možnost vyvolání předčasných parlamentních voleb a teoretické obměny premiéra. V Litvě existuje možnost na základě ústavy skrze nesouhlas v Sejmu ovlivnit osobu premiéra. I litevský prezident může v případě, že premiér nezíská důvěru vyvolat předčasné volby, nicméně je ohrožen možností předčasných prezidentských voleb.

Rumunský premiér má silnější ústavní postavení v oblasti výběru a odvolání členů vlády. Oba premiéři jsou omezeni možným odmítnutím prezidenta člena jmenovat, rumunský premiér v menší míře. Oba premiéři jsou lídři vlády, vláda jim je přímo podřízená, při jejich rezignaci padá vláda. Vláda je však odpovědná i parlamentu, v Litvě navíc i prezidentovi. Lze však říci, že rumunský premiér a jeho vláda mají díky ústavní neodpovědnosti prezidentovi v této oblasti silnější postavení.

Dle ústavy je pozice rumunského premiéra silnější v jeho explicitní neodvolatelnosti prezidentem, prezident může odvolat premiéra pouze po vyjádřené nedůvěře. Litevská premiér je odvolatelný prezidentem po vyjádření nedůvěry, také po prezidentských volbách může prezident požadovat opětovné vyhlášení důvěry. Prezidenti obou zemí mohou ovlivňovat proces schvalování zákonů (skrze veto) a oslabovat tak pozici premiéra a vlády, která sama má legislativní iniciativu. Litevský prezident má v této souvislosti větší možnosti, má silnější právo veta a také legislativní iniciativu. Postavení obou premiérů je posíleno teoretickou možností odvolání prezidenta při splnění určitých podmínek. Na základě těchto poznatků lze říci, že rumunský premiér má silnější ústavní postavení než litevský premiér, zejména v oblasti výběru členů vlády.

Na základě aplikace teorie kvantitativního měření prezidentských pravomocí L. K. Metcalf můžeme komparovat ústavní pozici litevského a rumunského premiéra, v legislativních a nelegislativních pravomocech, na základě logiky čím silnější prezident, tím

slabší premiér. Analýzou ústavních pravomocí bylo zjištěno, že rumunský premiér je v legislativní oblasti poměrně silný, naopak litevský premiér je v této oblasti značně oslaben. V oblasti práva veta (celkového zákona) stačí rumunskému premiérovi k přehlasování prezidenta prostá většina, litevský potřebuje absolutní většinu všech členů Sejmu. Pokud vláda prosadí v parlamentu legislativu, tak čím slabší je prezidentovo veto, tím silnější je potencionálně premiérova pozice. Ani jeden z premiérů není omezen možnostmi prezidenta vetovat část zákona, poněvadž prezident ji nemá. Prezidenti obou zemí mohou vydávat dekrety, větší vliv na omezení dekretální pravomoci má litevský premiér, protože dekret prezidenta musí spolupodepsán osobou premiéra. V Rumunsku je potřeba dekret schválit parlamentem, na což premiér nemusí mít či nemá, pokud nedrží stabilní většinu v parlamentu, přímý vliv. V obou případech prezident nemá právo vydávat zákony ve vyhrazených oblastech. V případě Litvy ale prezident disponuje legislativní iniciativou, což premiéra oslabuje. V obou případech náleží rozpočtové pravomoci pouze parlamentu a prezident na něj nemá vliv. Rumunský prezident je prakticky neomezen v oblasti návrhu referenda, naopak právo na vyhlášení referenda v Litvě patří parlamentu. Oba prezidenti a oba premiéři mají právo na zadání zákona k soudnímu přezkumu.

Analýzou nelegislativních pravomocí bylo zjištěno, že pozice rumunského a litevského premiéra je v této oblasti poměrně silná. V rámci formování vlády premiéra navrhuje prezident, ten však musí získat důvěru. Následně si vybírá členy kabinetu, více omezen je premiér litevský, jehož kandidáti mohou být volně odmítáni prezidentem. Členové vlády jsou odvoláváni pouze na premiérův návrh v obou zemích je takto role premiéra posílena. Na proces vyslovení nedůvěry v obou zemích prezident nemá vliv. Rozpustit parlament prezidentem je v obou zemích možné pouze za splnění určitých podmínek, v Litvě je prezidentova role oslabena „hrozbou“ předčasných prezidentských voleb.

Obecně lze říci, že kombinací legislativních a nelegislativních pravomocí lze dle ústavy rumunského premiéra označit za silnějšího než premiéra litevského. Rumunského premiéra můžeme dle ústavy, na základě zrcadlově zhodnocených prezidentských pravomocí, označit jako poměrně silného v legislativní a nelegislativní oblasti pravomocí, tudíž je možné ho řadit k silnějším premiérů. Litevského premiéra, skrze zrcadlení prezidentských pravomocí, můžeme na základě slabé legislativní oblasti a poměrně silné nelegislativní oblasti, zařadit spíše ke slabším premiérům.

14. Komparace postavení litevského a rumunského premiéra v praxi za vymezené období

Následující kapitola se zaměří na komparaci postavení litevského a rumunského premiéra v praxi v období vlády prezidentky Daliy Grybauskaité a prezidenta Klause Iohannise. Následující text odpovídá na výzkumnou otázku č.2: *Který premiér má silnější postavení v praxi? Liší se postavení premiérů dle ústavy a praxe?*

V praxi je pravdou, že prezidenti Litvy a Rumunska jsou ve výběru premiéra omezeni. Rumunský i litevský premiér a vláda musí získat důvěru parlamentu, ale finální výběr osoby premiéra je na prezidentovi. Vliv rumunského prezidenta v této oblasti je tak značný, že prezident Iohannis například znovu jmenoval premiéra Orbána poté, co mu byla vyslovena nedůvěra či když prosadil technokratickou vládu premiéra Cioloşe. Skrze tento krok prezident Iohannis dokázal udržet či dosadit spřízněného premiéra. Iohannis také například odmítl jmenovat jako premiérku Sevil Shhaidehovou. V případě Litvy jsou návrhy premiéři v praxi většinou vůdci vítězné strany. Prezidentka Grybauskaité výrazně neovlivnila výběr osoby premiéra, spíše zaměřila svoji pozornost na vládní složení.

V obou zemích se totiž setkáme s jistou problematikou ohledně jmenování a odvolání členů vlády. Obě ústavy vidí premiéra jako šéfa vlády, na návrh premiéra jsou jmenováni a odvoláváni členové vlády. V praxi je však litevský premiér značně omezen, prezident může jeho návrhy volně odmítat. Zejména v případě prezidentky Grybauskaité, která často zasahovala do složení vlády a vynutila si obměnu řady ministrů, bylo postavení premiérů v této oblasti dost omezené. Veřejně například vyjádřila nedůvěru ministrovi zahraničí, čímž obešla ústavní pravomoci a což následně vedlo k rezignaci ministra. Grybauskaité také velmi dobře využila nutnosti znovu jmenování vlády po prezidentských volbách. Dle rozhodnutí ústavního soudu nemá prezident právo zvolit jiného premiéra, protože vláda nerezignuje, pouze vrací své pravomoci. Právě tohoto momentu Grybauskaité využila k vynucení si obměny ministrů. U Klause Iohannise se neseťkáme se zasahováním do vládního složení ministrů. Rumunský prezident může odmítnout navrženého ministra pouze jednou a odvolává členy vlády na premiérův návrh. Prezident Iohannis se spíše snažil ovlivnit výběr a odvolání osoby premiéra.

Rumunská ústava ohledně odvolání premiéra hovoří jasně, prezident nemá právo odvolat premiéra. Rumunští prezidenti včetně Klause Iohannise však vyvíjejí na premiéry tlak

s cílem donutit je rezignovat. Iohannis například usiloval o rezignaci premiéra Ponty, tento tlak ale neměl žádný vliv vzhledem k silné většině, která stála za Pontou. Usiloval také o rezignaci premiérky Dăncily, ta však rezignovala až poté co přišla o podporu většiny. Rumunský prezident tedy může odvolat premiéra pouze po vyhlášení nedůvěry parlamentem. V případě Litvy má dle ústavy prezident právo premiéra odvolat pouze se souhlasem Sejmu. Ve vymezeném období k tomuto kroku v Litvě nedošlo. Nejblíže tomu byla situace, kdy se prezidentka Grybauskaitė snažila docílit, skrze veřejné vyjádření nedůvěry a obvinění vlády z korupce, rezignace premiéra Butkevičiuse. Ke kroku odvolání premiéra dle ústavy neměla podporu v parlamentu, tudíž se pokusila vyvinout na premiéra neformální nátlak, nakonec neúspěšně.

Ve vymezeném období se neobjevil formální pokus o odvolání prezidenta. Pro premiéry obou zemí je velmi složité splnit formální podmínky dle ústavy k odvolání prezidenta. Nicméně odvolání je pro prezidenty stále hrozbou a zůstává pravomocí, která posiluje premiérovo postavení v případě silné většiny. Například v Litvě musela prezidentka Grybauskaitė přistoupit ke schválení Butkevičiuseva kabinetu vzhledem k tomu, že jí hrozila teoretická možnost sesazení, protože premiér měl v Sejmu ústavní většinu, která je potřebná ke schválení impeachmentu prezidenta Litvy. I v období vlády Klause Iohannise se objevily výhrůžky v podobě impeachmentu. Po odmítnutí Sevil Shhaidehové na post premiérky vyhrožoval Liviu Dragnea zahájením impeachmentu. Jednalo se však pouze o výhrůžky, k formálnímu zahájení procesu nikdy nedošlo.

Na základě aplikace Duvergerovy transformační mřížky bylo odvozeno postavení premiéra v praxi dle vztahu prezidenta k parlamentní většině v závislosti na její soudržnosti, při logice čím silnější prezident, tím slabší premiér. Prezidenti obou zemí se v době jejich vlády nacházeli ve vztahu k vládní většině nejčastěji v pozici regulátora nebo symbolu. Premiéři tak měli příhodnou pozici k vyprofilování silného postavení v rámci systému, čím více jejich většina byla soudržná, tím slabší bylo postavení prezidenta. Nicméně za vymezené období se jako silný premiér vyprofiloval v Rumunsku Victor Ponta a v Litvě Algirdas Butkevičius, oba využili stavu koabitace a dominantního postavení v rámci koaliční většiny. Oba prezidenti byli v pozici regulátora. Ponta vládl tzv. kvzivětšině a Butkevičius koalici s dominantní stranou, přičemž oba měli dominantní postavení v rámci jejich politické strany. V případě obou zemí, pokud premiér vládl nestabilní a nesoudržné většině, nedokázal si ani za postavení prezidenta jako

regulátora či symbolu vybudovat silné postavení. V Litvě situaci premiérům komplikovalo, že prezidentka Grybauskaitė odmítla roli regulátora nebo symbolu přijmout a neustále zasahovala do vládní činnosti, čímž jejich roli oslabovala. Premiérům obou zemí se nepodařilo vyprofilovat silnou pozici za stavu prezidenta jako regulátora či symbolu, pokud na premiérský post měla vliv další osoba v pozadí (Dragnea, Karbauskis). Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že aby si premiér, litevský či rumunský, vybudoval silnou pozici, musí vládnout stabilní, soudržné většině, ve které bude mít dominantní postavení.

V rámci výzkumné otázky č. 3: *Dokáží si premiéři v období kohabitace vybudovat silnější postavení?* bylo zjištěno, že vymezené období je na první pohled specifické častým výskytem kohabitace v obou zemích. Ústavy Litvy a Rumunska předpokládají nadstranickou pozici prezidenta. V realitě však prezidenti z nějaké politické strany pocházejí či jsou jí podporováni. Prezidenti využívají stranickou náklonost k posílení své pozice. Klaus Iohannis byl původně předsedou rumunské strany PNL, do prezidentských voleb 2014 stranu opustil. Kandidoval však s podporou PNL a PDL. Následně i jeho výkon funkce byl ovlivněn nákloností k PNL. Klaus Iohannis vládl v kohabitaci s premiérem z opoziční PSD. V případě Rumunska je však nutné zmínit, že zde ke vzniku kohabitace není nutná odlišná stranická příslušnost. Ke kohabitaci zde dochází i v případě stejné stranické příslušnosti, zejména kvůli rozštěpenosti politických stran. V rámci kohabitace s Klausem Iohannisem měl silnou pozici premiér Victor Ponta, který svoji pozici upevnil již při kohabitaci s prezidentem Basescem, kdy se pokusil odvolat skrze impeachment prezidenta, který i přes neúspěšný pokus o odvolání skončil v systému izolován. Následně si své silné postavení udržoval díky efektivním parlamentním spojenečtvím a silným vlivem nad většinou v parlamentu. Premiér Ponta dominoval kohabitaci a prezident Iohannis byl proti němu bezmocný. Prezident Iohannis vládl v kohabitaci i s premiérem Grindeanu, Tudosem a premiérkou Dăncilou. Tito premiéři si však v rámci kohabitace nedokázali vybudovat silné postavení a měli slabou pozici, zejména i kvůli přítomnosti „třetí osoby v pozadí“.

Odpověď na výzkumnou otázku č. 4: *Jaký vliv bude mít na postavení premiéra nestraničský prezident?* nalezneme v litevském případě. Dalia Grybauskaitė vystupovala jako nestranič, nebyla členkou žádné politické strany. Do voleb 2009 kandidovala s podporou litevské TS-LK. Její nestraničská pozice však vedla k velmi častému výskytu kohabitace, prezidentka měla neshody se všemi premiéry. Vliv na vznik kohabitace jistě měl i fakt, že se

prezidentka snažila aktivně zapojovat do exekutivních záležitostí a ovlivňovat vládní rozhodování. Prezidentka vládla v kohabitaci s premiéry Butkevičiusem a Skvernelisem. Neshody a časté konflikty se ale objevily i u premiéra Kubiliuse, ten však výměnou za prezidentskou podporu ustoupil prezidentčiným požadavkům. Premiér Butkevičius dokázal upevnit svou pozici v systému v rámci kohabitace skrze silnou parlamentní většinu. Kohabitaci dominoval do prezidentských voleb 2014, kdy ztratil koaličního partnera, potýkal se se skandály vlády a jeho pozice značně oslabil. Premiér Skvernelis vládl také v kohabitaci s prezidentkou, jednalo se o velmi ostrou kohabitaci, která přerostla až v osobní nesnášenlivost. Situace však byla komplikovaná přítomností businessmana Karbauskise, který si udržoval vliv na premiéra, a nelze tedy říci, že by premiér Skvernelis kohabitaci dominoval.

S kohabitací je jistě spojena přítomnost intra-exekutivního konfliktu. Nutné je ale zmínit, že v obou zemích v minulosti došlo k intra-exekutivnímu konfliktu i v případě, že se nejednalo o období kohabitace. V případě Litvy došlo v rámci obou kohabitací k výrazným intra-exekutivním sporům, které se týkaly zejména vládního složení a obměny ministerských postů. Grybauskaitė požadovala po premiérech Butkevičiuse a Skvernelise obměnu či nejmenování určitých ministrů, což následně vedlo k výrazným konfliktům. Oba premiéři byli podporováni silnou většinou a snažili se prezidentce odporovat. Situace s premiérem Butkevičiusem vyústila až ve ztrátu koaličního partnera poté, co na nátlak prezidentky odvolal ministry z LLRA-KŠS a vedlo to ke značnému oslabení jeho pozice. Do podobného sporu ohledně obsazení ministerských postů se prezidentka Grybauskaitė dostala i s premiérem Skvernelisem, což následně vedlo k obrovskému konfliktu a vyostření kohabitace, které trvalo až do konce funkčního období prezidentky. V případě období vlády Klause Iohannise se také setkáme s intra-exekutivním konfliktem, zaměřeným však přímo na osobu premiéra, kdy Iohannis chtěl docílit rezignace premiéra. S premiérem Pontou se rozhořel konflikt poté, co byl premiér trestně obviněn. Iohannis se dožadoval jeho rezignace, proti Pontově silné pozici v parlamentu však ničeho nedocílil. Spor s premiérkou Dăncilou se objevil na základě rozkolu v zahraniční politice a prezident také požadoval její rezignaci. Vzhledem k silné pozici premiérky v parlamentu však také ničeho nedocílil. V případě Rumunska tak oproti Litvě intra-exekutivní konflikt s prezidentem vedl k posílení premiérovi pozice.

Jak již bylo výše zmíněno, v obou zemích došlo k situaci, kdy na vládu premiéra měla vliv třetí osoba a tyto premiéry tedy nelze považovat za silné. Rumunští premiéři Grindeanu,

Tudose a Dăncila byli po dobu jejich premiérství pod vlivem předsedy PSD Liviu Dragnei. Dragnea, protože se sám premiérem vzhledem k trestnímu stíhání stát nemohl, dosadil do premiérského postu osoby mu blízké, aby fakticky mohl řídit premiérský úřad. Premiéři ve funkci setrvali pouze dokud plnili příkazy Dragnei. Litevský lídr LVŽS Karbauskis byl úzce spjatý s premiérem Skvernelisem, kterého prosadil do premiérského křesla. Jeho vliv na premiéra oslabil po jeho diskreditaci ve veřejném mínění, nicméně nadále si udržoval aktivní roli v politice, což mělo za následek rozpoutání obrovského konfliktu s prezidentkou.

V odpovědi na výzkumnou otázku č. 5: *Využívají premiéři v praxi k vyvažování role prezidenta jiné institucionální prvky, jako jsou politické strany či vláda?*, je zřejmé, že k posílení postavení v praxi, premiér může využít různých institucionálních prvků. Prvek, který výrazně posiluje pozici premiéra je silná většina v parlamentu. Například v období kohabitace v obou zemích si premiéři vybudovali silné postavení skrze silnou podporující většinu a efektivní parlamentní spojenectví. Premiéři, kteří měli silnou podporu většiny si dokázali vytvořit silnější postavení, i přesto že jejich vztah s prezidentem nebyl přívětivý. Jedná se o kohabitaci premiéra Butkevičiuse s prezidentkou Grybauskaité či kohabitaci premiéra Ponty a prezidenta Iohannise. Naopak premiéři, kteří vládli křehké většině či menšinové vládě, se museli podřídit prezidentu. Zde uvedme příklad premiéra Kubiliuse z Litvy, který se za cenu udržení vlády musel podřídit prezidentce Grybauskaité. Nicméně v případě dobrého vztahu s prezidentem dokáží premiéři vyvažovat svoji pozici vůči nepřívětivé většině v parlamentu. Zde se jedná například o premiéra Orbána z Rumunska, kterého Klaus Iohannis znovu jmenoval do čela menšinové vlády po vyjádření nedůvěry.

V odpovědi na výzkumnou otázku č. 2 je z výše uvedeného textu jasné, že postavení premiéra se v praxi a ústavě liší v obou zemích. Rozdíl praxe a ústavy je způsoben zejména aktivistickou až rozpínavou rolí prezidenta. Prezidentka Grybauskaité v době svého prezidentství zastávala velmi aktivistickou roli v rámci exekutivy a zasahovala tak často do pravomocí premiérů. Oproti tomu Klaus Iohannis lze považovat za umírněnějšího prezidenta, který příliš do pravomocí premiérů nezasahoval. Oba prezidenti ale využívají k prosazení své role veřejný nátlak na premiéry, čímž se snaží konání premiérů ohýbat ve svůj prospěch. Dalším faktorem, který má vliv na užití ústavních pravomocí premiérů v praxi, je síla většiny v parlamentu. Pokud za premiérem stojí v parlamentu pouze slabá většina nemůže

plně využívat veškeré pravomoci. Ústavy také nepočítají s možností vlivu „třetí osoby v pozadí“ na premiérský post, což utváří specifické postavení premiéra v praxi.

Komparace praktického postavení premiérů Litvy a Rumunska za vymezené období tedy upozorňuje na fakt, že na postavení premiéra v praxi má velký vliv síla většiny v parlamentu a aktivní role prezidenta. Premiéři za Klause Iohannise si dokázali vybudovat silnější postavení v systému, právě díky silné většině, či v případě slabé většiny, díky dobrým vztahům s prezidentem. Role Klause Iohannise v systému jim k tomu také dávala větší prostor než aktivní role prezidentky Grybauskaitė. Pro premiéry Litvy bylo obtížné si vybudovat v systému silné postavení i přes silnou většinu v parlamentu, zejména kvůli častým střetům s prezidentkou a její aktivní roli.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala komparací postavení premiéra Litvy a Rumunska dle ústavního a praktického postavení. Přičemž ke komparaci postavení premiéra v praxi bylo zvoleno období vlády Daliy Grybauskaitė a Klause Iohannise. Předpokladem práce byl fakt, že obě země jsou považovány za potencionálně semiprezidentské s přímo voleným prezidentem, který má značné pravomoci v oblasti exekutivy a postavení premiéra je kvůli této skutečnosti specifické. V obou zemích se vyskytuje přímo volený prezident, který se podílí na výkonné moci spolu s premiérem a vládou, kteří však disponují odlišnou legitimitou a jejich mandát je závislý na důvěře parlamentu.

Na základě teorie G. Sartoriho lze za *prvního mezi rovnými* označit i rumunského a litevského premiéra. Premiér je vnímán jako šéf vlády, při vyjádření nedůvěry premiér odchází s vládou a naopak při rezignaci premiéra s ním padá vláda. Co se týče výběru členů vlády oba premiéři jsou v tomto omezeni. Dochází k případům, kdy jimi navržení ministři nejsou prezidentem jmenováni. V případě Rumunska premiér poté znovu nesmí navrhnout jejich nominaci. V oblasti odvolání členů vlády jsou ministři odvoláváni prezidentem na premiérův návrh. V praxi však dochází k vyvíjení tlaku od prezidenta na odvolání určitých členů vlády, situaci posléze většinou rozhodne síla a stabilita vládní většiny. V kombinaci s modelem semiprezidencialismu musí litevský i rumunský premiér často odolávat rozpínavosti tamních prezidentů do exekutivních pravomocí.

V rámci komparace ústavního postavení premiérů Litvy a Rumunska byla identifikována řada rozdílů, postavení premiérů dle ústavy se tedy liší. Zásadní rozdíl můžeme pozorovat v oblasti jmenování a odvolání členů vlády. Rumunský premiér má silnější postavení než-li ten litevský v této oblasti. Oba jsou sice omezeni, ale v případě Rumunska může být premiérův kandidát odmítnut pouze jednou. Kandidáti na členy vlády litevského premiéra mohou být volně prezidentem odmítáni a prezidentův vliv je v této oblasti značný. Rozdílem je také tzv. *dvojitá odpovědnost ministrů*, kterou obsahuje litevská ústava, ministři jsou odpovědní Sejmu a ještě prezidentu republiky, nicméně přímo podřízeni jsou premiérovi a premiér je může odvolat jen ze své vůle. Nicméně po prezidentských volbách prezident může vyžadovat opětovné vyhlášení důvěry, v případě že je vyslovena nedůvěra, má právo premiéra odvolat. Obě ústavy dávají prezidentovi možnost rozpustit parlament při nechválení dvou kandidátů na post premiéra. V Litvě však prezidentovi hrozí možnost vyvolání předčasných prezidentských voleb po zvolení nového parlamentu.

Shodu v ústavách nalezneme v tom, že premiér je vnímán jako šéf vlády, vláda mu je přímo podřízená, při jeho rezignaci padá vláda. Oba prezidenti mají nemalý vliv na výběr předsedy vlády, osobu premiéra mohou vybrat dle vlastního uvážení, musí je však schválit parlament. Rumunský prezident po druhém neschválení premiéra má právo rozpustit parlament, může tak teoreticky tlačit na schválení spřízněného premiéra, pod hrozbou předčasných voleb. V obou případech ústava zavádí neodvolatelnost premiéra pouze z vůle prezidenta, vždy je k odvolání potřeba předchozí vyhlášení nedůvěry. Obě ústavy dávají prezidentu možnost zasahovat do procesu schvalování zákonů, což omezuje premiérovu pozici. V případě Litvy má prezident zákonodárnou iniciativu a disponuje právem veta, rumunský prezident má taktéž právo veta, nicméně oproti litevskému slabší. Obě ústavy předkládají možnost odvolání prezidenta, při splnění určitých podmínek, přičemž v obou případech je nutná kvalifikovaná většina parlamentu. Dle výše uvedeného můžeme tedy říci, že rumunský premiér má silnější ústavní postavení, zejména díky jeho vlivu na výběr členů vlády.

Při komparaci praktického postavení premiérů za vymezené období bylo zjištěno, že postavení premiérů v praxi a ústavě se v obou zemích odlišuje. Rozdíl praxe a ústavy je způsoben zejména aktivistickou až rozpínavou rolí prezidenta. Tato skutečnost lze velmi dobře pozorovat v případě prezidentky Grybauskaité, která aktivně zasahovala do exekutivních

pravomocí premiéra. Prezidenti obou zemí také často využívají veřejný nátlak k prosazení svých cílů a omezují tak roli premiéra. Za další faktor působící nesoulad ústavy a praxe je považována síla většiny v parlamentu. V situaci slabé většiny nemůže premiér využívat plně veškeré pravomoci. U obou zemí se ve vymezeném období navíc objevil vliv „*třetí osoby*“ na premiéra, se kterým ústavy nepočítají.

K posílení postavení v praxi premiéři využívají různé institucionální prvky. Pozici premiéra výrazně posiluje přítomnost silné většiny a efektivní parlamentní spojenectví. Skrze silnou většinu může premiér vyvažovat nepřívětivý vztah s prezidentem. Postavení premiéra je také v systému silnější v případě, že má vůdčí postavení uvnitř své politické strany. Nicméně naopak skrze dobrý vztah s prezidentem jsou premiéři schopni vyvažovat svoji pozici vůči nepřívětivé většině v parlamentu.

Ve stavu kohabitace mohou premiéři systému dominovat. K silnému postavení v rámci kohabitace však potřebují silnou přátelskou většinu. V případě Rumunska i Litvy došlo i k situaci, že v rámci kohabitace na premiéra měla vliv „*třetí osoba v pozadí*“, postavení premiérů tímto značně utrpělo a nedokázali kohabitaci dominovat. V případě Daliy Grybauskaité jako nestranické prezidentky docházelo k častému výskytu kohabitace, prezidentka měla konflikty se všemi premiéry. Na tento fakt měla ale jistě vliv i její značně aktivní role v systému, kdy často zasahovala do pravomocí premiérů. V obou zemích v rámci kohabitace docházelo k častým intra-exekutivním konfliktům. V případě Litvy však vedly k posílení pozice prezidentky, v případě Rumunska k posílení premiérové pozice.

Ve vymezeném období si silnější postavení dokázali vybudovat rumunští premiéři, kteří dobře využívali přítomnosti silné většiny a umírněnější role prezidenta Iohannise či naopak dobrých vztahů s prezidentem. Pro litevské premiéry bylo velmi obtížné si v systému vybudovat silnou pozici i přes silnou většinu v parlamentu, zejména kvůli aktivní roli prezidentky Grybauskaité a častým intra-exekutivním konfliktům.

V závěru práce je také nutné zdůraznit určitá zjištění, které komparace praxe obou zemí poskytla. Zaprvé, že situace kohabitace, se může vyskytnout i v případě, kdy má prezidentova strana v parlamentu většinu a v premiérském křesle by měla být spřízněná osoba prezidentu. Tuto situaci můžeme nazvat tzv. *pseudokohabitací*. Důvodem této pseudokohabitace v této situaci jsou osobní vztahy premiéra a prezidenta, které mají vliv na

chod úřadu a v případě osobních nesympatií nebo i nepřátelství vedou k faktické kohabitaci. Dalším důvodem také může být roztržičnost politických stran, zde by mohl být využit pojem tzv. *frakční koalice*, kdy i v případě, že prezident a premiér jsou ze stejné politické strany, mohou pocházet z velmi odlišných názorových proudů dané politické strany. Zadruhé, že intra-exekutivní konflikty jsou poměrně časté i mimo situaci kohabitace. Důvodem mohou být také osobní nepřátelské vztahy premiéra a prezidenta, či vyšší míra aktivismu prezidenta a zasahování do premiérských pravomocí. Zatřetí, že se v obou zemích vyskytla vcelku specifická situace, kdy na vládu měla vliv „*třetí osoba v pozadí*“. Vliv třetí osoby na vládu a premiéra vedl v obou případech k oslabení role premiéra, i v případě, že vládl stabilní většině. Důvodem tohoto specifika může být nedostatečná vyzrálость tamější demokracie, respektive nedokončená demokratická konsolidace východoevropské post-komunistické země. Toto specifikum by jistě stálo za další výzkum, který by poskytl hlubší vhled do této situace, případně by „*vliv třetích osob*“ komparoval s možným výskytem tohoto specifika v dalších post-komunistických zemích východní Evropy.

Rumunsko i Litva jsou tak specifickým příkladem potencionálně semiprezidentské země. V obou zemích má na fungování systému vliv historická zkušenost, konkrétní osoba prezidenta, vztah premiéra a prezidenta a síla parlamentní většiny. Jak se ve vymezeném období ukázalo vliv na fungování systému může sehrát i další osoba v pozadí.

Summary

This thesis dealt with the comparison of the position of the Prime Minister of Lithuania and Romania according to the constitutional and practical status. The period of the governments of Dalia Grybauskaitė and Klaus Iohannis was chosen to compare the status of the Prime Minister in practice. The premise of the thesis was that both countries are considered potentially semi-presidential with a directly elected president who has considerable executive powers and the position of the prime minister is specific due to this fact. Both countries have a directly elected president who shares executive power with the prime minister and the cabinet, but they have different legitimacy and their mandate is dependent on the confidence of parliament.

Based on the theory of G. Sartori, the Romanian and Lithuanian prime ministers can also be described as the first among equals. The Prime Minister is perceived as the head of

the government, when a no-confidence motion is passed, the Prime Minister leaves with the government and, conversely, when the Prime Minister resigns, the government falls with him. As far as the selection of cabinet members is concerned, both prime ministers are limited in this. There are instances when ministers nominated by them are not appointed by the President. In the case of Romania, the Prime Minister is then not allowed to propose their nomination again. As regards the dismissal of members of the government, ministers are dismissed by the President on the Prime Minister's proposal. In practice, however, there is pressure from the President to remove certain members of the government, and the situation is usually determined by the strength and stability of the government majority. Combined with the model of semi-presidentialism, the Lithuanian and Romanian prime ministers often have to resist the expansion of executive powers by the presidents there.

A comparison of the constitutional status of the prime ministers of Lithuania and Romania has identified a number of differences; the status of prime ministers under the constitution therefore differs. A fundamental difference can be observed in the area of appointment and dismissal of members of the government. The Romanian Prime Minister has a stronger position than the Lithuanian one in this area. Although both are limited, in the case of Romania the Prime Minister's candidate can be rejected only once. The Lithuanian Prime Minister's cabinet candidates can be freely rejected by the President and the President's influence in this area is considerable. Another difference is the so-called dual responsibility of ministers, which is enshrined in the Lithuanian constitution; ministers are accountable to the Sejm and still to the President of the Republic, but they are directly subordinate to the Prime Minister and can only be dismissed at will by the Prime Minister. However, after a presidential election, the President can demand a vote of confidence, and if a vote of no confidence is passed, he has the right to dismiss the Prime Minister. Both constitutions give the president the ability to dissolve parliament if two candidates for the post of prime minister are not approved. In Lithuania, however, the president faces the possibility of calling early presidential elections after a new parliament has been elected.

The constitutions are consistent in that the prime minister is seen as the head of government, the government is directly subordinate to him, and the government falls when he resigns. Both presidents have considerable influence in the selection of the prime minister, the person of the prime minister can be chosen at their discretion, but must be approved by

parliament. The Romanian president has the right to dissolve parliament after a second failure to approve a prime minister, so he can theoretically push for the approval of a related prime minister, under threat of early elections. In both cases, the constitution establishes the irrevocability of the prime minister only at the will of the president; a prior declaration of no confidence is always needed for removal. Both constitutions give the president the ability to interfere in the process of passing laws, which limits the prime minister's position. In the case of Lithuania, the president has the legislative initiative and the right of veto; the Romanian president also has a veto, but weaker than the Lithuanian president. Both constitutions provide for the possibility of impeaching the president, subject to certain conditions, and in both cases a qualified majority of the parliament is required. According to the above, we can therefore say that the Romanian Prime Minister has a stronger constitutional position, mainly due to his influence on the selection of the members of the government.

When comparing the practical position of prime ministers over the defined period, it was found that the position of prime ministers in practice and in the constitution differs in these two countries. The difference in practice and constitution is mainly due to the activist to expansionist role of the president. This fact can be very well observed in the case of President Grybauskaitė, who actively interfered in the executive powers of the Prime Minister. The presidents of both countries also often use public pressure to advance their objectives and thus limit the role of the prime minister. The strength of the majority in parliament is seen as another factor causing a mismatch between constitution and practice. In a situation of a weak majority, the Prime Minister cannot use his full powers. Moreover, in both countries, the influence of a 'third party' on the Prime Minister, which is not envisaged in the constitutions, has emerged in the period under review.

In practice, prime ministers use various institutional elements to strengthen their position. The Prime Minister's position is greatly strengthened by the presence of a strong majority and an effective parliamentary alliance. Through a strong majority, the prime minister can counterbalance an adversarial relationship with the president. The prime minister's position is also stronger in the system if he has a leadership position within his political party. However, conversely, through a good relationship with the president, prime ministers are able to balance their position against an unfriendly majority in parliament.

In a state of cohabitation, prime ministers can dominate the system. However, they need a strong friendly majority to have a strong position under cohabitation. In the case of both Romania and Lithuania, there was also a situation in which a "third person in the background" had influence on the prime minister under cohabitation; the prime ministers' position suffered considerably and they were unable to dominate cohabitation. In the case of Dalia Grybauskaite, as a non-partisan president, cohabitation was frequent and the president had conflicts with all prime ministers. However, this was certainly influenced by her very active role in the system, where she often interfered with the powers of the prime ministers. In both countries, intra-executive conflicts were frequent under cohabitation. In the case of Lithuania, however, they led to the strengthening of the president's position, and in the case of Romania to the strengthening of the prime minister's position.

During the period under review, Romanian prime ministers were able to build a stronger position, making good use of the presence of a strong majority and the more moderate role of President Iohannis or, conversely, of good relations with the president. It was very difficult for Lithuanian prime ministers to build a strong position in the system despite a strong majority in parliament, mainly due to the active role of President Grybauskaite and frequent intra-executive conflicts.

The thesis also concludes by highlighting certain findings that a comparison of the two countries' practices has provided. Firstly, that a situation of cohabitation, can occur even when the president's party has a majority in parliament and a person related to the president should be in the prime minister's seat. This situation can be called so-called pseudo-cohabitation. The reason for this pseudo-cohabitation in this situation is the personal relations between the Prime Minister and the President, which affect the running of the office and lead to de facto cohabitation in case of personal disagreements or even hostility. Another reason could also be the fragmentation of political parties, here the concept of a so-called factional coalition could be used, where even if the president and the prime minister are from the same political party, they may come from very different currents of opinion within that political party. Second, intra-executive conflicts are quite common even outside the situation of cohabitation. This may also be due to personal animosity between the prime minister and the president, or to the president's higher degree of activism and interference in the prime minister's powers. Third, there was a rather specific situation in both countries where a 'third person in the

background' had an influence on the government. In both cases, the influence of the third person on the government and the prime minister led to a weakening of the role of the prime minister, even when he or she commanded a stable majority. The reason for this specificity may be the lack of maturity of the local democracy or the incomplete democratic consolidation of the Eastern European post-communist country. This specificity would certainly be worthy of further research that would provide deeper insight into this situation, or would compare the "third-party influence" with the possible occurrence of this specificity in other post-communist countries of Eastern Europe.

Romania and Lithuania are thus specific examples of potentially semi-presidential countries. In both countries, the historical experience, the particular person of the president, the relationship between the prime minister and the president, and the strength of the parliamentary majority have an impact on the functioning of the system. As it has been shown in the defined period, another person in the background can also play an influence on the functioning of the system.

Seznam zdrojů

Literatura

1. Baylis T. A. (2007): *Embattled executives: Prime ministerial weakness in East Central Europe*. Communist and Post-Communist Studies 40, č. 1, 81 – 106.
2. Buchowski K. (2017): *DALIA GRYBAUSKAITĖ, PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA*. Scientific Journal of the Institute of Women's Studies. Vol. 3, 92 – 119.
3. Buchowski K. (2020): *The pragmatic (post-)communist: Algirdas Brazauskas – the first secretary, president, and prime minister of Lithuania*, Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej, č. 3, 191 – 214.
4. Brunclík M. a Kubát M. (2017): *Kdo vládne Česku? Poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry*. Brno, Barrister & Principal.
5. Dančák B. (1999): *Litevská republika*, In: Dančák B.: *Pobaltí v transformaci. Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska*, Brno, MPÚ MU, s. 71 – 149.
6. Dančák B. a Kubát M. (2004): *Litva*, In: Kubát M.: *Politické a ústavní systémy středovýchodní Evropy*, Praha, Eurolex Bohemia, s. 178 – 199.
7. Duverger M. (1980): *A NEW POLITICAL SYSTEM MODEL: SEMI-PRESIDENTIAL GOVERNMENT*. European Journal of Political Research 8, č. 2, 165 – 187.
8. Elgie R. (2004): *Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations*. Political Studies Review 2, č. 3, 314 – 330.
9. Gallagher T. (2005): *Modern Romania: The End of Communism, the Failure of Democratic Reform, and the Theft of the Nation*. New York, New York University Press.
10. Gherghina S. (2013): *Formal and Informal Powers in a Semi-Presidential Regime: the Case of Romania*. In: Hloušek V. et al.: *Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competencies and Informal Power*. Brno, Masarykova Univerzita, 257 – 270.
11. Gherghina S. a Miscoiu S. (2013): *The Failure of Cohabitation: Explaining the 2007 and 2012 Institutional Crises in Romania*. East European Politics and Societies and Culture 27, č. 4, 668 – 684.
12. Gilia C. (2013): *Is Romania Heading Towards a Presidential Republic?*. ACTA UNIVERSITATIS DANUBIUS 9, č. 1, 89 – 98.
13. Gross P. a Tismaneanu V. (2005): *THE END OF POSTCOMMUNISM IN ROMANIA*. Journal of Democracy 16, č. 2, 146 – 162.

14. Grotz F. a Kukec M. (2021): *Prime ministers and party governments in Central and Eastern Europe*. East European Politics (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21599165.2021.1873777?src=>)
15. Hloušek V. (2000): *Stranický systém Litvy v letech 1996 - 2000 a problematika kontinuity jeho vývoje*, MUNI JOURNALS, <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3840/5442>.
16. Hloušek V. a kol. (2011): *Politické systémy*. Brno, Barrister & Principal.
17. Hrdličková B. a Waisová Š. (2008): *Litva: Mezi Pobaltím a střední Evropou*. In: Cabada L. a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Praha: Oeconomica, st. 113–130.
18. Javůrek P. (2008): *Postavení prezidentů v politickém systému Polska, Litvy a Rumunska*. In: Novák M. a Brunclík M.: *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech – Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha, Dokořán, 78 – 118.
19. Karlas, J. (2008): *Komparativní případová studie*. In: Drulák, P.: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha, Portál, 62-89.
20. Laurențiu S. (2021): *Puppets of the president? Prime ministers in postcommunist Romania*. East European Politics (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21599165.2021.1873779>)
21. Maršák J. (2006): *Formování systému politických stran v Rumunsku v období 1989–2004*. Politologický časopis (https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2006/2/Polcas_2006_2_pp_200_213.pdf)
22. Matsuzato K. a Gudžinskas L. (2006): *An Eternally Unfinished Parliamentary Regime? Semipresidentialism as a Prism to View Lithuanian Politics*. Acta Slavica Laponica, Vol 23, pp. 146 – 170.
23. Metcalf L. K. (2000): *MEASURING PRESIDENTIAL POWER*. COMPARATIVE POLITICAL STUDIES, Vol. 33, č. 5, 660-685.
24. Norkus Z. (2008): *Carl Schmitt as a Resource for Democratic Consolidation Studies. The Case of the President's Impeachment in Lithuania*. East European Politics and Societies, vol. 22, č. 4, 784-801.
25. Norkus Z. (2013): *PARLIAMENTARISM VERSUS SEMI-PRESIDENTIALISM IN THE BALTIC STATES: THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF DIFFERENCES IN THE CONSTITUTIONAL FRAMEWORKS*. Baltic Journal of Political Science. Č. 2, 7 – 28.
26. Novák M. (1997): *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha, Sociologické nakladatelství.
27. Paloheimo H. (2003): *The Rising Power of the Prime Minister in Finland*. Scandinavian Political Studies 6, č. 3, 219 – 243.

28. Park a. (2010): *The End of the Lithuanian Political "Patriarch's" Era From Rise to Decline and Legacies Left Behind*. In: *Demokratizatsiya*, 160-181.
(https://demokratizatsiya.pub/archives/18_2_56Q573000U97585J.pdf).
29. Perottino M. (2005): *Francouzský politický systém*. Praha, Slon
30. Popescu M. (2003): *The parliamentary and presidential elections in Romania, November 2000*. *Electoral Studies* 22, č. 2, 325 – 395.
31. Popovici O. C. (2021): *Romania political briefing: 2021, a turbulent year in Romanian politics*. China-CEE Institute, vol. 46, č.1, 1-4.
32. Protsyk O. (2005): *Politics of Intraexecutive Conflict in Semipresidential Regimes in Eastern Europe*. *East European Politics and Societies* 19, č. 2, 135 – 160.
33. Raunio T. a Sedelius T. (2019): *Shifting Power-Centers of Semi-Presidentialism: Exploring Executive Coordination in Lithuania. Government and Opposition*, vol. 56, č.4, 634 – 660.
34. Rosůlek P. (2004a): *Rumunsko*. In: Cabada L. a Dvořáková V. a kol.: *Komparace politických systémů. III*. Praha, Oeconomica, 314 – 327.
35. Rosůlek P. (2004b): *Rumunsko*. In: Kubát M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 298 – 321.
36. Rosůlek P. (2008): *Rumunsko: Hybridní poloprezidencialismus*. In: Cabada L.: *Komparace politických systémů: nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha, Oeconomica, 199 – 215.
37. Říchová B. (2002): *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Praha, Portál.
38. Řiháková Z (2007): *Prezident v politickém systému Litvy: oscilace mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem*. *Středoevropské politické studie*,
<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4349/6099>
39. Sartori G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha, Sociologické nakladatelství.
40. Sartori G. (2005): *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.
41. Sedelius T. (2006): *The Tug-of-War between Presidents and Prime Ministers: Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*. *Political Science* 15, Örebro University.
42. Sedelius T. a Mashtaler O. (2012): *Two decades of semi-presidentialism: issues of intra-executive conflict in Central and Eastern Europe 1991–2011*. *East European Politics* 29, č. 2, 109 – 134.

43. Schleiter P. a Morgan-Jones E. (2009): *Constitutional Power and Competing Risks: Monarchs, Presidents, Prime Ministers, and the Termination of East and West European Cabinets*. American Political Science Review 103, č. 3, 496 – 512.
44. Simion M. (2013): *LIABILITY OF THE PRESIDENT IN LITHUANIA. THE CASE OF PRESIDENT ROLANDAS PAKSAS*. AGORA International Journal of Juridical Sciences, č. 4, 206 – 210).
45. Stan L. (2005): *The Opposition Takes Charge: The Romanian General Elections of 2004*. Problems of Post-Communism 52, č. 3, 3-15.
46. Stan L. a Zaharia R. (2009): *Romania*. European Journal of Political Research 48, č. 7-8, 1088 – 1099.
47. Šedo J. (2018): *Definice semiprezidencialismu – řešení či nové otázky?*. Středoevropské politické studie 20, č. 1, 69 – 80.
48. Šisler F (2012): *Politická krize v Rumunsku, Ústav mezinárodních vztahů Praha* (<https://www.iir.cz/politicka-krize-v-rumunsku>).
49. Šisler F. (2015): *Prezidentské volby v Rumunsku 2014*, Institute of international relation Prague, (<https://web.archive.org/web/20200728204849/https://www.iir.cz/en/article/prezidentske-volby-v-rumunsku-2014>).
50. Urbanavicius D. (1999): *Lithuania*, In Elgie R.: *Semi-presidentialism in Europe*, Oxford, Oxford University Press 1999, pp. 150 – 169.
51. Valentinavicius V. (2017): *Lithuanian Election 2016: the Mainstream Left and Right Rejected by Voters Angry with the Establishment*. Political Preferences. č. 14, 19 – 34.

Internetové zdroje

1. 15MIN (2013): *Lithuanian president slams foreign minister's apology to Poland.* (<https://www.15min.lt/en/article/politics/lithuanian-president-slams-foreign-minister-s-apology-to-poland-526-306482>)
2. 15MIN (2019): *S. Skvernelis received support: politicians who have established cooperation with V. Orban promised support.* (<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/s-skvernelis-sulauke-palaikymo-parama-pazadejo-su-v-orbanu-bendradarbiavima-uzmezge-politikai-56-1314596>)
3. AP (2020): *Romanian Lawmakers Approve Orban's New Government.* (<https://www.voanews.com/europe/romanian-lawmakers-approve-orbans-new-government>)
4. Aktuálně.cz (2014): *Rumunsko volí novou hlavu státu, nejvyšší šance má premiér,* (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rumunsko-voli-novou-hlavu-statu-nejvyssi-sance-ma-premier/r~ab3c9514627b11e4a10c0025900fea04/>)
5. BalkanInsight (2013): *Romanian Leaders' 'Cohabitation' Put Under Scrutiny.* (<https://balkaninsight.com/2013/10/10/new-dispute-between-romania-s-leaders/>)
6. BalkanInsight (2016): *Dacian Ciolos: Romania's Technocratic PM.* (<https://balkaninsight.com/2016/08/19/dacian-ciolos-romania-s-technocratic-pm-08-17-2016/>)
7. BalkanInsight (2021): *Ministers Resign from Romanian Govt as Political Crisis Deepens.* (<https://balkaninsight.com/2021/09/07/ministers-resign-from-romanian-govt-as-political-crisis-deepens/>)
8. BalkanInsight (2021b): *Romanian President Nominates Dacian Ciolos to Form New Govt.* (<https://balkaninsight.com/2021/10/12/romanian-president-nominates-dacian-ciolos-to-form-new-govt/>)
9. BBC (2012): *Traian Basescu: Romanian impeachment vote ruled invalid.* (<https://www.bbc.com/news/world-europe-19332259>)
10. BBC (2012b): *Romania election: Victor Ponta's ruling coalition wins.* (<https://www.bbc.com/news/world-europe-20656359?piano-footer>)
11. BBC (2012c): *Romania's Ponta unveils cabinet, vowing to end feud.* (<https://www.bbc.com/news/world-europe-20786344>)

12. BBC (2012d): *Lithuania election: Opposition parties heading for win.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-20113840>)
13. BBC (2014): *Romania election surprise as Klaus Iohannis wins presidency.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-30076716>)
14. BBC (2014b): *Lithuania's Dalia Grybauskaitė wins re-election after run-off.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-27571609>).
15. BBC (2015): *Romania PM Victor Ponta quizzed over alleged corruption.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-33020675>)
16. BBC (2015b): *Romania PM Ponta resigns over Bucharest nightclub fire.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-34720183>)
17. BBC (2015c): *Victor Ponta: Romania's prime minister survives no-confidence vote.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-34391270>)
18. BBC (2016): *Romania President rejects Muslim Sevil Shhaideh as PM.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-38443757>)
19. BBC (2018): *Romania loses second PM in seven months.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-42697971>)
20. BBC (2018b): *Romania to have first female prime minister, Viorica Dancila.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-42723492>)
21. BBC (2019): *Dancila's Romanian government falls in no-confidence vote.*
(<https://www.bbc.com/news/world-europe-49998670>)
22. Centre for Eastern Studies (2019): *Lithuania: A new government coalition with the participation of the Polish minority party.*
(<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2019-07-10/lithuania-a-new-government-coalition-participation-polish-minority>)
23. DW (2016): *Lithuanians vote for change.* (<https://www.dw.com/en/lithuanians-deal-blow-to-social-democrats-in-first-round-vote/a-36008818>).
24. DW (2017): *Romania's Tudose to reshuffle cabinet.* (<https://www.dw.com/en/romanas-tudose-clinches-cabinet-reshuffle-amid-anti-corruption-drive/a-40934096>)
25. DW (2019): *Romania reelects President Klaus Iohannis.*
(<https://www.dw.com/en/romania-reelects-president-klaus-iohannis/a-51394665>)

26. DW (2021): *Romanian Prime Minister Citu toppled in confidence vote.* (<https://www.dw.com/en/romanian-prime-minister-florin-citu-toppled-in-confidence-vote/a-59411189>)
27. EADaily (2015): *Grybauskaite: Fight against Gazprom to ensure energy security in the whole region.* (<https://eadaily.com/en/news/2015/06/04/grybauskaite-fight-against-gazprom-to-ensure-energy-security-in-the-whole-region>)
28. euobserver (2012): *Romanian PM ignores court, heads to EU summit.* (<https://euobserver.com/political/116794>)
29. euronews (2020): *Lithuania votes: Centre-right opposition edges towards win with coalition talks expected.* (<https://www.euronews.com/2020/10/11/lithuania-holds-national-election-with-coalition-talks-expected>)
30. EURACTIV (2023): *PSD leader Marcel Ciolacu nominated for Romania's prime minister.* (<https://www.euractiv.com/section/politics/news/psd-leader-marcel-ciolacu-nominated-for-romania-prime-minister/>)
31. European Foundation of Human Rights (2014): *The Seimas fraction of Electoral Action of Poles in Lithuania will continue working as an opposition group.* (<https://media.efhr.eu/2014/09/11/seimas-fraction-electoral-action-poles-lithuania-will-continue-working-opposition-group/>)
32. FINANCIAL TIMES (2019): *Ludovic Orban installed as Romania's prime minister.* (<https://www.ft.com/content/468d40dc-ff1a-11e9-b7bc-f3fa4e77dd47>)
33. Fondation Robert Schuman (2016): *Large win for the Social Democratic Party in the parliamentary elections in Romania.* (<https://www.robert-schuman.eu/en/doc/oeo/oeo-1685-en.pdf>)
34. France24 (2009): *Grybauskaite claims victory in presidential election.* (<https://www.france24.com/en/20090517-grybauskaite-claims-victory-presidential-election->)
35. France24 (2012): *Romanian president survives referendum.* (<https://www.france24.com/en/20120730-romania-president-survives-impeachment-low-referendum-turnout-traian-basescu>)
36. INDEPENDENT (1996): *Bank scandal forces PM of Lithuania to resign.* (<https://www.independent.co.uk/news/world/bank-scandal-forces-pm-of-lithuania-to-resign-1318036.html>)

37. POLITICO (2010): *Lithuania's foreign minister resigns.*
(<https://www.politico.eu/article/lithuanias-foreign-minister-resigns/>)
38. POLITICO (2018): *Romanian PM resigns.* (<https://www.politico.eu/article/romanian-pm-mihai-tudose-resigns/>)
39. POLITICO (2019): *Romanian PM vows to drop judicial changes.*
(<https://www.politico.eu/article/romanian-pm-viorica-dancila-vows-to-abandon-controversial-judicial-changes-liviu-dragnea-bucharest/>)
40. POLITICO (2020): *Liberal Florin Cîțu put forward to be Romania's next prime minister.*
(<https://www.politico.eu/article/florin-citu-romania-national-liberal-party-government-prime-minister/>)
41. POLITICO (2021): *Romanian parliament elects Nicolae Ciucă as prime minister.*
(<https://www.politico.eu/article/nicolae-ciuca-romania-prime-minister-national-liberal-party-social-democratic-party/>)
42. POLITICO (2022): *Romania's prime minister accused of plagiarism as rivals demand probe.*
(<https://www.politico.eu/article/romania-plagiarism-nicolae-ciuca-prime-minister/>)
43. Presidential Power (2018): *Lithuania – President Grybauskaitė in an intra-institutional tug of war.* (<https://presidential-power.net/?p=8427>)
44. Presidential Power (2018b): *Lithuania – President Grybauskaitė in a continuous intra-institutional tug of war (Part 2).* (<https://presidential-power.net/?p=8754>)
45. Radio Free Europe/Radio Liberty (2020): *Romanian Government Toppled In No-Confidence Vote.* (<https://www.rferl.org/a/romania-s-center-right-government-faces-no-confidence-vote/30418255.html>)
46. Reuters (1999): *Lithuanian Quits Over State Oil Company Sale.*
(<https://www.nytimes.com/1999/10/28/world/lithuanian-quits-over-state-oil-company-sale.html>)
47. Reuters (2012): *Austerity topples Romanian government, Czech survives.*
(<https://www.reuters.com/article/uk-centraleurope-politics-idUKBRE83Q16J20120427>)
48. Reuters (2012b): *Lithuanian leader to name Social Democrat as PM.*
(<https://www.reuters.com/article/uk-lithuania-idUKBRE8AI0D620121119>)
49. Reuters (2014): *Romania PM says won't resign after presidential election defeat.*
(<https://www.reuters.com/article/us-romania-election-resignation/romania-pm-says-wont-resign-after-presidential-election-defeat-idUSKCN0J010K20141116>)

50. Reuters (2014b): *Romania PM loses coalition ally after election defeat.*
(<https://www.reuters.com/article/cnews-us-romania-government-coalition-idCAKCN0JB1FK20141127>)
51. Reuters (2014c): *Lithuania's president wins second term on anti-Russia platform.*
(<https://www.reuters.com/article/us-lithuania-elections-idUSBREA4P03K20140526>)
52. Reuters (2015): *Romanian PM Ponta faces trial in corruption case.*
(<https://www.reuters.com/article/us-romania-ponta-idUSKCNORH17E20150917>)
53. Reuters (2015b): *Romanian PM Ponta quits after street protests, paves way for new cabinet.*
(<https://www.reuters.com/article/romania-government-ponta-idINKCN0ST16020151104>)
54. Reuters (2016): *Romanian PM says election promises must not fuel populism.*
(<https://www.reuters.com/article/idUSKBN13V22T>)
55. Reuters (2016b): *Lithuania's Social Democrats face battle to keep power.*
(<https://www.reuters.com/article/us-lithuania-election-idUSKCN127OUR>)
56. Reuters (2016c): *Defence hawk Skvernelis to be new Lithuanian prime minister.*
(<https://www.reuters.com/article/lithuania-pm-idINKBN13H195>)
57. Reuters (2016d): *Lithuanian Peasants and Greens Union agree on coalition with Social Democrats.*
(<https://www.reuters.com/article/us-lithuania-election-government-idUSKBN1342V3>)
58. Reuters (2017): *Romanian lawmakers oust PM Grindeanu in no-confidence vote.*
(<https://www.reuters.com/article/us-romania-government-idUSKBN19C1HG>)
59. Reuters (2017b): *Lithuania gets minority government as junior partner leaves.*
(<https://www.reuters.com/article/us-lithuania-government-idUSKCN1BY0GO>)
60. Reuters (2017c): *Lithuania's Social Democrat MPs disobey party to stay in government.*
(<https://www.reuters.com/article/us-lithuania-government-idUSKCN1C02BA>)
61. Reuters (2019): *Romanian PM Dancila gets party nod to run for president.*
(<https://www.reuters.com/article/us-romania-politics-president/romania-pm-dancila-gets-party-nod-to-run-for-president-idUSKCN1VE0FO>)
62. Reuters (2019b): *Lithuania's Nauseda wins presidential election.*
(<https://www.reuters.com/article/us-lithuania-election-idUSKCN1SW0TU>)
63. Reuters (2019c): *Lithuania's Skvernelis to stay on as PM, scrapping vow to quit.*
(<https://www.reuters.com/article/uk-lithuania-pm-idUKKCN1U41HP>).

64. Reuters (2021): *Romanian court to rule on govt censure motion Sept. 28.* (<https://www.reuters.com/article/romania-government-court-idUSL8N2QI3NT>)
65. Reuters (2021b): *Romanian PM Cîțu wins party leadership, prolonging political stalemate.* (<https://www.reuters.com/world/europe/romanian-pm-citu-wins-party-leadership-prolonging-political-stalemate-2021-09-25/>)
66. Reuters (2021c): *Romania's PM Cîțu government survives no-confidence vote.* (<https://www.reuters.com/world/europe/romania-pm-citu-government-survives-no-confidence-vote-2021-06-29/>)
67. Reuters (2021d): *Romania's PM-designate seen losing confidence vote, prolonging political crisis.* (<https://www.reuters.com/world/europe/romania-pm-designate-seen-losing-confidence-vote-prolonging-political-crisis-2021-10-30/>)
68. Reuters (2023): *Romanian Prime Minister Ciuca resigns in power swap agreed by ruling coalition.* (<https://www.reuters.com/world/europe/romanian-pm-ciuca-resigns-agreed-ruling-coalition-power-swap-2023-06-12/>)
69. Romania-Insider (2018): *Romanian prime minister jumps to defend convicted party leader.* (<https://www.romania-insider.com/romanian-prime-minister-jumps-defend-convicted-party-leader>)
70. Romania-Insider (2018b): *Romanian ruling party leader sentenced to prison for abuse of office.* (<https://www.romania-insider.com/romanian-ruling-party-leader-sentenced-prison>).
71. Romania-Insider.com (2018c): *Romanian President asks prime minister to resign.* (<https://www.romania-insider.com/iohannis-dancila-resignation>)
72. Romania-Insider.com (2019): *Comment: The rise and fall of Liviu Dragnea, the most powerful politician sent to jail in Romania.* (<https://www.romania-insider.com/comment-fall-romanian-leader-liviu-dragnea>)
73. Romania-Insider.com (2020): *Romania's former PM Victor Ponta plans to run for president in 2024.* (<https://www.romania-insider.com/victor-ponta-run-president-2024>)
74. Romanian-Insider.com (2020b): *Romania's reformist block USR-PLUS unveils ruling strategy.* (<https://www.romania-insider.com/usr-plus-unveils-ruling-strategy>)
75. Romania-Insider.com (2020c): *Romania's president appoints finance minister to form new Government.* (<https://www.romania-insider.com/romania-finance-minister-florin-citu-designated-pm>)

76. Romania-Insider.com (2022): *Journalist investigation reveals how Romania's PM got cleared of plagiarism accusations.* (<https://www.romania-insider.com/romania-prime-minister-plagiarism-case-dismissed>)
77. SeeNews (2017): *Romania's parliament votes PSD-ALDE coalition government into office.* (<https://seenews.com/news/romania-parliament-votes-psd-alde-coalition-government-into-office-553158>)
78. The Baltic Times (2006): *Uspaskich hands in resignation.* (<https://www.baltictimes.com/news/articles/15725/>)
79. The Baltic Times (2006b): *Investigators clear Brazauskas of wrongdoing.* (<https://www.baltictimes.com/news/articles/14465/>)
80. The Baltic Times (2006c): *Brazauskas resigns amid governmental collapse.* (<https://www.baltictimes.com/news/articles/15583/>)
81. The Baltic Times (2006d): *Kirkilas proposes Cabinet to Adamkus.* (<https://www.baltictimes.com/news/articles/15840/>)
82. The Baltic Times (2007): *Kirkilas defends government's prospects for survival.* (<https://www.baltictimes.com/news/articles/18398/>)
83. The Baltic Times (2013): *Cabinet fully competent, says Butkevičius.* (<https://www.baltictimes.com/news/articles/32334/>)
84. The Guardian (2012): *Romanian prime minister and cabinet resign en masse.* (<https://www.theguardian.com/world/2012/feb/06/romania-pm-cabinet-resign>)
85. The Irish Times (2006): *Lithuanian parliament vetoes nominee for prime minister.* (<https://www.irishtimes.com/news/lithuanian-parliament-vetoes-nominee-for-prime-minister-1.1019717>)
86. The Lithuanian Tribune (2014): *Prime Minister Butkevičius assures that controversial energy vice-minister will not be in new government.* (<https://lithuaniantribune.com/prime-minister-butkevicius-assures-that-controversial-energy-vice-minister-will-not-be-in-new-government/>)
87. The Lithuanian Tribune (2015): *Energy minister's position on the line after reappointment of controversial deputy.* (<https://www.lrt.lt/naujienos/news-in-english/19/58201/energy-minister-s-position-on-the-line-after-reappointment-of-controversial-deputy>)
88. The Lithuanian Tribune (2016): *PM questioned in construction fraud investigation.* (<https://lithuaniantribune.com/pm-questioned-in-construction-fraud-investigation/>)
89. The Sydney Morning Herald (2009): *Romanian government toppled in no-confidence motion.* (<https://www.smh.com.au/world/romanian-government-toppled-in-noconfidence-motion-20091014-gw05.html>)

90. The Times of Israel (2018): *Romanian PM rejects president's call to resign over Israel embassy spat.* (<https://www.timesofisrael.com/romanian-pm-rejects-presidents-call-to-resign-over-israel-embassy-spat/>)
91. The Wall Street Journal (2012): *Romanian President For Summit.* (<https://www.wsj.com/articles/BL-RTBB-3375>)
92. The World (2012): *Romanian government falls in no-confidence vote.* (<https://www.pri.org/stories/2012-04-27/romanian-government-falls-no-confidence-vote>)

Ústava Rumunská a Litvy

1. President of Romania (rok neuveden): *The Constitution of Romania.* (<https://www.presidency.ro/en/the-constitution-of-romania>).
2. The Constitution of Lithuania (1992). (<https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm>)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam zkratk

Rumunsko:

ACL - Křesťansko-liberální aliance

ALDE - Aliance liberálů a demokratů

CDR – Demokratická konvence Rumunska

CNATDCU - Národní komise pro ověřování pravosti akademických titulů, diplomů a certifikátů

DA - „Právo a spravedlnost“

FDSN – Demokratická fronta národní spásy

FSN – Fronta národní spásy (Frontul Salvării nationale)

PC – Konzervativní strana

PD – Demokratická strana

PDL – Demokratická liberální strana

PDSR – Sociálně demokratická strana Rumunska

PSD – Strana sociální demokracie

PSDR – Rumunská sociálně demokratická strana

PNL – Národně liberální strana

PNL-CD – Národní liberální strana-Demokratická konvence

PNTCD – Křesťansko-demokratická národní rolnická strana

UDMR – Maďarský demokratický svaz v Rumunsku

UNPR – Národní unie pro pokrok Rumunska

USD – Sociálně demokratický svaz

USL – Sociálně liberální aliance

Litva:

DP – Strana práce

LCS - Litevská unie středu

LDDP - Litevská demokratická strana práce

LDP - Liberálně demokratická strana

LKDP - Litevská křesťanskodemokratická strana

LKP - Komunistická strana Litvy

LLS - Litevská liberální unie

LLRA-KŠS - Volební akce Poláků v Litvě – Aliance křesťanských rodin

LSDP – Litevská sociálně-demokratická strana

LVLS - Litevský rolnický lidový svaz

LVŽS - Litevský svaz zemědělců a zelených

NS - Sociální liberálové, používáno také Nová unie

MKDS - Moderní křesťansko-demokratická unie

VDNS - Unie rolníků

TPP - Strana národního vzkříšení

TS-LK - Vlastenecký svaz – Litevští konzervativci